

ХУЖАНАЗАР ҲУВАЙДО

РОҲАТИ ДИЛ

ТОШКЕНТ
АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ
ХАЛҚ МЕРОСИ
НАШРИЕТИ

Ўз 1.
Ҳ 73.

Ҳувайдо, Ҳўжаназар
Роҳати дил: (Достон) [Кириш сўзи Саидбек Ҳасанники; муҳар-
рир М. Умарзода]. Т.: А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти,
1994, 120 б.

Х. Ҳувайдонинг ўзбек адабиёти тарихида ўзига хос муносиб ўрни бор. «Роҳати дил» достони эса ўзининг диний-ахлоқий ва дидактик мазмуни билан нафақат диний илмлар, балки бой адабиётимиз тарихини янгича ўрганиш учун ҳам бебаҳо дурдонадир. Мустақилликкача бундай асарлар билан қенг кигобхонлар оmmasи танишишдан маҳрум эди. Бу достонни ўқиган ҳар бир киши ўзининг ички маънавий дунёсиди поклашга интилади, қалбида мужас-самланган инсонийлик туйғулариди ҳаракатга солади.

Ҳувайдо Х. Услада жизни.

Нашрга тайёрловчилар:
Саидбек Ҳасан,
Нилуфар Ҳуванмардиева

Муҳаррир: Муҳсин УМАРЗОДА

X 4702620100 — 78—94
M 361(04) — 94

ISBN 5—86484—006—3

© А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 1994.

ҲАССОС ШОИР ВА ДОСТОННАВИС

Мулла Хўжаназар Ҳувайдо XVIII аср ўзбек адабиётининг кўзга кўринган ва ўзининг лирик шеърлари ва достонлари билан машҳур бўлган шоирлардан биридир. Унинг лирик асарларида шоирнинг шахсий кечинмалари, ҳаёти, замонасининг инъикоси ўзининг ёрқин ифодасини топган. «Роҳати дил» достони диний-ахлоқий ва дидактик мазмундаги асардир. У ўзбек адабиётининг энг ажойиб анъаналарини ўзида мужассамлаштирган бебаҳо асарлиги билан алоҳида аҳамият касб этади.

Ўзбек адабиётшунослигида Ҳувайдонинг ҳаёти ва ижоди ҳали кенг ўрганилмаган. Шунинг учун ҳам унинг ҳаёти ҳақида ҳозирча кам маълумотга эгамиз. Шoir Уш шаҳрида туғилган. Унинг ҳаёти ва ижоди Фарғона вилоятининг Чимён қишлоғида ўтганлиги «Роҳати дил» достонида алоҳида қайд этилган. Ҳувайдо достоннинг ёзилиш сабаблари ҳақида сўзлар экан, ўзи ҳақда шундай деб ёзди:

Китобимнинг отидур «Роҳати дил»,
Эрур ҳар бир сўзи танбеҳи гофил
Уқуб ёд айлашгиз Оллоҳу акбар,
Дуъо айлаб дейингиз, эй биродар,
Дуъодин ўзга сизларга сўзум йўқ
Бу дунёда сўзум қолмай ўзум йўқ.
Каминанинг оти Хўжаназардур,
Отасининг оти Ғойибназардур,
Насабда Равшаний, мавлуди Чимён,
Ғариби хокисори дил паришон.
Кўнгул шаҳри ягона азм қилдим,
Китобим наср эди, ман назм қилдим.
Бу Чимён шаҳрининг пийру жавони,
Тамомийсиз эрурлар туркийхони.
Алар гарчи сўзega беҳунарроқ
Дедим бўлса китобим туркий беҳроқ.

Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, Ҳувайдонинг отаси Қашқарда шуҳрати таралган Офсқхўжа эшоннинг муриди бўлган. У Чимёнда масжид ва мадрасалар қурдириб эшонлик қилган. Ҳувайдонинг илк таълими ва диний илмлардан таҳсил олишида отасининг ўрни катта бўлган. Ғойибназарнинг вафотидан кейин Ҳувайдо ўқиниш давом эттиради. Мавлоно Носиҳнинг хабар беришича Ҳувайдо кўпроқ мударрислик қилган. Унинг вафот сана-си марсия-тарихларда 1780—1781 йиллар деб кўрсатилади. Шоирнинг бизгача битта шеърлар девони етиб келган.

Ҳувайдо шеърятнинг ўз давридаги султони бўлган. У «Роҳати дил» асари билан достончилик анъаналарини янада ривож-

лангириб уни шеърят билан чамбарчас боғлаган. Шу туйғайли ҳам унинг бу достони халқ ўртасида кенг ёйилиб севилиб ўқилган.

«Роҳати дил» асарининг асосий ғоясини инсоннинг ички дунёсини шакллантириш, энг аввало, инсонда эътиқоднинг собит ўриши олдини, сўнгра ислом дини руқияларига онгли равишда амал қилиш каби мавзулар ташкил этади. Достонга кирган ҳар бир ҳикояда унинг қахрамони ўзига хос илоҳий туйғулар билан тўлиб-тошган. Бундай омил асар образларининг ҳаяжонли ва тўлақонлилигини таъминлаган. Ҳикояларнинг деярли ҳаммасида воқеаларнинг иштирокчилари муаллифнинг фалсафий эътиқоди билан чамбарчас боғланган инсонлардир. Улар ички гуруҳга бўлинадилар: биринчи гуруҳдагилар нймон, софлик, ҳалоллик, поклик, инсонийлик каби фазилатлар тимсоли сифатида ривоятларда иштирок этсалар, иккинчи: тоифадагилар бунинг тескариси, яъни ғазаб-нафрат уйғотадиган қиёфадаги образлардир. Асар бошдан-оёқ ўқувчилар қалбида энг нозик ҳис туйғуларни уйғотади, уларда ҳаётга муҳаббат, нймонли, пок эътиқод эгаси бўлишга чорланади. Китобда келтирилган ривоят ва ҳикоятларнинг аксарияти ўз манбага эга ва улар тарихий китоблардан олинган. Шунингдек, асардаги турли қизиқарли ва ибратомуз воқеалар асар қахрамонларининг тақдирини билан мустақкам боғланиб кетади. Ҳар бир инсон ўз қилмиши, юриш-туриши ва амалларига кўра маълум баҳога сазовор бўлади.

«Роҳати дил» асари ҳамду сано, наъти Расулуллоҳ билан бошланади. Сўнгра Жабронл алайҳис-саломнинг тобут ҳақидаги ҳикояти баён этилгач, Муҳаммад пайғамбарнинг Чорёрлари — Абу Бакр ас-Сиддиқ, Умар, Усмон, Али ибн Толиб ҳамда ғмои Ҳасан ва Ҳусайн шоҳзодаларга бағишлов боғлари келади. Муаллиф китобнинг ёзилиш сабаблари баёнидан сўнг, қиёмат кунининг шарҳини тафсилоти билан сўзлашга киришади. Асарда ибратомуз ҳикоялар бирма-бир баён қилинади. Асар «Муножот ба жопибни қозию-я-ҳожат» яъни, Оллоҳу таъолога мурожаат-илтижо билан якулланади.

«Роҳати дил» асарига кирган ҳикоят ва ривоятларнинг асосий йўналishi ислом динининг қисқача бўлсада, тарихига мурожаат этиш ва ислом дини асосларини баён қилувчи ривоятлар, диний-ахлоқий ҳикоятлар орқали ўқувчи онги ва унинг ташқир ва ички дунёсини ислом маънавияти билан бойитишга қаратилгандир. «Роҳати дил» кўп арлик адабиётимизда мавжуд бўлган дин тарихини адабий воситалар орқали ўрганишга қаратилган асардир. Афсуски, замоннинг зайли билан бу дoston ўз зақтида нашр қилинмай келинган. Ваҳоланки, бу китобда инсоннинг фалсафий дунёқарашини, яратувчига бўлган энг нозик дил туйғуларини, қолаверса, нймондаги собитлик, тоат-ибодат, ҳалоллик, ростгўйлик, поклик каби ҳар бир мусулмон фарзанди билиши ҳам фарз, ҳам қарз бўлган энг яхши инсоний хислатлар куйланган.

«Роҳати дил» достони бадийи ҳиҳатдан теран ва ўзига хос услубга эга бўлган адабий манбаъдир. Бу асар классик адабиётимизда кенг қўлланилган маснавий жанрининг маҳсулидир. У ҳазажини мусаддасини маҳзуф вазнида ёзилган.

Асар маҳсус яхлит бир сюжет ва композиция қизиқларига тизилмаган бўлсада, ҳикоятлардаги ўзаро боғланиш, аниқроғини, ҳар бир ривоятнинг мазмунан узвий боғланиб бирма-бир баён этилиши шакл билан мазмуннинг уйғунлигини далолат беради. Асарнинг марказида, мусулмон оламидаги Оллоҳ яратган банди — инсон ётади.

Хувайдо ҳар бир ҳикоятнинг ҳаётий мазмуни ва бош қаҳрамоннинг қиёфасини бадий ифодада очиб беришга киришар экан, ўзига хос услуб, юксак бадийлик, тилнинг раволиги, шеърив: жанр-рангдор ва ўйноқчилигини ранг-баранг бўёқлар орқали очиб беради. Дастондаги ҳар бир мисра ўқувчини тўлқинлантиради, ундаги чуқур мазмунни янграқ этишга чорлайди.

Қисқаси, Хувайдоннинг «Роҳати дил» ва ўзбек адабиётидаги шу каби диний-ахлоқий руҳда ёзилган асарларни ўрганиш ва нашр қилиш ишига ҳозирги истиқлол давридагина кенг имкониятлар очиб берилди. Бундай улкан ва хайрли ишлар — мустақил Ўзбекистонимизнинг ilk қалдирғочлари эканлигини катта қувонч билан қайд этмоғимиз керак.

САИДБЕК ҲАСАН

БИСМИЛЛАҲИР РАҲМОНИР РАҲИМ

Санову ҳамд халлоқи жаҳонга,
Қи ҳукмин кўрсатиб яхши ямонга.
Тутибдур бесутун кўкни муъаллақ,
Бориб шамсу қамар дунёга равнақ.
Тавонодурки, ул бир турфату-л-ъайн,
Ичинда кофу нундин қилди кавнайн.¹
Анинг ҳукминда эрур қабл ҳам баъд,²
Тикандин гул чиқарди, заҳрдин шаҳд.³
Бериб жон мушти хокега, қилиб жисм.⁴
Ушал дам айтди донойи ҳар исм,
Тақи бир қатра сувдин одаме пок,
Яратиб берди анга ақлу идрок.
Дуъосиндин бировнинг берди тўфон,
Қирилди ер юзинда қолмади жон.
Аниким сақлади халлоқи довар,
Ушал сув этакини қилмади тар.⁵
Бировнинг ҳақлиғиға ҳукм қилди,
Қаро тешдин болалиғ тева туғди.
Қилур сўзандалик даъвосини нор,⁶
Бировга на учун ул бўлди гулзор.
Пичоқ буррандаликни қилди ангез,⁷
Бировнинг бўғозиға бўлмади тез.
Қилурман деди меъда ҳазм ҳар қут,⁸
Бировнинг нега ҳозим бўлмади хут.
Қилур ғарқоблиғ даъвосини об,

¹ Бу байтдан Оллоҳ таъоло бир лаҳзада икки дунёни яратди маъносини чиқарди. ² Олдин бўлган ва кейин бўладиган ҳамма нарса Оллоҳ тўфайлидир. ³ Гулдан асал. ⁴ Бир сиқим тупроққа жон бериб, жисм ато қилди. ⁵ Ҳўл, пам. ⁶ Ут ёнар дуъосини қилади. ⁷ Баҳона. ⁸ Меъда — ҳар озуқани ҳазм қиламан, деди.

Бировни на учун ғарқ этмади об?
 Анга йўл бердиким, андоғ бўлуб бар,
 Ғубори чиқди, зарра қолмади тар.
 Ажаб қудрат, ажаб санъат анга бор,
 Эрур ул барча ишга соҳиби кор,
 Ота қирқ ёшда, ўғли юз йигирма,
 Худонинг қудратидин юз ўгурма.
 Келур кимнинг қўлидин ушбу санъат,
 Анга осон эрур, эрмас машаққат.
 Бировнинг бошина қўйдурди арра,
 Ўзининг ишқидин қўрқмади зарра.
 Бировнинг қавмига Султони молик,
 Йиборди боди сарсар, бўлди ҳолик.⁹
 Бировга оташи ишқ бўлди мақсум.¹⁰
 Қилур яъни вале оҳанни чун мўм.¹¹
 Бировни ер юзинда айлади бош,
 Эди ҳукми равона бир дирам тош,
 Агар амр айласа зарра бўлур тоғ,
 Қилур ҳар заррани тоғдин улугроғ.
 Бировни ўлтуруб эл чанд бора,
 Жафо қилдилар анга бешумора.¹²
 Ўшал дам устихони қолмади пай,
 Ҳаёт этди ўшал дам Холиқи ҳайй.
 Бировнинг қавмини Халлоқ бечун¹³
 Саҳар вақтинда қилди остун-устун.
 Расулуллоҳ эди оламга сарвар,
 Тамоми иису жинға эрди раҳбар.
 Лаҳаб бирла Абу Толибни бисёр,
 Ки чандин саъйи қилди Шоҳи аброр,
 Диёнатсиз аларким бўлди нобуд,
 Расулуллоҳ ўгути қилмади суд,¹⁴
 Азалда бир киши бўлса қаро бахт,
 Ювуғон бирла оқармас қаро рахт.¹⁵
 Аннинг олдинда эрур жумла ожиз,
 Қилур бир лаҳзада оламни ночиз.¹⁶
 Ҳавоға кўтаруб ҳар дам булутни,
 Чиқорар сув ичидин барқу отни.
 Қилур ҳам ўт билан сувни мувофиқ,
 Чиқорур сув ичидин барқи вомиқ
 На қилса эрки бору қудрати бор,
 Аннинг олдинда осондур ҳама кор.

⁹ Ҳалок бўлувчи. ¹⁰ Тақсимланган. ¹¹ Темирни мум қилур. ¹² Са-
 жоқсиз. ¹³ Сўзсиз. ¹⁴ Фойда. ¹⁵ Қийин. ¹⁶ Ярамас, бекор. ¹⁷ Саломлар.

ФИ НАЪТИ РАСУЛУЛЛОҲ САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ

Дуруди беададдур Мустафога
Ҳабиби Ҳақ нигини¹⁸ анбиёга.
Шарофат бобида улдур ягона,
Эрур пайғамбари охир замона,
Туфайлидин анинг Халлоқи маъбуд,
Замину осмонни қилди мавжуд.
Тамом халқ, аввалиннинг, охириннинг,
Эрурлар хизматида шоҳу жиннинг,
Шафиъу-л-музнибин, рўзи жазо ул,
Ҳама гууроҳларега раҳнамо ул.¹⁹
Сифоти Раҳмату ли-л-ъоламиндур,
Анингким, масжиди рўйи заминдур.
Би ҳамди-л-лоҳ Муҳаммад умматимиз.
Қиёмат кун умиди шафқатимиз.
Ер устида оти бўлди Муҳаммад,
Битилди Арши тоқидаки, Аҳмад.
Вужудидин музайян бўлди бар фарш,²⁰
Ғубори қаддамидур зийнати Арш.
Жаҳонга келмай андоғ улуғ зот,
Шаби меърож они фавқа самавот.²¹
Қадам босқон изин навбат ба навбат,
Қилурлар бўса то рўзи қиёмат.
Буроқи нақши пойи шоҳи кавнайн.
Малойикларга бўлди сурмаи айн.
Малойикларнинг эрур муқтадоси,
Тикилди Арш устига ҳаб ливоси.
Тамоме мушқил ишлар бўлди осон,
Оғир юкларни енгил қилди Субҳон.
Топилмасдур анингдек гавҳари пок,
Анга кийдирди Тангри гожи лавлок.
Худо дема, Худонинг ўғли дема,
Банорн элидин бу сўзни айтма.
Сақт қилғил на чоғлиғ қилсанг они,
Кўнгулга келганича, эй фалоний.
На биҳишту дўзаҳу на Арши аъзам,
На жинни, на малак, на насли Одам.
Ҳануз йўқ эрди еру осмон ҳам,
Расулуллоҳ нурина қилди пайдо.

¹⁸ Узук. ¹⁹ Гуноҳларни ҳимоя қилувчи ва жазо кунн ҳамма йўлдан адашганларга ү йўлбошловчидир. ²⁰ Гилам усти. ²¹ Меърож келаси осмонлар тепасига чиқарилди.

Яна Курсий билан Лавху Қалам ҳам.
 Ҳама ашѐдин аввал Ҳақ таъоло,
 Яна нурдан яратиб бир мусалло,
 Худо қудрат билан қилди мужалло.
 Расул нури Мусалло узра қўйди,
 Неча муддат онинг устида турди.
 Худо амр айлади, эй нури Аҳмад,
 Эрурсан жумлаи оламға сармад.²²
 Манга қилғил деди бир олий хизмат,
 Аё кони сахо, баҳри шарофат!
 Қилурға хизмати Ҳақ қилди оғоз,
 Ушал нури Ҳабибий, маҳрами роз.
 Ки етмиш минг йил ул турди қиёма,
 Шафоъатхоҳ, жумла хосу ома.
 Рукуъ устида етмиш минг ул нур,
 Туриб қилди ибодат баҳри пурнур.
 Яна етмиш минг йил қаъдада турди,
 Худонинг амрини андоғ кеткурди.
 Нидо келди Худойимдин ўшай ҳол,
 Санга Арши мажид ўлғучи помол.
 Бу миқдор қилдики Ҳақға ибодат.
 Деди, эй соҳиби жуди саховат.
 Тила мандин бугун на мақсадинг бор,
 Берай санга, аё Султони аброр!
 Деди сандин тиларман осий уммат,
 Шафоъат айлайн рўзи қиёмат.
 Худо амр айлади, бердим борини,
 Бағишладим йигитни, ҳам қсрини.
 Зи аввал то ба охир деди уммат,
 Боқиб кўкка ўшал кони малоҳат,
 Анинг уммат эди дойим тилаги,
 Ғами уммат эди хоби хўраги.
 Деди уммат оғиздин то чиқа жон,
 Анинг меҳри онадин анча чандон.
 Онамиз Оиша Сиддиқи Акбар,
 Қизи эди, эрур жуфти пайғамбар.
 Алар эди Расулу оламиннинг,
 Дами охарларида шоҳи диннинг.
 Муборак бошлари қўйнимда эрди,
 Тафарруж ҳалқаси бўйнимда эрди.
 Кўрарман лабларини қилди жунбон,²³
 Кўрарман лабларини қилди жунбон,²³

²² Бақо, мангу. ²³ Лабларини қимирлатди.

Юракда бовужуди дард доғи,
 Ду олам халқининг керак чироғи.
 Кўзум ёшини ул дамда қуритдим,
 Қулоғимни Расул оғзиға тутдим.
 На уқур деб, манга ҳозир на сўз дер,
 Эшитдим: — «уммате, ё уммате», — дер.
 Дейибон уммате деб бўлди бехуш,
 Кўзини юмди сўздин бўлди хомуш.
 Емай тўйғунча дунё неъматини,
 Тилаб дойим гунаҳкор умматини.
 Зи аввал то ба охир уммате деб,
 Жаҳондин ўтти ул уммат ғамин еб.
 Ажабдур сандин, эй номард уммат.
 Ётарсан то бакай бо хоби ғафлат.
 Тутуб жонинг билан шаръи набийни,
 Нега қилмассен ул эр пай рўйини.
 Ишинг санинг дойим ичмак, емаклик,
 Ажабдур сандин, эй номард уммат.
 Бировга берса бир важҳ нимарса,
 Қилур ҳурмат они олғон ким эрса.
 Санга рўзи жазо ул қилса шафқат,
 Неча қилманг онинг амрини ҳурмат.
 Аё. эй шарми йўқ шарманда уммат,
 Қани қилғон намозинг, фарзу суннат?
 Намозу рўза қилмай, эй биродар,
 Нечук шафқат тиларсан Рузи маҳшар.

ҲИҚОЯТИ ТОБУТИ ЖИБРИЙИЛ АЛАЙҲИС САЛОМ

Эшитгил айтайин ман бир ҳикоят,
 Қилай бир нуктаи ширин ривоят
 Бу фоний дунёдин дору-л-бақсга,
 Яқин эрди кўчарга Мустафога.
 Ки бир кун Жибрийили пайки Субҳон,
 Ки бир тобути зумраддин тузубон,
 Олуб келди Расули оламинға,
 Ду олам Саййиди покиза динға.
 Расулулulloҳ дедилар, эй биродар,
 Бу на тобут эрур, эй пайки Раҳбар?
 Деди руҳу-л-амин, эй садри олам,
 Эрурсан Сарвари авлоди Одам.
 Бу тобутнинг қилай сиррини огоҳ,

Қачон бу дунёдин кўчсанг, оё шоҳ,
Муборак жисмингизни мунга солуб,
Борурман Арши аъло узра олуб.
Эшитиб ушбу сўзни тўктилар ёш,
Деди: — Е Жибрийил сиз манга сирдош.
Бу тобутни олуб борғил, аё ёр,
Худойим ваъда қилди манга бисёр.
Худойим манга айтди, эй Муҳаммад,
Қилур умматларинг кўб бидъати бад.
Қи то сен бор аларнинг ўртасида,
Ғариб кўнгли синуқ бечораларни,
Алар қилса жаҳонда ҳар нечук кор,
Туфайлингдин санинг, эй шоҳи аброр.
Аларнинг сувратини ўзга қилсам,
Бу дунёда буларни уйла қилмам.
Қи кириб ере узра ман ётайин,
Нечук ташлаб ман аларни кетайин.
Ғариб кўнгли синуқ бечораларни,
Бу исён даштида овораларни.
Алар бўлса балода, ман болода,
Агар роҳатда бўлсам ҳам ирода.
Алар бирла бўлайин мунда, эй ёр
Яна ўзга умидим, мақсудим бор.
Қиёмат кун алар бирла бўлайин,
Гуноҳли осий умматни тилайин.
Тарозугоҳнинг олдиға борғум,
Ғариб умматларимга боре берғум.
Етиб келса савоблар дар тарозу,
Оғир қилғум босуб бозарби бозу.²⁴
Сирот кўпруғидин жумла кечарда.
Халойиқ йиғлашуб бир-бир ўтарда.
Иқилғудек бўлурда баъзи уммат,
Қўлин ушлаб олуб ўтгум саломат.
Кўрубсиз ҳам ўшал дам ҳоли уммат.
Е Жибрийилки, қилғайсиз шафоъат.
Аё мўъмин бу янглиғ меҳрибондин,
Шафоъатлар Расули оламиндин.
Уюб нафсинга нендай беҳайрсен,
Насиҳат олмағон бир гўши карсен,
Анинг суннатларини бежойе қилмай,
Анинг юрган йўли узра юрумай.
Бўлубсан нафси шайтоннинг асири,
Ичинг бўлмиш гуноҳ домиға сайре.

²⁴ Қўл зарби билан.

Қаю юз бирла олдидин ўтарсен,
 На қилдим деб шафоат кўз тутарсен.
 Басе қаттиг эрур рўзи шумора,
 Ушал дам суд қилмас оҳу зора,
 Қолур ҳарким ўзи бирлан балоға,
 Ато ўғилга боқмас қиз аноға.
 Илоҳо жумла қулни сақлағайсен,
 Ибодат йўқ соридин қилмағайсен.
 Кишиким ул Муҳаммад умматидур,
 Ани билгил Худонинг раҳматидур.
 Худоё, подшоҳо, кирдикоро,
 Раҳимо, мағфиратлик, биру боро.
 Илоҳо барча осийларға жаннат,
 Биҳаққи Мустафо қилғил иноят,
 Худоё жумла қулға иншооллоҳ,
 Муяссар айлағай Фирдавси аъло,
 Анинг авлодини Ҳақ раҳмат этгай,
 Бори ёронларе мақсудга етгай.
 Эрур ҳар қайсиси нажми ҳидоят,
 Топур эрди раъиятлар руфоҳат.

БАЕНИ АБУ БАКР АС-СИДДИҚ РАЗИЯЛЛОҲУ ТАЪОЛО АНҲУ

Ки аввал ёредур Сиддиқи акбар,
 Эрур ул сонийи иснайн пайамбар.²⁵
 Анинг содиқлигин билгил батаҳқиқ,
 Анингчун атанди Бу Бакр Сиддиқ.
 Басе ул солур эрди оғзиға тош,
 Этарди ҳамд ила зикрини ҳам фош.
 Эл ичра қилмас эрди ул ҳикоят,
 Чиқар деб ногаҳон тилдин шикоят.
 Қилур эрди халойиқдин ўзун дур,
 Танин айлар эди зикр ила ранжур.

БАЕНИ УМАРУ-Л-ФОРУҚ РАЗИЯЛЛОҲУ ТАЪОЛО АНҲУ

Икинчи ёри Умар ибни Хаттоб,
 Эди шоҳи адолат, дурри ноёб.

²⁵ Абу Бакр, пайгамбар чорёрларининг иккинчиси.

Анингдек бўлмағай шоҳи одил,
Бўлолмас ҳеч алардек адли комил.
Тузиб андоғ шарийъатнингки ҳукмин,
Уруб дарра билан ўлтурди ўғлин.
Омон эрди ўшал вақте замона.
Қилубан тургай ер узра ошёна.
Қўшулуб юрар эрди қурки барра,
Зиён қилмас бўри баррага зарра.
Қилур эрдиким ул мундоғ халофат.
Ки ондин сўнг бўлуб хатми сиёсаф.

УСМОН ЗИ-Н-НУРАЙН РАЗИЯЛЛОҲУ ТАЪОЛО АНҲУ

Учинчи ёри Усмон ибни Аффон,
Имоми жсмиъу-л-қуръондур, эй жон.
Эди ул кони ҳаё, соҳиби жуд,
Ки асҳоб жумла андин эрди хушнуд.
Қарам бозорида ул шоҳи аброр,
Фақиру бевага эрди харидор.
Эди ул соҳиби жуду саховат,
Топур эрдиким ул навъ шаҳодат.

БАЕНИ АЛИ БИН АБИ ТОЛИБ РАЗИЯЛ ЛОҲУ ТАЪОЛО АНҲУ

Яна тўртунчи ёри эрди Ҳайдар,
Сипаҳ солор, мардони шоҳи сафдар.
Анинг исми Али ал-Муртазодур,
Билинг ул ибни амми Мустафодур.*
Жаҳонга келмағай андоғ дилёвар.
Анинг илгинда синди боби Хайбар.

БАЕНИ ҲАСАН ВА ҲУСАЙН РАЗИЯЛЛОҲУ ТАЪОЛО АНҲУМО

Яна шаҳзодаларким Қудрату-л-айн,
Жигар банди Султони шоҳи кавнайн.
Алартек бўлмағай соҳиб саъодат.

* Мустафо амакисининг ўғлидур.

Тоғиб эрди алар навъи шаҳодат,
 Бирнга бердилар заҳри ҳалоҳил,²⁶
 Бирини сайфи сорим²⁷ қилди қотил,
 Ризо бўлди алар келган қазоға,
 Таҳаммул қилдилар теккан балоға.
 Расулуллоҳки хайру-н-нос²⁸ эрди,
 Қи амми Ҳамзаву Аббос эрди.
 Дуъо биздин саҳоба ажмаъинға,²⁹
 Тамоми тобиъийн таъбъ тобиъинға.³⁰
 Муҳожир бирла ҳам ансорларинға,
 Мусулмон бандайн аброрларинға.
 Илоҳо жумлани хушнуд қилғил,
 Зиёни банда кўпдур суд қилғил.
 Туфайли яхшилар, эй подшоҳим,
 Кечургил гарчи беҳаддур гуноҳим.
 Қи манда йўқтурур ҳеч яхши аъмол,³¹
 На қилғоним хато эрур моҳу сол,³²
 Худоё йўқ эдук биз бор қилдинг,
 Тани солим бериб даркор қилдинг.
 Қани бизда фаросат фаҳм қилсак,
 Санинг неъматларинға шукр қилсак.
 Берибсан шукр лиллаҳ чашми бино,
 Қилурмиз ҳар тараф боқиб тамошо.
 Қулоқ бердинг эшит деб лафзи иймон,
 Ямон сўздин эшитма бўл гуризон.³³
 Қилибсан тилни бериб бизни гўё,
 Узингнинг зикринга қилғил муҳайё.
 Оғиз бердинг қилурға зикру тасбиҳ,
 Кўнгул бердинг, анга иймону тарвиҳ
 Оёқ бердинг юруга сўйи тоъат,
 Бориб масжид сори қил деб ибодат.
 Димоғ бердинг қилурға хуш машома,³⁴
 Билурға талху ширин берди кома.³⁵
 Берибсан бизга мундоғ неъматни хос,
 Муниг шукрини айларга қани нос?³⁶
 Худоға шукрлик қилмай баҳойим,³⁷
 Бўлубдур одамни нафсида қойим.
 Худоға шукр биздин эртаву шом,
 Борибдур неъмате дар шаҳри ислом.
 Бу неъматларга ҳар ким шукр қилмас,

²⁶ Ҳалоқат заҳари. ²⁷ Уткир қилди. ²⁸ Инсонларнинг хайрлиси
²⁹ Барчасига. ³⁰ Итоаткорларнинг барчасига дуъои салом. ³¹ Ама
 нинг кўплиги. ³² Ойу йил. ³³ Қочувчи. ³⁴ Бурун. ³⁵ Халқ. ³⁷ Баҳма
 нинг кўплиги, ҳайвонлар маъносида.

Ани билгилки жинси одам эрмас.
 Ҳамиша шукр қилғил қилма сусте,
 На хуш давлат эрур таннынг дурусте.
 Бўлай шокир Ҳувайдо, эй кампина,
 Худойнинг ҳарна берган неъматина.
 Қабул қилғил Худоё шукримизни,
 Қабоҳатлиқға солма фикримизни.
 Манга икки жаҳонда тегса комим,
 Ки сансан ўзга йўқ ҳаргиз паноҳим.
 Эшитмас ҳеч киши нолаву зорим,
 Ки сандин ўзга йўқдур дастгирим.
 Қолибман нафе ила дойим балоға,
 Сани солмам даме кўнғлум ароға.
 Қочиб сандин бари дунёни тутдум,
 Юруб ғафлат билан сани унутдум.
 Нечукки Хожа сандин қочса бир қул,
 Солур бўйиниға тутқондин кейин гул.
 Маним қуллуқда йўқдур ҳеч нишоним,
 Бу кирдори³⁸ бади ман, ё илоҳим.
 Кечиб журмин агар қилсанг тараҳхум,
 Эрурман ҳам сазовори тараҳхум.
 На иш қилдим аламдадур, эмас тош,
 Фалак сақфи бузулгон сўнг бўлур фош.
 Бўлур яхши-ямоним анда таъйин,
 На қилғоним бўлур ул кун муъаййин.
 Ҳувайдо эмди сўзинг айлама сар,
 Эшитсулар ҳама ёру биродар,
 Мабодо муъмини покиза ройе
 Мани бечораға қилғай дуойе,
 Дуойи муъмин бўлибон ижобат,
 Худойим ато этгай лутфу раҳмат.
 Бу дунёни демагил сан қароржо,
 Эмас жойи қарор бил ушбу дунё.
 Узингни дунёдин ёр қил бақоға,
 Кўнгул қўйма жаҳони бе бақоға.
 Санингдек нечаларни бу қари зол,³⁹
 Вафо қилгон эмас ёлгон бериб ол,
 Мунинг қилгон фирибига инонма,
 Кўруб бу моли мулкингни қувонма.
 Бу дунёни манимдек неча одам,
 Дилу жони билан ушлади маҳкам.
 Топарман мунча кўнлар ҳам амоне,
 Ҳавас бирла тузатиб хонумоне.

³⁸ Иш, қилмиш. ³⁹ Чол.

Ажал етгач борин ташлаб ба хасрат,
 Бориб етди қучиб хоки мазаллат.⁴⁰
 Қўрарманким мусоҳиблар бориси,
 Қаён кетди жавону ҳам қариси.
 Бирам-бирам ҳаммаси бўлди фоний,
 Аларнинг қолмади ному нишони.
 Улим келса бузулғай хонумондин,
 Неча кундир кейин қолмас нишондин.
 Бўлуб бу сўз ногоҳ кўнглимга маъқул,
 Тани хашмиги анингдек айлади ҳавл.
 Кўнгулда илдам ушбу баҳона,
 Дедим бўлғай бу мактубим нишона.
 Ки мандин қолса дедим ёдгоре,
 Қитобим кетса ҳар шаҳри диёре,
 Улуб шояд эранлар шод бўлғай,
 Дуъода руҳи поким ёд қилғай.

ДАР БАЕНИ КИТОБ ВА ИСМИ МУСАННИФ РАҲИМАҲУЛЛОҲУ ТАЪОЛО

Китобимнинг отидур: «Роҳати дил».
 Эрур ҳар бир сўзи танбиҳи ғофил.
 Уқуб ёд айлангиз Оллоҳу акбар,
 Дуъо айлаб дейингиз, эй биродар.
 Дуъодин ўзга сизларга сўзум йўқ,
 Бу дунёда сўзум қолғай, ўзум йўқ,
 Каминанинг эти Хўжа Назардур,
 Отасининг оти Ғойибназардур.
 Насабда Равшаний, мавлуди Чимён,
 Ғариби хоксори дил паришон.
 Кўнгул шаҳри ягона азм қилдим,
 Китобим наср эди, ман назм қилдим.
 Бу Чимён шаҳрининг пийру жавони,
 Тамомийси эрурлар туркийхони.
 Алар гарчи сўзга беҳунарроқ,
 Дедим бўлса китобим туркий беҳроқ.
 Иноят бўлди тангридин баякбор,
 Савод этдим неча манзума ночор.
 Ки ҳаржо билгулукдир кори омий.
 Бўлур ҳар корида албатта хоме.
 Нечукки донишим йўқ омийдурман.
 Жийданинг мевасининг хомидурман.

⁴⁰ Паст, ярамас.

Бузуқ бўлса сўзимни сўкмангизлар,
Юзумдин оби хижлат тўкмангизлар.
Хато бўлса сўзумни ўтказинглар,
Негаки омирман маъзур тутинглар.

ДАР БАЕНИ РУЗИ ҚИЁМАТ

Қиёмат хотиримга келди дарҳол,
Анинг ваҳми билан ақлим эрур лол.
Хабарда келмиш ул ногоҳ қиёмат,
Йиғилмиш анда турлик кўп аломат.
Қи Асрофил дамида айлагай сур.
Чиқуб тургай халойиқ бар сари гўр.
Турар баъзи мусулмон шоду хуррам,
Қиёмат ваҳмидин зарра емай ғам.
Турар баъзи киши бўйнича ётуб,
Бўлуб расво турар элдин уёлуб.
Ўшал кунни, Худоё айла осон,
Агарчи банда йўқтур ғайри исён.
Айирма бизни роҳи бандаликдин,
Омон этгил ўшал шармандаликдин.
Турарким баъзиси олуда* турмақ.
Юзида бўлмагай бир зарра равнақ.
Алар фожир эрур, ё аҳли кофир,
Ва ё золим эрур, Султони жобир.
Аларга ҳақ азоби саҳт⁴¹ бергай,
Аларнинг ҳолини бир ўзи билгай.
Ажаб ғам тушгай одамнинг бошига,
Келолмаслар бири-бири қошига.
Кўзин очуб боқирга ҳоли етмас,
Тақаллум қилғали мажоли етмас.
Бўлур ҳарким ўзи бирлан гирифтор,
Бўлолмаслар бир-бириндан хабардор.
Билолмас бир-бирининг ҳолини ҳеч,
Айирмаслар бугун, эрта ва ё кеч.
Ўзин билмаски эрми ётишидур,
Ва ёнидаги билмас на кишидур.
Ҳама ўз ҳолига бўлғучи ҳайрон,
Турарлар титрашиб нолону гирён.
Тушар ул кун беғоят одама ғам,
Дегайлар кошки бизлар ибни одам.
Қи шояд тушмагай эрди бу меҳнат,

* Олуда — ифлос ⁴¹ Қийноқ, азоб.

Ҳама йиғлаб қилур оҳу надомат.
 Дариғо, сад дариғо билмадик биз,
 Қиёмат сиррини англамадик биз.
 Бўлурлар ул кунни беҳад пушаймон,
 Қилурлар йиғлашуб бисёр армон.
 Ушал кун жумлаи жондин кечарлар,
 Ҳама ҳасрат ўти бирлан куярлар.
 Ажаб қотиг кун эрур, эй биродар,
 Еш ўғлонлар қариғай рўзи маҳшар.
 Агар юз минг фиғони нола қилсун,
 Кўзининг ёшини чун жола қилсун.
 Қабул қилмас они Халлоқи маъбуд,
 Ушал кунги надомат қилмағай суд.
 Аёғин ерга қўйса юзи кўйгай,
 Босолмас ерга юз нечэ йиқилгай.
 Бўлуб беҳуд қилолмас кўзини боз,
 Қабоб янглиғ келур жисмидин овоз.
 Илоҳе жумла муъминни қилиб шод,
 Азоби саҳти Маҳшардин қил озод.
 Илоҳе ҳеч қулингни қилма золим,
 Дилёзор этмагил, қилғил мулоғим.
 Илоҳе жумланинг инсофини бер,
 Қаро қилма диленинг софини бер.
 Санинг олдингдадур осон ҳама кор,
 Эрур бир зарра иш бизларга душвор.
 Биҳаққи саййиди авлоди одам,
 Ҳама муъминни қилғил анда беғам.
 Гуноҳим ваҳмидан йўқтур юраким,
 Ва лекин кўпдурур сандин тилаким.
 Турар баъзилари гулдек шукуфта,⁴²
 Аларнинг юзлари моҳи ду ҳафта.
 Алар тағри йўлида саъйи қилғон,
 Худонинг амрини тун-кун юрутган.
 Худо рози эрур ул бапдалардин,
 Алар ҳам рози бўлғайлар Худодин.
 Биҳишти олиянинг соясида,
 Турарлар Арши аъзам поясида,
 Фаришталар қилиб қаддин алиф-лом,
 Аларнинг хизматин айлар байтмом.⁴³
 Урарлар ҳар бирига олиё чотир,
 Фақирлар бўлғучи ул кун ақобир.
 Абу Бакру Умар, Усмону Ҳайдар,
 Бўлурлар косадори ҳавзи кавсар.

⁴² Очилгай гулдек. ⁴³ Тамоман.

Берарлар ҳар бирга кессайи об,
Ки асло сувсамас булғучи сероб.
Дуъомизи Худоё мустажоб эт,
Ушал кун лойиқи оби шароб эт.
Ва лекин манда йўқтур зарра тоъат,
Қўлимда йўқдурур қилсам ибодат.
Манним ишим давомат бўлди исён,
Агар афв айласанг олдингда осон.
Худовандо би ҳаққи Саййиди нос,
Ҳама мўъминга бергил ҳурмати хос.
Хувайдони туфайли яхши қуллар,
Раҳм қил бўлмасун ғамгин кўнгуллар.
Халойиқ аввалину охаринни,
Пиғилиб бўлғувчи олий йиғинни.
Бўлур бир-бирга душман, дўст деганлар,
Бири-бирга мувофиқ келмаганлар.
Турарлар титрашиб очу бараҳна,
Тушуб турғай тили сувсаб тизина.
Бу ҳол узра элик минг йил турарлар,
Халойиқ анча чандон йиғлашарлар.
Аларнинг кўзлари нури сизигаъ,
Бошина шамсқад найзае келгай.
Халқлар йиғлашуб айтур илоҳе,
Эурсен жумланнинг пушти пагоҳи.
Дегайлар бизни қутқар бу балодин,
Халос этгил дегайлар бу жафодин.
Ушял дамда нидо келгай Худодян,
Карими қодир барҳақ Худодин.
Манга айтгил дегай, эй бандан зор,
На келтурдинг манга, на ишларинг бор?
Бу кун сизларга ман қози бўлурман,
На қилғон ишларинг бир-бир сўрурман.
Фиғонлар айласанг тошқа уруб бош,
Оқизсанг кўзларингдан сел киби ёш.
Бу кунда тавбаи оҳу надомат,
Ижобат бўлмагай ҳам оҳу хасрат.
Топилмас анда ҳаргиз ер қочарга,
Кетолмаслар бу ердин ўзга ерга.
Ҳама умрунгдаги қилғон гуноҳинг,
Жамий айлаган феъли табоҳинг.
Кароҳан котибин отли фаришта,
На қилғонингни қилғондур навишта.
Ики илгинга бериб дафтарингни,
Сўрарлар заррача хайру-шарингни.
Халойиқлар бўлубон анда ҳайрон,

Турарлар титрашиб нолону гирѐн
 Ушал ҳолат Худодин амр бўлғай,
 Ҳама элни ҳисоб ерига сургай.
 Фаришталар келтургай бир гуруҳ эл,
 Аларнинг бўйни дарчун сиймаи пийл.
 Алардин олғувчи бир-бир ҳисобе.
 Беролмаслар ҳисобина жавобе.
 Алар топқон эрур моли ҳароме,
 Тасарруф айлаган кори ҳароме.
 Худойимдин ўшал дам келгай овоз,
 Буларни ушбулардин қайтаринг боз.
 Буларни элтубон ташланг тамуғга,
 Қилнинг ҳамроҳларин тарсону муғга.
 Айриб олдин элга ҳам сўрарлар,
 Боқиб ҳарёна элга телмирарлар.
 Бўлурлар оҳ уруб йўлга равона,
 Қилиб кўп нолайи оҳу фиғона.
 Аларни элтубон дўзахга солгай.
 Худодин ўзга ҳолники на билгай.
 Ҳама мўъмин қулингни, эй илоҳе,
 Ушал дармондаликдин бер папоҳе.
 Худованда солиб турлик азобе,
 Мани бечорани қилма харобе.
 Ҳаром ошлар едим, фарқ этмадим ман,
 Ямон ишлар этиб тарк этмадим ман.
 Қаро сочим оқарди кўп қилуб шарр,
 Илоҳе қилма расво рўзи маҳшар.
 Яна бўлак халойиқни кетургай,
 Алардин ҳам ҳисобе бир-бир олғай.
 Алар топқан эрур моли ҳалола,
 Тасарруф айлаган атрофда ҳола.
 Кўнгул олмоқ ҳама ишдин зиёда,
 На ҳожат айламак магар прода,
 Биродарлар эшитинг айлайин панд.
 Бу топқон молингиз сизларга душманд.
 Ўзингизни қилингиз андин озод,
 Бу душман бермагай динингни барбод.
 Биродарлар келинг зинҳор-зинҳор,
 Кўнгулни бермангиз дунёга бисёр.
 Тириклик дунёда хоби хаёли,
 Кўзинг очсанг кўринмас мулки молл.
 Ки беш кунлик ўтар дунёда, сизлар,
 Дину иймонни елга бермангизлар.
 Расул айтди мангимким умматимдур,
 Қиёмат кун умиди шафқатимдур.

Кўнгулни бермасун дунёга бисёр,
 Ани алдар билинг дунёи мурдор.
 Ҳалол бирла ҳаром ишни айирмас,
 Азоби охират кўнгилга келмас.
 Қилибдур ваъда ул Султони аброр,
 Сочиб ширин лабидин дурри шаҳвор,
 Қабул қилса деди сўзумни ҳар нос,
 Бўлур фарзандим, ул ҳам уммати хос,
 Ҳасан бирла Ҳусайнимдин зиёда,
 Кўрарман деб пайғамбар қилди ваъда.
 Дедиларким маним сўзумни олмас,
 Манга уммат, Худога банда бўлмас.
 Яна айтдики ман безор ондин,
 Худо безор эрур, ҳам ул ямондин.
 Алар ҳаргиз Худога банда эрмас,
 Азоби охиратдин зарра қўрқмас.
 Худоё ман бечора осийдурман.
 Ҳама элнинг ямон расвосидурман.
 Нечук қулман дейин парваридигорим,
 Қўлимда бўлмағач бир яхши корим.
 Бу дунё филмасал чун устихоне,
 Неча итлар кемируб кетган они.
 Аларким бўлдилар дунёни толиб,
 Нажост толиби бўлди аколиб.⁴⁴

ФИ БАЕНИ РЎЗИ ҚИЁМАТ

Ривоят айлади бу сўзни Аббос,
 Баён айлай эшигил айюҳо-и-нос.⁴⁵
 Дедилар бўлсаким рўзи қиёмат,
 Халойиқга ўшал ҳасратли соат.
 Қари хотун бўлуб дунёи мурдор,
 Кўрунгай дедилар Султони аброр.
 Тиши сўйлоқ, лабидин ташқа турған,
 Қуйи бошики илгари букулган.
 Анингким бурни бўлғай чўмичдек,
 Яна пешонасидур икки мушдек!
 Кўзи чуқур чуқур муғнинг гўритак,
 Бўйи бўлғай анинг эски сўридек.
 Кўруб қўрқғай халойиқ турфа бадру,
 Етар бўйни йўни ҳам то ба зону⁴⁵
 Нидо келгай халойиққа ўшал ҳал,

⁴⁴ Итлар маъносида. ⁴⁵ Эй кишилар! ⁴⁵ Тиззагача.

Танирмусиз бу хотунни нечук зёл?
 Халойиқлар дегайлар, эй Худоё,
 Эрусан оламу-с-сир ва-л хуфоё.
 Танимасмиз бу хоғунни нечук зан,
 Иўқ эрур ҳеч киши бу занни кўрган.
 Дегай парвардигори ҳар ду олам,
 Тонумассиз нечук, эй ғофил одам.
 Эмасму ошиқингиз ушбу ожиз,
 Бу хотун қилдиким сизларни ночез.
 Танумасанг бу шул дунёи мурдор,
 Муни деб бўлдунгиз барча дилозор.
 Қиёматни кетурмай хотиринга,
 Жафову жавр қилдинг бир-биринга.
 Аларға ҳақ таъоло амр қилғай,
 Малойиқларға ул дам амр бўлғай.
 Палид⁴⁷ дунёни элтунглар жаҳаннам,
 Анинг ичянда кўрсин юз туман ғам.
 Дегай дунё маним, ҳамроҳларим ёр,
 На қилғон нечаким гумроҳларим бор.
 Орамизда муҳаббат эрди бисёр,
 Манга бергил деган дунёи мурдор.
 Боролиқ қўшулуб суйи жаҳаннам.
 Кўролик ҳарна бўлса онда боҳам.
 Чу дунёда аларким эрди рафиқ,
 Бўлур восил у қун маъшуқа ошиқ.
 Худойим айлағай ул дамда фармон,
 Худо фармони бўлғай, сўнг на дармон,
 Дегай ҳамроҳлари бирла қўшулсун,
 Алар бирла бориб тамуғда турсун,
 Иложин билмағай, бўлғай равона,
 Тамуғ ичра қилурлар ошёна.
 Ямон бирла агар бўлсанг ҳам улфат,
 Тегар албатта андин санга кулфат.
 Агар бўлса ямон коре агар фоц,
 Қилур билкулл⁴⁸ сани ўзига йўлдош.
 Санга роҳатда қилғай меҳрибоне,
 Тегар меҳнатда андин кўп зиёне.
 Ямоннинг олдиға зинҳор югурма,
 Муҳаббат тўнини анга кнюрма.
 Билинлар дунёнинг мору чаёни,
 Тегар икки жаҳонда кўп зиёни.

⁴⁷ — қабих, разил.

⁴⁸ Бутунлай, батамом.

**ҲИКОЯТУ-Л-ХОМИС.⁴⁹ УЧ ҚАРДОШ САФАРДА
ГАНЖ ТОВУБ НАФС ШАЙТОНИГА ОВВОРА
БУЛУБ ҲАЛОҚ БУЛГОНЛАРИ**

Сафар қилди баногаҳ уч биродар,
Оға эрди, бириси эди додар.
Бири эрди ҳам ота ҳам онаси,
Ки бир тўғма эди ҳам иккаласи.
Борар эрдилар онлар сўйи саҳро,
Тамошо қилубон ул чўлу дарё.
Дучор ўлди аларға йўлда бир ганж,
Худо берди дедилар бизга бе ранж.
Ки ҳарким ҳассасина бўлса рози,
Эмасдур мунда ҳожат бизга қози.
Бири: айтдики таъом келтироли,
Ичиб, еб фотиҳа бирла бўлоли!
Бариси айтдилар бу сўзе мақбул,
Аларни меҳри дунё айлади гўл.
Инисига оғаси амр қилди,
Анинг бир пора зар илгига берди.
Таваққуф айлама эмди бесуръат,
Олиб келгил дедилар бизга неъмат.
Иниси йўлга кирди бўлди ночор,
Борар эрди югуруб сўйи бозор.
Оғалари бу ганж олдида қолди,
Аларнинг кўнглига дунё югурди.
Деди эмди инингни ўлдуринглар,
Ики ҳисса қилиб беғам олунглар.
Икови ўлтурурниким кенгашти,
Алар кўнглига дунё хирси тушди.
Иниси ўлтурурни кор қилди.
Пичоқ арғамчидин тайёр қилди.
Яна дунё югуруб унга келди.
Анинг кўнглига мундоғ фикр солди.
Деди, эй бачайи бе ақли нодон,
Олурсан эмди молни сен фаровон.
Иковни баякбор ўлтурарсан,
Тамоми ганжини беғам олурсан.

⁴⁹ Бешинчи ҳикоя.

Аларни ўлтурарга қилсанг ангез,
Нечук ёлғуз иковин ўлтурай тез.
Ушал дам кўп хаёли пеша қилди,
Қўнглида ушбу иш андиша қилди.
Сол эмди сан таъомлар ичра оғу,
Егандин сўнг улар бўлғай иков гў.⁵⁰
Алар ўлса қолур бўлғай ҳама ганж,
Санга бўлғай муяссар ганж беранж,
Таъомлар ичра улдам захре солди,
Аларни элтибон олдиға қўйди.
Ани тутди ўшал дам иккаласи,
Бошин кести инисининг оғаси.
Инисин ўлтуруб дил жамъ бўлди,
Таъомларин олиб олдиға қўйди.
Таъомни қилдилар улдам тановул,
Вафосиз дунё учун бўлдилар гўл,
Бевафо дунё учун тўктилар қон,
Замон ўтмай алар ҳам бердилар жон.
Мунингдек нечаларни ўлтурубдур,
Аларнинг қони илгини юубдур.
Бу дунёгаки сен кўп бўлма сойил,
Саросар ганжи дунё захри қотил.
Бу дунё ганжига сан бўлмағил гўл,
Тамизинг бўлса дунёдин қўрқғул.
Талаб қилғилки ганж бе зиёне,
Саннинг бўлғайки умринг жовидоне.
Талаб қил ганжи маъно, эй биродар,
Вагарна сандин авло гов ҳам хар.
Қиши бўлмаса маънодин хабардор,
Они одам дема бил нақши девор.
Хувайдо сан фақирлик ихтиёр эт,
Ўзингни халқ ичинда хори зор эт.
Худоё қилмағил дунё элидин,
Мани қутқар бу душманининг қўлидин,
Нетай ул пиразан афсун қилубдур,
Хушим олуб мани Мажнун қилибдур.
Худоё бўлмаса сандин иноят,
Бўлолмасман бу душмандин саломат,
Ҳикоятга бу сўзни ман кетурдим,

⁵⁰ Шижоатли.

Эшитинглар яна мақсудға етдим.
Турар бир саф бұлубон жумлайи инс,
Бұлак-бұлак турарлар ҳар қаю жинс.
Малойиклар келиб бир сафда турғай,
Аларға Ҳақ таъоло амр қилғай.
Дегай айланг тамуғнинг эширкин во,
Солинг ҳар қайси сафдин бұлса мово.
Келиб турғай олуб гурзини молик,
Бўлурлар ҳайбатиндин жумла ҳолик,
Ушал дамда Худонинг амри бирлан,
Урар фожир элини гурзи бирлан.
Алар ул дам таригтек пора бұлғай,
Худо амри бирлан қайтиб тирилғай.
Келуб найза бўйи хуршиди тобон,
Темур янглиғ қилур одамни туғён.
Бўлуб муниг ишидин жумла ҳайрон,
Қилурлар бениҳоят оҳу афгон.
Дегайлар оҳ, кўрмайдук қиёмат,
Қилурлар бениҳоят оҳу ҳасрат.
Келур Тангри таъолодин хитобе,
Қилуб элгаки кўп қаҳри итобе.
Сиза қилмасми эдим ваъдаву аҳд,
Манга қил деб ибодат айлабон жаҳд.
Нега шайтонға қилдинг бандаликни,
Бугун кўргунгтурур шармандаликни.
Орангизда эмасму эрди душман,
Нега душманға қуллик айладинг сан.
Санга кўрсатмадимму тўғри йўлни,
Қўйиб тўғрини тутдинг эгриликни.
Манга айтғил бугун қилғон ишингни,
Кечирдинг на қилиб ёзу қишингни?
Манга қуллуқ қилурға айладинг ор,
Кечирдинг на қилиб ёзу қишингни?
Манга қуллуқ қилурға айладинг ор,
Бугун вергум жаҳаннамда сазовор.
Боқиб бурчгона дерин билмас ул дам,
Бўлурлар кўп хижил фарзанди одам.
Худо амри билан Жибрийил ҳудий,
Малойиклар сори қилғай мунодий.
Келуб юз минг фаришта они тутқай,
Ушал бечора ўзини унутқай.
Азоб айлаб қилурлар пора-пора,
Худонинг амри бұлғон сўнг начора.
Қилингла раҳм бизнинг ҳолимизға,

Шикастя, музтариб⁵¹ аҳволнимизга.
 Малойиклар дегайлар бандаи зор,
 Худодин ўзга йўқтур ҳокими кор.
 Худо раҳм этмаса ҳолинга ҳомий,
 На деб санга тараҳҳум биз қилоли!
 Малойиклар берур мундоғ жавобе,
 Аларнинг бўлмағай зарра гуноҳе.
 Илоҳе жумлаға қилғил тараҳҳум,
 Гуноҳ баҳрида гарчи бўлсалар гум.
 Илоҳе қилмасун Жибрийил ҳодий,
 Манимдек осийни тут деб мунодий.
 Агарчи манда йўқтур кори лойиқ,
 Ушал кун қилма расвойи халойиқ.
 Гуноҳ бирла қаро сочим оқарди,
 Маним кўнглимга келмас уқбо дарди
 Бўлди баднафси саркаш манга ғолиб,
 На қилай айтмадим ман тавба толиб.
 Кўрғуб сочим оқти, ибрат олсам,
 Қани фаҳму фаросат тавба қилсам.
 Бурундин қил Хувайдо иҳтиёте,
 Мабодо бўлмағай мандек уёте.
 Расулуллоҳ дегайлар, эй халойиқ,
 Сиз анда қилмадингиз кори лойиқ.
 Туну кун жаҳд этиб қилмай салоте,
 Кечурдунг беҳабарликда ҳаёте.
 Қиёматнинг ҳолини қилмадинг ёд,
 Нетарсан ушбу кун, эй одамийзод.
 Бу кунги тавбайе оҳу надомат,
 Асиз қилмас санга бу охи ҳасрат.
 Қилурға тавба ул кун келди ғоринг,
 Вафо қилмас бу кунги оҳу зоринг.
 Бурундин қилмадинг оҳу надомат,
 Нега йиғларсан, эй шарманда уммат,
 Хувайдо қолма мундоғ сарзаннишга,⁵²
 Ружуъ айла ҳамиша яхши ишга.
 Ҳамон феъли бадингдин ёнмадинг ҳеч,
 Нетарсан яхшилиқлар қилмадинг ҳеч.
 Кечалар ҳарна ишларни қилурсан,
 Бошинга иш на тушар сўнг билурсан.
 Китобеда битибдур Қаъбул-аҳбор,
 Эшитинглар бу сўзларни, аё ёр!
 Яратмиш Тангри бир жамъи фаришта,

⁵¹ Ҳаяжонли. ⁵² Таъна.

Муаккилдир алар бил бу равишда,
 Турарса бандайн мўъмин намоза,
 Қилиб тоъат Худойе, бе намоза.
 Турар аввалгиси ҳамроҳ қиёма,
 Ингоҳбоне бўлиб ҳар хосу ома.
 Икинчиси қироатда турар ул,
 Учинчиси рукуъ устида бил кул.
 Яна тўртинчиси саждада турғай,
 Бешинчиси билинг тасбиҳда бўлғай.
 Турар олтинчиси таҳлилда, эй ёр
 Етинчиси ташаҳхудда бил изҳор.
 Алар бош кўтариб рўзи қиёмат,
 Худоё санга қилдик деб ибодат.
 Бошимиздин қиёмат офтобин,
 Кўтаруб соя қил раҳмат саҳобин.
 Дейуб Тангри таъолодин тиларлар,
 Ушал қулнинг гуноҳин ўтинурлар.
 Кишиким Тангрига айлар ибодат,
 Илоҳо раҳм қил жумла қулингга,
 Бориб тавфиқ солгил туз йўлингга.
 Қиёмат оснғида ташна бўлмай,
 Киши қолмас ўшал кунда йиқилмай.
 Халойиқлар қилур якбора фарёд,
 Ҳақиқат подшоҳиға айтиб дод,
 Дегайлар Қодиро, Парвардигоро,
 Раҳимо, мағфиратлик, биру боро,
 Нажот бергил қиёмат оснғидин,
 Чидолмасмиз азобнинг қаттиғидин.
 Пайамбарлар, шаҳидлар; авлиёлар,
 Тилаб ҳарким ўзини ёлборарлар.
 Ҳама ўзи учун бўлғай гирифтор,
 Расулulloҳ бўлуб уммат учун зор.
 Югуруб ҳар тараф афтону хозон,⁵³
 Қилур ё уммат деб оҳу афғон,
 Ҳамиша кору бори бўлди уммат,
 Чекиб аввалдин охирға машаққат.
 Халойиқлар бори ул дам йиғилғай,
 Тарозунинг бошина ҳозир ўлғай.
 Тарозуға солуб тортқайлар аъмол,
 Савоб ила гуноҳини ўшал ҳол.
 Оғир келса савобидин гуноҳи,
 Урар банда қилиб афсуси оҳе.
 Бўлурлар ҳамчун саҳоби ларзон,⁵⁴

⁵³ Ҳаракатда бўлиб. ⁵⁴ Қўрқаётганлар, титраётганлар.

Топилмас жой бўлай деса гуризон.⁵⁵
 Чунон титраб қилурлар оҳу зоре,
 Чу кўз ёшин қилиб абри баҳоре,
 Иложин қилмасанг аввалдин, эй ёр,
 Иш ўтган сўнг пушаймонда на даркор,
 Буларга очингиз дўзахни бобин
 Қилингиз жумласин қаттиғ азобин.
 Аларга ҳақ таъоло қаҳр қилғай,
 Малоийқларга ул дам амр бўлғай.
 Халойиқлар борн йиғлаб турурлар,
 Ҳама тақсир деб титраб турурлар.
 Худоё бир дегайлар, бизга рухсат,
 Тилайлик ёру дўстанд хайру тоъат.
 Аларга Ҳақ таъоло рухсат этгай,
 Бўлур хайрон қаён борурни билмай.
 Бўлуб дармондан бечораву зор,
 Отасининг олдиға борур ночор.
 Оқизиё кўзидин олдида обе,
 Дегай бергил манга зарра савобе.
 Отаси айтгай, эй фарзона фарзанд.
 Эрурсан қуррату-л-айн, жигарбанд.
 Ман ўз ҳолим билан дармондадурман,
 Саннингдек мубталойи ғамдадурман.
 Беролмасман дегай санга савобе.
 Берар ул ўғлиға мундоғ жавобе.
 Бўлуб навмед отасидин ўшал дам,
 Қилиб кўз ёшини чун оби замзам.
 Борар йиғлаб онасининг қошиға.
 Булут монанда қўйиб кўз ёшиға.
 Онасига дегай ҳолини ул ҳол,
 Гоҳе ҳолида бўлғай, гоҳ беҳол.
 Ман ўз ҳолим билан дармондадурман,
 Саннингдек мубтало ғамзададурман.
 Беролмасман дегай санга савобе,
 Эрур ҳолим санга ўхшаш харобе.
 Бўлуб навмед ҳам онасиндин ул кас,
 Онинг фарёдиға ҳеч киши етмас.
 Басе тортиб адойи кулфату ғам,
 Заъифаси қошиға келгай ул дам.
 Хотуниға тўкуб кўздин дегай ёш,
 Қўйуб эрдик иков бир бўлина бош.
 Эрим деб тортиб эрдинг кўп машаққат,
 Кўриб иссиғ совуқни бениҳаят,

⁵⁵ Қочай деса.

Савобимдин гуноҳим келди оғир,
Бу дардимнинг иложин топмам охир.
Иложин топмадим бечора бўлдим,
Умид айлаб санинг олдингга келдим.
На бўлғай зарраёе берсанг савобе,
Саҳл бўлғай қиёматнинг азоби.
Дегай жуфти санингдек кўп киши бор,
Киши бирла кишининг на иши бор.
Санингдек эрни ман кўрган эмасман,
Тонумасман нечук одам эурсан.
Ман ўз ҳолим билан дармондадурман,
Савобим йўқ баче армондадурман.
Савобдин санга берсам бу ҳолат,
Менам бўлғум турар сандек ҳижолат.
Бўлуб шармандан бечорайи зор,
Келур ўғлининг олдиға бўлуб хор.
Дегай ўғлим кўрар кўзим, жигарбанд,
Эурсан риштайн жонимға пайванд.
Савобингдин манга бир зарра бергил,
Отанг дармондадур сан бори, бергил.
Беролмасман дегайким санга тоъат,
Ўзим билмам бечораман бу соат.
Саросима бўлуб фарзанди одам.
Қаён борурни билмаслар ўшал дам.
Тушар қаттиғ машаққатлар ароға,
Ота ўғлиға боқмас, қиз онаға.
Иложин топмайин бечора одам,
Турарлар сарнигун йиғлаб ўшал дам.
Келур ул дамда тангридин хитобе.
Дегай, эй бача, топдингму савобе?
На дер сўзни билмас бандан зор,
Бўлубон сарнигун, ваҳм ила йиғлар,
Дегайлар Қодиро, Парвардигоро,
Ниҳон сирлар сангадир ошкоро.
Бўйсундим санинг олдингга келдим,
Кесилди сандиң ўзгадин умидим.
Санга келдим сиғиниб сан билурсан,
На қилсанг подшоҳсан, сан қилурсан.
Турарлар йиғлашиб бечора бўлуб,
Дегайлар санга келдик биз сиғинуб.
Нидо келгай Худойимдин ўшал дам,
Дегай, эй осийу шарманда одам.
Ўшал ёлғончи дунёда юрудунг,
Неча муддат ҳаёти умр сурдунг.
Мани ҳаргиз кўнгулға олмадинглар,

Азоби охиратни билмадинглар.
 Ота ўғил, она қиздин машаққат,
 Уйим деб тўртдингизлар анча меҳнат.
 Алар бермадилар зарра савобе,
 Тузук ҳам бермадилар бас жавобе.
 Келинлар қилдим энди сизга раҳмат,
 Бағишладимки сизга хуру жаннат.
 Илоҳе жумлага раҳмат насиб эт,
 Йироқ этма жамолинга қариб эт.
 Агар фазлинг эришсам ё илоҳим,
 Улур бир заррача қўҳдек гуноҳим.
 Агар адлинг солсанг, эй яратқон,
 Гуноҳим сонига ҳеч бўлмағай сон.
 Ушал кун бўлмаса фазлингдин умид,
 Бўлурман халқ аро расвойи жовид.
 Маним йўқ сандин ўзга ҳеч Раббим,
 Эурсан икки оламда мураббим.
 Расулинг ҳақ, сани авҳад⁵⁶ билдибмен,
 Таваккал зоти покнингга қилибмен.
 Ривоят айладилар Ибни Аббос,
 Расулу оламиндин меҳтари нос.
 Ушал рўзе бўлур рўзи қиёмат,
 Басе бўлғай деди охи надомат.
 Ҳаво туғён бўлур монандан тос,
 Кўмур янглиғ бўлурлар журмлиқ нос.
 Ки минг йиллиқ сирот кўприги бўлғай,
 Жаҳаннам устида тортилик ўлғай.
 Қиличдин ўткуру аз мўйи борик,⁵⁷
 Қаронғу кечадин бўлғай у торик.
 Анигдек бўлмағай ҳаргиз қоронғу,
 Тушар одам бошига турфа қайғу.
 Ки қолмас Зухраси ўтру борарга,
 Яқин етгай юраги ёрилурға.
 Агар ўтмай деса қўймас муаккил,
 Бўлур фарзанди одам ҳоли мушкил.
 Тугал ўтдик тугал фаришта биздек,
 Яратибдур они Султони молк,
 Ярим-юри юзи баъзи фаришта,
 Худо халқ этдикки мундоғ сириншта.
 Анинг илгида ўтлуғ амудлар,⁵⁸
 Халойиқни уриб қўйдек сурарлар.
 Қаро кунлар тушар одам бошига,

⁵⁶ Яғона. ⁵⁷ Нозик. ⁵⁸ Ходажар.

Оқар дарё бўлуб кўзнинг ёшига,
 Ҳама қайғу билан чу бўлди ларзон,⁵⁹
 Турарлар шунчаки бир ўлган жон,
 Дегайлар кошки одам бўлмағайдик,
 Мунигдек меҳнату ғам кўрмағайдик.
 Ушал кун жумлаи жондин кечарлар,
 Гоҳе ўнгга, гоҳе сўлга қочарлар.
 Агар ўтмай деса қувуб урарлар
 Ҳама во ҳасрато! — деб оҳ урарлар.
 Қадам қўйса йиқилур баъзи одам,
 Кетар ҳасрат билан сўйи жаҳаннам.
 Тўкилгай қор янглиғ одамизод,
 Жаҳаннам устига во ҳасрато, дод.
 Қаю қулга Худойим қилса осон,
 Кўз юмуб очқунча ўтгай ул инсон.
 Утарга баъзи одам қилса ангиз,
 Утар барқи дурафшонтек бўлуб тез.
 Утар баъзи эмгаклаб, баъзи қойим,
 Қучуб ётқон ўшал дам баъзи дойим.
 Машаққатсиз ўтар баъзи мукулмон,
 Жафо журмига лойиқ кўргай инсон.
 Эрур фожирға ул кўфрук баҳона,
 Вале хўбларғадур ул роҳ равона.
 Ҳама мўъмин қулунгни, эй яратқон,
 Ушал кўлпрук жафосни қил осон,
 Манимдек осию бечораларни,
 Гуноҳ даштида овораларни.
 Илоҳе жумлани ўткар саломат,
 Ўзунг фазлинг билан рўзи қиёмат.
 Ривоят айлади Абу Ҳурайфа,
 Разияллоҳу анҳу қуддиса сирра,
 Расулдин дедилар мундоғ эшитдим,
 Аларнинг сўзини кўнглумда тутдим.
 Ки минг йил қилғучи дўзахни туғён,
 Қаро бўлғай деди Ҳазрат ўшал он.
 Қизартқайлар дедилар боз минг йил,
 Қизил бўлғай темурдек дедилар бил.
 Яна минг йилда бўлғай дедилар оқ,
 Мунигдек айтдилар Султони офоқ.
 Ки бир кун Жибрийили сидра парвоз,
 Келиб эрди Расулға айғали роз.
 Деди Ҳазратки Жибрийил билингиз,
 Манга келган эмас Микойил ҳаргиз.

⁵⁹ Мажнунтолга ўхшаш титрар.

Деди Жибрийилки ул дам: — «Ё Муҳаммади
 Эрурсиз жумлайи оламға сарманд.
 Яли қудрат⁶⁰ билан Халлоқи маъбуд.
 Ушал куни тамуғни қилди мавжуд.
 Ки Микойил келиб кўрган эмасдур,
 Азоби сахтдин билган эмасдур.
 Кўруб қўркди малойиклар тамоме,
 Ҳануз кўз ёшини айлар хосу оме.
 Ки Микойил булардин билмас, эй ёр,
 Эмас аҳволи одамдин хабардор.
 Халойиқлар қолур дўзахда минг йил,
 Фигону нола қилиб бисёр билгил.
 Аларнинг зориға ҳеч киши етмас,
 Киши ҳолин сўруб олдиға келмас.
 Дегайлар оҳ одам бўлмағайдук,
 Мунигдек меҳнату ғам кўрмағайдук.
 Намозу рўза ҳаргиз қилмадик биз,
 Бу меҳнатлар бор экан билмадик биз.
 Қилибмиз нафси шайтонға итоъат,
 Кўнгулга келмади рўзи қиёмат,
 Дея йиғлаб, қилуб кўп оҳу ҳасрат,
 Аларнинг ҳасрати бўлмас ижобат.
 Яна минг йил халойиқ нола айлар,
 Кўзининг ёшини чуи жола айлар.
 Худоға нола қилур жумла мардум,
 Ки шояд Тангри қилгай деб тараҳхум.
 Аларнинг ноласи ҳеч суд қилмас,
 Азоби сахтдин зарра кам ўлмас.
 Ушалким Тангри тақдир билан рост,
 Тамуғ узра чиқар баробар бехост.
 Кўриб йиғлабтурур они халойиқ,
 Бўлур кўз ёшлари бирлан ғаройиқ.
 Дегайлар Қодиро, Парвардигоро.
 Ниҳон сирлар сангадур ошкоро.
 На бўлғай шул булутдин ёғса ёмғур
 Бизим сувсолиғимиз айласа дур.
 Жаҳаннам ўтиға дармондадурмиз,
 Чекиб юз мўнг азоб армондадурмиз.
 Дебон: — «Ё лайтани кунту туроб»,⁶¹
 Ҳама йиғлабки этурлар оҳу во!
 Худойимдин ўшал дам келгай овоз,
 Дегай, эй Жибрийили маҳрами роз.
 На айтурлар халойиқ нола айлаб,

⁶⁰ Қудрат йўли. ⁶¹ Ё лайтани кунти туроб.

Кўзининг ёшини чун жола айлаб.
 Дегай Жибрийил, эй донойи асрор.
 Санга пинҳон эмасдур заррача кор.
 Тамуғ ичиндаги бечора қуллар,
 Ҳамаси йиғлашуб ямғур тиларлар.
 Аларға Ҳақ таъоло қаҳри келгай,
 Ушал дам ул булутга амр қилгай.
 Йилон бирла чаён ёғдир аларға,
 Меним амримни тутмас бандаларға.
 Ки ёғгай тоғлардек мору каждам,⁶²
 Қилурлар ташналикни ул замон кам.
 Фигонлар айлағай пийру жавоне,
 Азоб узра бўлибдур деб азобе.
 Дегайлар кошки биз туфроқ бўлсак,
 Мунигдек меҳнати ғамдин қутулсак.
 Аларға захр солгай каждаму мор,
 Қилурлар ҳасрато деб полаву зор.
 Чаён бирла йилоннинг захридин эл,
 Фигонлар айлар онда боз минг йил.
 Намозе қилмаса ҳар кимса, эй ёр,
 Бўлур шундоғ уқубатга гирифтор.

ҲИҚОЯТИ ЖИБРИЙИЛ АЛАЙҲИС САЛОМ ДАР ҲАҚҚИ АЗОБ

Ки бир кун Жибрийили пайки раҳбар,
 Расулнинг олдиға келибди онлар,
 Пайамбар айтдилар, эй пайки амин.
 Манга айтғил бу дам дўзах азобин.
 Деди Жибрийил, эй баҳри шафоъат,
 Жаҳаннамнинг азоби бениҳоят.
 Тамом этсам они ҳаргиз туганмас,
 Ки битсам коғазу дафтарга снғмас.
 Тамуғ аҳли бўлурлар турфа баднок,
 Аларнинг емишидур рийми попок.⁶³
 Тамуғдин чиқариб эр ётишидин,
 Олуб қўюб жаҳонға бир кишидин.
 Анинг иссиғлиғидин жумлайи жон,
 Қирилгай, қолмағай на жину инсон.
 Зи машриқ то бамағриб бўлса пуроб,
 Қилай деб сепсалар дўзахни бетоб,
 Аннигким тобидин зарра кам ўлмас,

⁶² Илону чаён. ⁶³ Ифлоси попок.

Анга бир қатра сув тамғончи бўлмас
 Яна Жибрийил айтди: — «Ё Муҳаммад».

Теранлиги эрур дўзахни беҳад.
 Агар тош ташласа устига бир кас,
 Ки юз минг йилда ҳам остига етмас.
 Жаҳаннамдин агар пурчашми сўзан,
 Очиб қўйса бу дунё узра равзан.
 Зи машриқ то ба масриб жумла ашё,
 Юмуб очқунча кўз куйгай саропо.
 Тамуғ ичинда бордир ҳар қаю жон,
 Хўракидур аларнинг рийм ила қон.
 Суйи эрур аларнинг захри заққум,
 Тушар гўшти суйилуб ичса мардум.
 Аларнинг танлари бўлғай кўмурдек,
 Танни куйдуриб қилғай темирдек.
 Ки ҳар дўзахни етти эшиги бор,
 Бирисидин бирига англа, эй ёр.
 Билинг етмишки минглиқ роҳ бўлғай,
 Худодин ўзга кам огоҳ бўлғай.
 Эшитиб Жибрийилдин ушбу гуфтор,
 Пайамбар йиғладилар оҳ уруб зор.
 Дедилар Жибрийилга ушбу гуфтор,
 Ки аввалги тамуғда қайси эл бор.
 Деди Жибрийил: — «аввалгида эй ёр,
 Мунофиқлар турар ҳам аҳли гуфтор».

ДАР БАЁНИ АСМОИ ЖАҲАННАМ

Бўлубдур Ҳовия деб оти бунёд.
 Яна Қуръонда келди Ҳовия ёд.
 Икинчисининг отидур Жаҳим ҳам,
 Бўлур жойи зинокор бўлса одам.
 Яна қилғай имомига хиёнат,
 Эрур ул рўсиёҳ, ёлғончи уммат.
 Яна сўзни юриб сўзга улашган,
 Бировнинг сўзини сўзга сурушган,
 Буларнинг жойи бўлғучи Жаҳим ҳам,
 Жазосини олур ҳар ким дамо дам.
 Учинчиси Сақардур, эй биродар,
 Эрур мовойи золим бил муқаррар.
 Яна қози бўлуб пора еганлар,
 Ҳаромхўр олимон беамаллар.
 Сақар эрур буларнинг ўрни, эй ёр.

Худо безар улардан, ҳам пайғамбар.
Яна тўртинчинингдур оти Лузо,
Булар улдур эрур шайтонга ҳамро.
Булар кимлар эрурким ўрни Лузо,
Тушар тўрт турли кас зи баҳри жазо.
Саъир эрур бешинчисининг оти,
Илоҳе жумлага бергил нажоте.
Бўза ичган рабо олғучилардур,
Тарозудин уриб қолғучилардур.
Саъир эрур буларнинг ўрни, эй ёр,
Мунингдек одамедин тангри безор.
Хатма бўлди исм олтинчисига.
Харом этгай они мўъмин танига.
Уқуб Қуръонки билмай лаҳн қилгон,
Ҳадисга дағи ёлгон маъно қилгон.
Яна еттинчисининг отидур Нор,
Билниг савдогар онларга эрур ёр.
Қаю ҳамсоясин қилмас насихат,
Ки берган бе намоз аҳлига неъмат,
Буларнинг ўрни Нордур билгил, эй кас,
Лақаб иснод қўяр ҳар кимга ул кас.
Бу сўзларни эшитиб Жибрийилдин,
Ки йиғлаб сўрдилар пайки амниндин,
Кўзин ёшин қилиб чу абр баҳоре,
Аё, эй Жибрийил, деб қилди ровий,
Ки еттинчи Тамуғ ичинда ким бор?
Санинг осий гуноҳкор умматинг бор.
Эшитибон бу сўзни бўлди беҳуш,
Юмуб наргис кўзини бўлди хомуш,
Олуб Жибрийил пайғамбарнинг бошини,
Тизига қўйди тўкти кўз ёшини.
Замондин сўнгки кўзни айлади боз,
Чунон йиғлашти икки маҳрами роз.
Беғоят нола айлаб қилди зоре,
Қилиб кўз ёшини кўксига жорий,
Кўзининг ёшидин ер сувга тўлди,
Бу гамдин қомати ёйтек букулди.
Бориб ҳужраларига кирдилар тез,
Саҳоба қолдилар андин хабарсиз.
Кириб ҳужрага қўйди саждага бош,
Оқизиб, «уммате», деб кўзиндин ёш.
Худога ёлбориб қилди муножот,
Деди: — «Эй подшоҳ, қозуйў-л ҳожат.
Дейуб йиғлаб манга умматни бергил,
Қарам айлаб гуноҳларин кечиргил.

Гуноҳқор уммат учун ташнаву-оч,
 Бўлуб йиғладилар ул шоҳи меърож.
 Бу ҳол ила ётуб қирқ кеча-кундуз,
 Мисоли заъфирон бўлди қизил юз.
 Саҳобалар эшитуб йиғладилар,
 Бири-бирига айтди, эй ёроплар.
 Бугун қирқ кеча-кундуздур пайғамбар,
 Қадам масжид сорига қўймадилар.
 Жиюлдилар саҳобалар бориси,
 Кенгаш бирлан жавон ҳамда қариси,
 Ки боғлиқ кўрдилар ҳужра эшигин,
 Булар якбора қичқирди ўшал ҳийн.
 Деди Билол: «Эшикни оч киролинг,
 Расулуллоҳ жамолини кўролинг».
 Чиқуб айтди Билол бо малоҳат,
 Эшик очмоқға йўқтур бизга рухсат.
 Саҳобалар бориси йиғлади зор,
 Билолмаслар бу на сирдир бу на зор.
 Бориси йиғлашиб уйига ёнди,
 Бўлуб кун кеч ботарига тоёнди.
 Эшитиб Фотима ушбу хабардин,
 Оқизар бўлди ашкин чашмтардин.
 Қелиб қичқирдиларким деб, ё Билол!
 Манга эшикни очқил эмди бу ҳол.
 Отамнинг ман жамолини кўрайин,
 Муборак юзини кўрмб кетайин.
 Билол айтди ўшал хайру-л-нисоға,
 Жигарбанди Муҳаммад Мустафоға.
 Эшик очмоқға йўқтур бизга рухсат,
 Нечук очай Расулдин бе ижозат,
 Эшик очмадилар ул дам Билоле,
 Беғоят мунтазир бўлди ҳилоле.
 Ёзиб икки сочин кўксига солди,
 Ушал дам рўй ба жониб қибла қилди,
 Худовандо манга бу эшикни оч,
 Кўрай эмди жамоли Шоҳи меърож,
 Бўлубдурман беғоят орзуманд.
 Отам юзин кўрарга, эй Худованд,
 Худонинг амри бирлан ҳам ўшал ҳол,
 Очилди ҳужранинг эшиги дарҳол.
 Кириб турди отасининг қошиға,
 Кўзи тушти отаси кўз ёшиға,
 Кўриб бўлди отасини таҳаййур.
 Муборак чеҳраси бўлмиш тағаййур.
 Ки сувсаб лаби гулдек сўлибдур.

Яна нозик тани ерга сизибдур.
Күзининг ёши бирлан бўлди ер лой,
Муборак бошлари лойға бўлуб жой.
Ётибдур: «уммате, ё уммате!» — деб,
Гуноҳкор осий умматлар ғамин еб.
Отасини бу ҳолат бирла кўрди,
Кетиб сабру қарор бир оҳ урди.
Дедилар: — «Эй ота сўзга не бўлди,
Худойимдин на ёрлиқ сизга келди?
Аё ота ажаб ранжу эрурсиз,
Билолмасман на сирдир оҳ урурсиз.
Манга айтгил эшитай ҳолингизни,
Нечук тушти билайин ҳолингизни».
Ки бузмай Фотиманинг хотирини,
Анга айтди кўнгилдаги сиррини.
Деди қизим, болам, эмди эшитгил,
Бу сўзларни билиб кўнглингда тутқил!
Келиб эрди манга Жибрийил амин,
Ман андин сўрадим тамуғ азобин.
Дедим еттинчиси ичинда ким бор,
Деди санинг гуноҳкор умматинг бор.
Бу сўзни эшитиб беҳуш бўлдим,
Замондин сўнг яна ҳушимга келдим».
Деюбон уммате деб йиғлади зор,
Кўзи ёшин оқизиб шоҳи аброр.
Эшитиб Фотима ҳам бўлди беҳуш
Қолиб сўзлар сўзидин ўлди хомуш.
Қизимдек осийлар учун жафолар,
Чекиб неча иковлаб йиғладилар.
Ушал ҳолатдаким Жибрийил раҳбар,
Паём тегурдилар назди пайғамбар.
Деди, эй Сарвари фарзанди одам,.
Дуруде беадад сизга дамодам.
Бўлубдур ҳар кишиким сизга уммат,
Аларни, ё Расул, рўзи қиёмат,
Солур бўлса тамуғға умматингни,
Санинг сақлаб Худойим ҳурматингни,
Қаро қилмас аларнинг йузини ҳеч,
Солуб бўйнига занжир урмағай ҳеч.
Дегай молик уларни қайси ақвом,
Қилиб келтирдингиз эъзозу икром.
Дегайлар бу Муҳаммад умматидур,
Бу иззатлар Расулнинг ҳурматидур.
Халойиқлар Расул отин эшитгай,
Қалимайи шаҳодат талқин этгай.

Дегайлар биз Муҳаммад умматидин
 Нажот топқунг қиёмат меҳнатидин.
 Алар айтгай, аё Жибрийил раҳбар,
 Тегургил ҳолимиз назди пайамбар!
 Шаҳодат қилғали ул шоҳи саъда,
 Қилиб эрди пайамбар бизга ваъда,
 Қилибмудур магар ваъдани нисён,
 На деб бизларни сўрмас шоҳи инсон?
 Мунингдек йиғлашуб фарёд этарлар,
 Худога ёлборубон дод этарлар.
 Ушал дам амр бўлгай Жибрийилга,
 Булар арзини тегур деб расулга.
 Тутуб амринки Жибрийил келгай,
 Муҳаммад Мустафо олдида тургай.
 Расул чотирина ўлтурган ўлгай,
 Бошига тожи шоҳий қўйгон ўлгай.
 Ушал чотирда тўрт минг эшик ўлгай,
 Ҳар эшикки неча йиллик йўл ўлгай.
 Дегай, эй Жибройил, қайдин келибсиз,
 Худойимдин на фармон келтурубсиз?
 Дея Жибрийил ман келдим тамуғдин,
 Тамошо айлабон келдимки муғдин.
 Тамуғ ичинда осий умматинг бор,
 Манга деди бориси йиғлашуб зор.
 Аларнинг ҳолини айтғоли келдим,
 Хабар ондин санга берголи келдим.
 Расулulloҳ эшитиб бу хабарни,
 Олуб ерга уруб тожу камарни.
 Қилиб чун нолаву фарёди зоре,
 Тўкуб ашки чун абри баҳоре.
 Бу ҳолат бирла Арш остига боргай,
 Қилиб ваъда Худога зоре қилгай,
 Бошин ерга қўйиб қилгай мувожот,
 Тилаб Тангри таъолодинки ҳожат.
 Дегай, эй Подшоҳи ҳар ду олам,
 Санинг ҳукмингдадур кори ду олам.
 Маним умматларимга раҳмат этгил,
 Қарам бирла гуноҳларин аритқил,
 Ушал дамда Худодин келгай овоз,
 Оё дўстим, ҳабибим, маҳрамин роз,
 Бошингни эмди саждадин кўтаргил
 Бориб умматларинг ҳолини сўргил.
 Бўлуб Ҳақ амрини ифтону хезон,
 Тамуғ сори югуруб шоди хандон.
 Келиб молик қошига Шоҳи олам,

Дегайлар Молики дўзахга ул дам.
 Тамуғнинг бир қапуғини кўтаргай,
 Тамуғ аҳли Расулulloҳни кўргай.
 Дегайлар ё Муҳаммад, во Муҳаммад!
 Қилурлар йиғлашуб фарёди беҳад.
 Бу ҳолатни кўруб ул Шоҳи сарвар,
 Аларнинг ҳолига кўп йиғлагайлар.
 Кўруб умматларин парвона бўлғай,
 Яқиндирки ўзин ўтқа уруғай,
 Мулоқот этгай ул умматларига,
 Ҳугургай жониби дўзах сориға.
 Кўрар Молик ўзи дўзахқа киргай,
 Ушал ҳолда ўзи фарёд қилгай.
 Муҳаммад уммати бўлсанг чиқинглар,
 Бориб жаннат сори ишрат этинглар!
 Яна Молик қилур ул дам мунодий,
 Муҳаммад уммати деб бўлди шод.
 Чиқинглар, ё Муҳаммад уммати сиз,
 Тамуғнинг ичинда қолмай бирингиз.
 Чиқар қўйтек халойиқлар сурулиб.
 Қизил гулдек бори хандон суюниб.
 Борин бошлаб бўлур Аҳмад равона,
 Олуб боргай биҳишти жовидона.
 Биҳишт эшигида бир баҳр бўлғай.
 Муслмонлар бори анга орунғай.
 Анинг оти бўлур Баҳру-л-ҳаётий,
 Анга кирган киши топмас вафоте.
 Ки андин сўнг бўлур жаннатга восил,
 Бўлур анда ҳама мақсуди ҳосил.
 Аларнинг юзи бўлғай моҳи тобон,
 Бўлур бил моҳи тобон анга ҳайрон.
 Илоҳа ушбу ваъдага вафо қил,
 Биҳишти жовидон манга ато қил!
 Илоҳе жумлага жаннат насиб эт,
 Жамоли безаволинга қариб эт!
 Илоҳе жумлани дилшод қилғил,
 Жамолинг шавқидин сероб қилғил!
 Эрурман жумла мўъминнинг ямони,
 Амалдин йўқ мани илгимда доне,
 Илоҳе қил раҳим яҳши-ямонга,
 Муҳаммад уммати қулман деганга.
 Илоҳе жумланинг мақсудини бер,
 Манимдек осийга, эй Олимү-с-сир!

РИВОЯТ ФИ БАЕНИ-Л-ЖАННАТ

Ривоят айлади Абу Ҳурайра,
Разияллоҳ анҳу қуддиса сирра.
Пайамбардин деди мундоғ эшиттим,
Аларнинг сўзини кўнглумда туттим.
Биҳиштининг деди девори мужалло,
Ки бир хишти зумуррад, бири тилло.
Эрур лойи ёпардин, ўзи заъфар
Хайманинг ерининг ўрнига гавҳар.
Оқар суйи тамоме ширу-шаккар,
Лабан⁶⁴ фарш айлаган ёқути аҳмар.⁶⁵
Дарахти нуқра, шоҳи зумуррад,
Эрур авроқи ёқути забаржад.⁶⁶
Сифат қилсамки аз қофию то қоф,
Раво бўлмас тамом гар қилсам авсоф.
Кирибон жанната Жибрийил ҳодий,
Халойиққа қилур ул дам мунодий,
Дегайлар, эй биҳишт аҳли билнингиз!
Тирикликдир ўлум йўқ сизга ҳаргиз.
Ҳамшиша сизга эрур тандурустий,
Йўқ эрур сизга ҳеч бемору сусте.
Улумни бир қора қўй суратинда,
Қилиб қўйгай тамуғ жаннат қотида,
Мунодий айлагай, ё аҳли жаннат,
Улум йўқ сизга эмди айла ишрат.
Яна пайғамбарни охир замона,
Тўқубон оғзидин дурри ягона,
Биҳиштининг дедилар ҳар бир дарахте,
Улуғлуғи онинг, эй некбахте,
Бироқ минган кишиким поясиндин,
Ки минг йил чопса чиқмас соясиндин.
Яратибдур беҳиштда турфа неъмат,
Бўлур олдингда пайдо бе машаққат.
Анинг неъматларини ким санаса,
Қулоқ тутон эмас ҳаргиз нимарса.
Яна айтди Расули ҳар ду олам,
Эрур ул Сарвари авлоди одам.
Маним умматларим охир замона,
Еса золим элидин то зиёна,
Савоб юзидин ўлгай анча, бироқ,
Қиёмат кун бўлур юзи онинг оқ,
Кетиб ҳар қамчиға юз минг гуноҳе,

⁶⁴ Сут. ⁶⁵ Қизил. ⁶⁶ Қимматбаҳо тош номи, топаз.

Бўлур юз мингки чандин ҳам савобе.
Яна айтди ўшал баҳри шафоат,
Расули Ҳақ эрур умматга роҳат.
Зи машриқ то бамағриб мира сен жамъ,
Агар бўлса дедилар ул дили шамъ.
Ёниб ҳам ўлтуруб кўнглинда ҳозир,
Тиларса бўлғучи олдинда ҳозир.
Билингиз бир мира жаннатга лойиқ.
Бўлолмас дедилар Султони содиқ.
Жамиъ бандан мўъмини саросар,
Бўлур жаннатда бир-бирга баробар.
Ким ўксук жаннат ичра бўлмағай ҳеч,
Яна бўлмас дедилар эртаю кеч.
Хотунлар бўлғувчи ўн тўрт яшар қиз,
Эранларни йигирма ёш билунгиз.
Бўлур хури малоҳат сизга пайдо,
Кўруб ҳурлар бўлур олдинда шайдо.
Агар бир тирноғин қилса намоён
Бу дунёга тутулғай моҳи тобон.
Худо қилса ато ҳар кимга жаннат,
Қилур ҳурлар билан айшу фароғат.
Ки етмиш минг берур ҳур ҳар қулға,
Олур лойиқ матоъ ҳарким қўлига,
Бўлур соат басоат ранг пайдо,
Кўзунг тўймас неча қилсанг тамошо,
Либоси ҳурларнинг ҳеч пора ўлмас,
Доим ўн тўрт яшар қиздир қаримас.
Берур ҳар қулға етмиш минг саройе,
Ким ўлмас мундин ортиқ нарса жойе.
Берур ҳар қулға етмиш минг олтун,
Бўлур олтун кумушдин беҳад афзун.
Бисотлар, ҳужраларки фарш қилғон.
Ки ҳар ёна кўрар болину⁶⁷ йўрғон.
Забаржад сандиқ узра кўб тугунчак,
Турар хурлар ўлуб гўё келинчак.
Алар бирлаки суҳбат сиз қилурсиз.
Ки бўлмас саййиба⁶⁸ доим эрур қиз.
Бўлурсиз қанчаки суҳбатга толиб,
Ариб турмоқ йўқ эрур онда қолуб.
Келур яхши юардин онча бўйе.
Танинда бўлмағай бир шаър мўйе.
Аларнинг қошидур мисли ҳилоле.
Қади нозук эрур нури ҳилоле.

⁶⁷ Ёстиқ. ⁶⁸ Хотин.

Аларнинг сочидур қаддиға лойиқ,
Қаро қундуз десам эрмас мувофиқ.
Яратибдур аларни бизга Субҳон,
Аларнинг юзла йўқ айби нуқсон.
Илоҳе ушбу давлатни саросар,
Манимдек осийға ҳам қил муяссар.
Кирибон жаннат ичра сайр қилсак,
Емакка гўшти бирён⁶⁹ майл қилсак.
Шажарлардин тушуб қушлар ул ҳол,
Турар бир ён бўлуб олдингда дарҳол.
Егандан сўнг терлаб мурғи бирён,
Учуб қўнғай бориб болойи ошён.
Ўз олдиға бўлур ҳар қайси ҳурнинг,
Ки юз минг чотирин бўлур аларнинг,
Ушал чотир эрур ёқутин аҳмар,
Тўла бўлғай либосин жоман зар.
Ки бўлур ҳар хурининг минг буроқин,
Қилуб юрсанг асосин тўмтароқин.
Буроқларни мишибон сайри жаннат,
Қилуб юрсанг агар айшу фароғат.
Етар юз минг йил юрса бу рафтор,
Бу бурждин бу буржга аё ёр.
Бўлур ҳар бир саройда юз минг ҳужра,
Берур ҳар қўлға аъмолича ажра.
Ки ҳар ҳужрада бўлғай мингда бир боб,
Бу давлат бирла қилғай бизни сероб,
Оқуб ондин берур ҳар бир саройга,
Қилурлар боадад шукр Худога.
Аларға ул саройини Ҳаққ таъоло.
Яратмишдир миёнин Аршин аъло.
Турар ўнг ёнида ўн минг ғуломон,
Расул ёнида ўн мингдур қанизон,
Қарома котибин олдида раҳбар,
Бўлуб бошлаб сарой ичра кирарлар.
Сарой ичра бўлур болойе жойе,
Анинг устида ўлғай тахтин олний,
Энгизлиғин бўлур минг йилчалиқ йўл,
Хаёл этиб чиқарса анга ул қўл.
Худой фармони бирлан паст бўлғай,
Ушал банда анинг устига мингай.
Ки андин сўнг боз бўлур ул боло,
Яратибдур мунигдек Ҳаққ таъоло.
Ушал тахт узра турғай бо фароғат.

⁶⁹ Қовурилган гўшт.

Қилиб ўз хурларі бирлан маъишат.
 Дегайлар Тангри қилгон ваъдалар рост,
 Келибдур олдимизга эмди бехост.
 Қилур ўз ҳурларига бул ҳикоят,
 На кўрганин қилур бир-бир ривоят.
 Ушал ёлгончи дунёда машаққат,
 Чекиб эрдик азаю жавру кулфат.
 Мукофоти онингдур, ушбу роҳат,
 Қилурмизки шукрлар айшу ишрат.
 Жафо тотмай вафо йўқтур билингиз.
 Мурод топмай қувонмас банда ҳаргиз.
 Дема ҳар кимни сен мўъмин мусулмон,
 Худотарс бўлса улдир аҳли иймон.
 Худотарслик мусулмонлиқ нишони,
 Эрур баъзи мусулмон аз касоний
 Насиҳатни Ҳувайдо айласанг гўш,
 Бу дунё неъматини қил фаромуш
 Умид лек бўлса гар хурлиқодин,
 Кўнгул узгил жаҳонни бебақодин.
 Худонинг йўлида сарф этса дил жон.
 Қилурму ҳеч зойиъ ул қулни Субҳон?
 Ибодат қил тун-кун, айла ихлос,
 Ки бўлмас ноумид ихлос илан нос.
 Илоҳе жумлани дўзахдин озод,
 Қилиб жаннат муяссар айлагил шод,
 Манимдек осийу шармандаларни,
 Гуноҳ даштида қолгон бандаларни,
 Илоҳе жаннатингдин сероб эт,
 Муҳаммад Мустафоға бизни ол эт!

РИВОЯТИ САЛМОН РАЗИЯЛЛОҲУ АНҲУ НАМСЗ ҲАҚҚИНДА

Қилибдур Ҳазрати Салмон ривоят,
 Пайамбардин эшитиб ул малоҳат.
 Борур эрдик дедилар суйи саҳро,
 Ки ҳамроҳлар ҳам бор эрди бар роҳ.
 Етушдик бир дарахти бо самарга,
 Кўзи тушди пайамбарнинг шажарга.
 Тутуб ирғаттилар пайғамбар ул ҳол,
 Тўкулди ул самарлар бўлди поймол.
 Пайамбар айтди, эй Салмон, бу шажарни,
 Нея ўхшатдингиз ушбу самарни?
 Деди Салмон, аё шоҳи суҳан санж,

Билолмадим кўнгулда тортубон ранж.
Деди пайғамбари ҳодийи инсон.
Баён айлай эшитгил эмди Салмон.
Турар ҳар бандайи мўъмин намоза,
Қилиб тоъат Худойи бе ниёза.
Рукуъ айлаб ики энги букулгай,
Гуноҳи сочининг учинна келгай.
Алар қайтиб яна қад рост бўлгай,
Самар янглиғ гуноҳлари тўкулгай.
Дедилар ҳар киши айлар таҳорат,
Қилай деб Ҳақ таъолога муножот.
Қўяр ҳар бир қадам рўйи туробе,
Битилгай анга етмиш минг савобе.
Намозе этгучи, эй бандан роҳ,
Қилибдурсан мани ўзинга ҳамроҳ.
Гуноҳинг Ҳақ таъолодин тилайин,
Шафоъат рўзи маҳшарда қилайин.
Дейубон чўқгай овоз осмонга,
Қилиб арзинки Халлоқи жаҳонга,
Дегай ҳамроҳларики манга бергил,
Карам айлаб гуноҳларин кечургил.
Уқусаким намозни бил бе аркон,
Бажо келтурмаса яъни, бир инсон,
Анинг қилғон намозига Худоё,
Самавати эшикни қилмағай во.
Намоз айтгайки мандин қилма томиъ,
Санинг ушбу намозинг бўлди зойиъ.
Бу ўқуғон намозин, эй биродар!
Юзинга етгучидур рўзи Маҳшар.
Худойим сўрғучидур ул намозинг.
Саҳарлар айлаган феъли ниёзинг.
Намоз уқумағон рўзи қиёмат,
Қилур юз минг надомат, оҳи ҳасрат,
Анинг ҳоли нечук бўлгай ўшал кун,
Мусулмонлар ичидин бўлса берун.
Намоз эрур Худойимнинг ризоси,
Намоз эрур чироғининг зиёси.
Намозинг бўлса бўлур тавба мақбул,
Зи шуме бенамоз айни қилур чўл.
Намоз қилсанг Худойим раҳмат айлар,
Ва лекин бенамоза лаънат айлар.
Намозу рўзадур эрнинг шикори,
Бўлур бил бенамоз ҳар ерда хоре.
Намоз мўъмин қулига кунда меърож.
Тополмас бенамозлар роҳи минҳож.

Намоз бўлғай санга Маҳшарда соя,
Бериб шийри карам бўлғай чу доя.
Намоз эрур тарозунинг гарони,
Намоз эрурки мифтоҳу-л-жинони.
Уқусаким намозе бо жамоат,
Йиғар ҳар кундаки борони раҳмат.
Анга ҳеч бўлмағай гўрнинг азоби,
Етар етмиш пайамбарнинг савоби.
Юзи равшан кўрунғай халқ, элига,
Келур номаси анинг ўнг қўлига.
Сирот куфрукидин осон кечар ул,
Шаробу-т-тахурдин ҳам ичар ул.
Намозни гоҳ ўқубки, гоҳ ўқумай,
Юрусаким Худо амрини тутмай.
Кишиким тутмаса Тангри демишин,
Анга бермиш Худо тўққуз улушин,
Учи дунёда бўлғай, учи гўрда,
Учи бўлғай яна вақти ўларда.
Учи дунёдадур, эй ибни Одам,
Худойим қилғай онинг руҳини кам,
Икинчики юзиндин нури кетгай
Учинчи халқига совуқ кўрунғай.
Яна учи ўлар вақтида бўлса,
Насиб қилмас Худо анга нимарса.
Икинчи келгай Азройил баҳайбат,
Учинчиси жонин олур бешиддат.
Учинчи, эй биродар, гўрда бўлғай,
Малак ҳайбат билан олдиға келгай.
Икинчи гўр анга торинг бўлғай,
Учинчи охир ул дўзахқа киргай.
Намози аср ўқуб ўлтурса ҳар кас,
Қи масжид ичра, эй маъди суҳапрас,
Қи андин сўнг ўқиса шом намозин,
Қилуб арзи Худоға ҳам ниёзин.
Билинг ул бандага Тангри таъоло,
Ато қилур деди фирдавси аъло.
Анга кўшки саройи олий бергай,
Улуғлиқики бир йиллик йўл ўлғай,
Худоё жумлага тавфиқ ато қил.
Адашқонларға тавфиқинг ҳуда қил!
Эрур ришта азим тавфиқ, эй дил,
Худойим бермади ҳар бандага бил!
Магар сўйган қилиғе берди тавфиқ;
Анга тавфиқини Ҳақ кўрди лойиқ.
Анинг ҳукминда эрур жумлан қор,

Десам чуну чаро бўлғум гирифтор,
 Оё, эй Одам ўғли, сўзлагил сўз,
 Насихатдин дегил бўлсун жигарсўз.
 Ки бўлса мўъминнинг бахтига бедор,
 Бу сўзлар шояд анга айлагай кор.
 Қилиб тутсанг ҳало кўнглунгин нари,⁷⁰
 Худодин қўрқуб элдин айлагай шарм.
 Эшитмас кўнгли қаттиғлар насихат,
 Бўлур зойиъ очн ерга зироат.
 Қулоқ уқса насихат, уқмаса жон,
 На суд ёғлон била тош узра борон,
 Азалда бўлса кимнинг кўнгли қаттиғ,
 Судин дарёдаги тошқа на осиф.

ҲИКОЯТИ ИИЛОН БЕНАМОЗ ҲАҚҚИНДА

Эшитинг Шайх Ҳасан Басрий замоне,
 Тушибдур Басра лчра бир йилоне.
 Қўпуб эрта кўрар пиру жавоне.
 Ётур бозорда бир мори калоне.
 Ажаб мори азимдур ул баҳайбат,
 Онинг остинда қолмиш рахту неъмат.
 Ки етмиш минг дўкони босмиш ул мор,
 Тамом остинда қолмиш рахти бозор.
 Бўлуб фарёди гавго суйи бозор,
 Тамошога йиғилиб халқ бисёр.
 Ҳама қўрқубки бизни ул ютар деб,
 Бу Басра шаҳрини вайрон этар деб.
 Дедилар баъзики сабр этоли,
 Зарар тегмай нечук тошлаб кетоли.
 Боролинг эмди йиғлаб шайхимизга,
 Алар бир раҳм қилғай ҳолимизга.
 Ки йиғлаб келдилар ул ому хосе,
 Қилиб Шайхи Ҳасанга илтимосе,
 Дедилар, эй халойиқ пешвоси,
 Эурсан жумламизнинг раҳнамоси.
 Кирибдур шаҳримизга кеча бир мор,
 Жаҳонда бўлмағай андоғ улўғ мор.
 Ки етмиш минг дўкон остинда қолмиш,
 Тамоми рахт бозоримиз бузулмиш.
 Бу мор ер устидин келмади бўлғай,

⁷⁰ Юмшоқ, майин.

Магар кўкдин йибормиш Холиқи ҳайй
Йилимиз ул эмаслур аждаҳоёе,
Худо бизга йиборган бир йилоне.
Бу сўзни эшитиб шайхи замопа,
Сари бозорға бўлди хўб равона.
Келубоп кўрдилар мори калоне,
Чиқарар ҳар тарафға ул забоне.
Деди, эй жониворким безабонсен,
Сенинг ҳукмингда эрур хашк ҳам тар,
Тилин ҳарён чиқариб сўзлай олмас,
Анинг айтгон сўзин Шайх била олмас.
Ушал дам илгидан қўйди асоши,
Муборак бўйнига солди ридони.
Дуъоға Шайх турди илгин очиб,
Ҳама омин дедилар ашке сочиб.
Деди, эй подшоҳе Ҳаййи акбар,
Санинг ҳукмингда эрур хашк ҳам тар,
Фасиҳ тил берилонға сўзлашайин,
На сабабдин келуб экон билайин.
Йилоға берди Ҳақ ул дам фасиҳ тил,
Деди, эй шайх ман айтай эшитгил.
Мани билгил фариштаи ғазабман,
Йиқилдим ушбу ерга бул сабабман.
Бор эмиш кун чиқарда бир вилоят,
Аларға сол деди Тангри ҳалокат,
Ҳалок этмакка анда борур эрдим,
Бу ерга ногаҳон тушди гузарим.
Чиқиб тургон экан бир бенамозе,
Худонотарс, баду журмсозе,
Манга тегди онинг шуми бўлуб тийр,
Қанотим синди мунда туштум, эй пийр.
Дуъо айланг қанот бўлсун ободон,
Кетар эрдим бу ердан бози тайрон.
Дуъоға қўл кўтарди Шайхи олий,
Бўлуб сув кўз ёши бирлан ситоле,
Деди, эй подшоҳи, поки Яздон,
Бу жониворни қанотин айла обдон.
Тузатти Ҳақ қанотини ўшал ҳол,
Учуб кетти йилон андин уруб бол.
Таъажжубда қолуб эл бўлди ҳайром,
Ушал дам эл кўзиндин ўлди пинҳон.
Билингиз бенамоз аҳлини офтоб,
Малакка тексаким андин касофат,
Яқин борма анинг олдиға зинҳор,
Касофат тегмагай андин баякбор.

Пайамбардин қилибдурлар ривоят,
 Бу сўзларни ҳама соҳиб саъодат,
 Бўлуб уч ўн дедилар рўза ойн,
 Ул ойду барчага давлат ҳумойн.
 Эрур аввалги ўни раҳмат, эй мард,
 Икинчи мағфират, эй соҳибн дард.
 Учинчиси эрур атқи мина-н-нор,*
 Мунингдек айтдилар Султони аброр.
 Кишиким рўза ойн рўза тутса,
 Узин беш вақт намоз ичра ёд этса,
 На қилгон жўбмини Тангри кечиргай,
 Анга кавсар шаробедин ичиргай,
 Худойим ваъда қилди рўзи Маҳшар,
 Ҳама мўъмин қулига, эй биродар.
 Намозу рўза ажригаки тонгла,
 Эрурким дийдорим фирдавси аъло,
 Сиём ойнда уч кун рўза тутса,
 Бўлуб хушҳоли хуррам ул ким эрса,
 Ки уч минг очқа ош берган савобе,
 Улур ул бандага явм ул-ҳисобе.
 Яна етмиш минг эрни бир неку кор,
 Тамомин рўзани қилдирса ифтор.
 Ки моҳи рўза томомин рўза тутон,
 Топар онинг савобини, эй неку жон.
 Ки рўза раҳматидин тўрт гуруҳ эл,
 Бўлурлар бе насиб, сан билгил, эй дил.
 Аларнинг аввали эрур чоғирхор,
 Икинчи волидайнни⁷¹ қилгон озор.
 Учинчиси эрур онинг зинокор,
 Яна тўртинчиси эрур дилозор.
 Қиёмат кун Расули ҳар ду олам,
 Жиюлгонда дедилар, жинну Одам!
 Бўлубон рўзадоронки бўлак саф,
 Бори бўлғучи жаннат-ла мушарраф,
 Зумураддин берур баъзига чотар.
 Берур баъзига дур, ёқути аҳмар,
 Анинг зеболиғина ақл етмас,
 Улуғлиғин Худодин ўзга билмас.
 Берур хурдин яна етмиш минг ниъом,
 Бўлғилар рўзадорон ҳосила ом,
 Таровиҳ ўқуса ҳарким рўза ойн.
 Берур ҳар бир рукуъга бир сароёе.
 Улуғлуғу эрур минг йилчалиқ йўл.

* Ут азобидан озод бўлиш. ⁷¹ Ота-она.

Таровидни ўқунгуз, эй халқ, бўл!
 Аларнинг уйқусидур тоъат, эй ёр,
 Аларнинг хомуши тасбиҳдур, эй ёр!
 Тиласа рўзадорон вақти ифтор,
 Ижобат бўлғучи ҳар мақсуди бор.
 Қиши айёми байзо рўза тутса,
 Топар мундоғ савобни ул ким эрса,
 Тамоми умрин ўтказган чу рўза,
 Улур зинҳор шак қилма бу сўза.
 Пайамбар айттилар зинҳор уч ишни,
 Қилиб зойиъ бермак ёзу қишни.
 Ўзингиз-ла билан эй банди роҳ,
 Олуб борғайсиз они гўрга ҳамроҳ.
 Бири ул бетаҳорат ётмангизлар,
 Бири айёми байз рўза тутинглар!
 Намози нафл ўқинг зинҳору зинҳор.
 Мунигдек айтдилар Султони аброр.
 Ҳар оининг уч кунда рўза тутса,
 Топар мундоғ савобе улким эрса,
 Тутуб рўза тамом умрини ул мард,
 Кечиргандек бўлур, эй соҳиби дард.
 Расулulloҳ деди оининг ўнида,
 Ва ё ўттуз кунининг бир кунда,
 Тутарлар рўзаким айлаб шитобе,
 Топар етмиш пайамбарнинг савобе.
 Яна топқучи етмиш йил ибодат,
 Савобини ўшал соҳиб саъодат,
 Бароат кеча юз ракаъат намозе,
 Ўқуса ўн ракаъат ушбу холе.
 Ки бир йўл «фотиҳа», ўн сура, «ихлос»,
 Шунингдек ўқуса ҳикмат қилиб нос,
 Худо сад сол⁷² журмини кечиргай,
 Анга жаннат шаробидин ичиргай,
 Моҳи зулҳижжада ё ўн кун, эй қавм,
 Тутинг ихлос илан бе риё савм.
 Берур ўн минг малойикнинг савоби,
 Худовандим анга явму-л-ҳисобе.
 Етим бошини моҳи Ашурога,
 Силаб хушҳол қилса ул арога.
 Онинг жисмида то анча мўй ўлгай,
 Савоб аъмолиға шунча битилгай.
 Муҳаррам ойида ким рўза тутса,
 Они ифтор қилдирса, ким эрса.

⁷² Юв йил.

Ки гўё уммати Аҳмадни, эй ёр,
Тамомини жуйуб қилдирди ифтор.
Яна бўлғай анга мундоғ савобе,
Қиёмат кун кечар ул бе ҳисобе.
Худоё рўзий қил яхши амалдин,
Намозу рўзаки жаҳду жуҳддин.
Манимдек ҳечким эрса бўлмасун суст,
Ҳама бандага бергил ҳиммати чуст.
Муҳаммад Мустафога кимдир уммат,
Аларга айла тавфиқинг каромат!
Ғанимат бил ҳаётингни Ҳувайдо,
Санга ду бора бўлмас умр пайдо.
Жаҳонга келмакингдирки муротиб,
Кетарсан келмагайсан керу қайтиб.
Ки ибрат ол бориб сўйи гўристон,
На яхшилар, ямонлар бўлди яксон.
Ётубдир қучубон хоки мазаллат,
Алардин бўлса ақлинг ол насихат.
Ҳаёти одаме бир дамли соат,
Олур ўлинг бу соат ичра тоъат.
Қадам илгари қўйғон ўлжа олди,
Кейин қолғон узун ҳасратда қолди.
Ажаб дунёйи ҳасратхонадур бил,
Тамом ҳасрат билан ўтди тамом эл,
Ки беҳасрат киши дунёда бўлмас,
Қиёмат қайғусидин кимса билмас.
Қиёмат тўшасидин қилғон одам,
Аларда бўлмагай ҳеч хасрату гам,
Кечурса кимки умрини бегафлат,
На бўлғай мундин ортуқ доғу ҳасрат.

ҚУРЪОНИ ШАРИФ УҚУМОҚНИНГ АЖРЛАРИ БАЕНИДА

Расули оламиндин беҳтари нос.
Расули оламиндин беҳтари нос.
Очиб Масҳафни ҳар неку саъодат,
Ки қилса юз оят Қуръон тиловат.
Деди дунёда бордур қанча ашё,
Ҳама онлар сонинча Ҳақ таъоло,
Берур ул бандага шунча савобе,
Очиқ бўлғай анга жаннатни боби.
Тиловат айласа ҳар қайси инсон,
Вазув айлаб олиб илгига Қуръон,

Савоб ҳар ҳарфига бунёд бўлғай,
 Қиёмат кун ўшал кас шод бўлғай.
 Дуъоси бўлғай албатта ижобат,
 Қилинг, эй бандалар, Қуръон тиловат.
 Ушал Қуръон анга рўзи қиёмат,
 Ҳама элдин бурун айлар шафоат,
 Қилур ул бандани дўзахдин озод,
 Худойим жумла қулни айлагил шод!
 Зи баъд бомдод ҳар қайси инсон,
 Уқуса Сўрайи Ясин ўшал он,
 Топар ўн минг савоби хатми Қуръон,
 Шаҳид ўлғай ўшал кун берса ул жон.
 Киши Ясин ўқувчи вирд қилса,
 Улар вақтина яқин ул ким эрса,
 Анинг ўн минг малак олдиға келгай,
 Гуноҳин Ҳақ таъолодин ўтунгай,
 Олур жонини ҳам ул қулнинг осон,
 Қилинглар, эй биродар, вирди Қуръон,
 Худо қилғай нидо рўзи қиёмат,
 Қилибсан, эй қулим, Қуръон тиловат.
 Дегай очтимдур жаннат кўрунглар,
 Қаю жаннатни хоҳларсиз кўрунглар!
 Мунингдек Ҳақ таъоло амр қилғай,
 Алар ҳам Хўжасидан рози бўлғай,
 Таҳоратдин кейин ҳар бандан роҳ,
 Уқуса «Фотиҳа» ва «Қул ҳува-л-лоҳ»
 Ки тўқсон минг савоб анга битилгай,
 Яна ҳар ҳарфига юз минг журм кетгай.
 Биҳиштда юз сарой бунёд қилғай,
 Ушал қулни Худойим шод қилғай.
 Ун ики мартаба ҳар бандан хос,
 Ётарда ўқуса «Сураи ихлос»
 Қачон ўлса ўзин жаннатда кўргай,
 Ҳамиша ишрату роҳатда бўлғай.
 Ки ҳар вақт уйғониб айлаб таҳорат,
 Кўпубон ўрнидан тортиб риёзат,
 Этарки ёсуқ сувдин қилиб бийм,⁷³
 Ушал дам ўлтуруб қилса таяммум,
 Уқуса ўн марота «Сураи ихлос»
 Савоби хатми Қуръон топқай ул нос,
 Танида қолмағай зарра гуноҳе,
 Уқунг «ихлос» бегоҳу ҳам бегоҳе.
 Қаю мърд ўғлини мактабга берса,

⁷³ Хавф.

Бориб бир мартаба «бисмилло» деса,
 Ушал дамда ота бирла снасин,
 Худойим раҳмат этгай иккаласин.
 Алар бўлгай тамуғ ўтидин озода,
 Қилинг инсоф сиз, эй одамизода!
 Уқуса ҳар кишининг ўғли Қуръон,
 Топар ўн минг савоби хатми Қуръон.
 Кишиким минг маротиба ҳажга берса,
 Яна ул минг кишига хайр қилса,
 Ва ҳам берса минг яланғоча тўн,
 Яна минг мадраса солмоқдин афзул.
 Гақн юз минг дарахте сабз қилса,
 Буларнинг барчасин ул лилло қилса,
 Уқиса ҳар кишининг ўғли Қуръон,
 Савобедур булардин ортуқ, эй жон!
 Берибдурсан ҳама мўъминга фарзанд,
 Аларга бергил инсоф, эй Худованд!
 Алар фарзандига Қуръон ўқутсун,
 Мунингдек кўп савобелар-да топсун.
 Ота-онасига тавфиқ ато қил,
 Аларга ҳам дари жаннатни во қил!

ҲИКОЯТИ ИСО АЛАЙҲИС САЛОМ

Ки бир кун эрди Исо ибни Марям,
 Гўристонга бордилар ўшал дам.
 Гўристонни кўрубан сайр қилди,
 Улуқларга дуъойи хайр қилди.
 Бориб бир ганжида турди Масихо,
 Тафахҳус қилди ҳар қабрга ул шоҳ.
 Чиқа бир қабрдин етти тур овоз,
 Ажаб марди муъаззибдур, гуноҳсоз.
 Гаҳо итдек увиллар, гоҳо хардек,
 Гаҳо фарёд этар гову шатрдек.
 Гаҳ айғир қичқирар, гоҳ мисли хинзир,⁷⁴
 Азобидин анинг титрар қаро ер,
 Ҳама аҳли қубурлар дил парншон,
 Анинг нолишидин жумла ҳазиннон.
 Кўруб Исо они ҳайрона қолди,
 Ки бир соат туриб уйига ёнди.
 Ушал кун ўтуб эрди боз тонгла,
 Зиёратга келуб эрди Масихо,

Ушал гўрга боқиб қилди тамошо,
 Бўлубдур осмондин нур пайдо,
 Тутиқ айлаб самодин ерга ул нур,
 Етар ул қабрга монанди ямғур.
 Келатурғон малойикларга сон йўқ,
 Анга хизматга келурларки чўқ-чўқ.
 Кўруб бул воқеаларни саропо,
 Баён этди борин қавмиға Исо.
 Деди қавмо дуъо айланг тирилсун,
 Сўролиқ ҳолини ул бизга айтсун!
 Дуъоға қўл кўтардилар Масиҳо,
 Деди, эй Холиқи Парвардигоро.
 Азоби ушбу гўрнинг эди бисёр,
 Туно кун айлар эрди нолаву зор.
 Кўрарман ушбу кунни на фалакка,
 Ҳисоби йўқтурур келган малакка.
 Қилубдурсан бу кун гўруни пурнур,
 Туно кунги азобин ўйлайубдур.
 Мунингдек эди ҳам қилди муножот,
 Сабаб недур аё, эй кози-л-ҳожот.
 Замон ўтмай ўшал гўрким очилди,
 Кўпуб гўрдан салом айтди ўшал мард.
 Алайкум деди анга Исо мужрад.⁷⁵
 Деди Исо эурсан кимга уммат,
 Кўрар эрдинг туно-кун сахти меҳнат.
 Бу кун недан азобинг кетди, эй ёр,
 Сабаб недир бу сирни айла изҳор.
 Ушал мард айтди ул дам: — «Эй Масиҳо,
 Баён айлай эшит ҳолим саропо,
 Ман эрдим фосиқи бисёр жоҳил,
 Қилур эрдим гуноҳкорларни ҳосил,
 Гуноҳимдин чекуб қаттиғ азобе,
 Кеча-кундуз эди ҳолим ҳаробе,
 Бўлур ҳафт сол ўлганига, эй ёр,
 Қолуб эрди туғуб ўғул манга ёр.
 Етиб еттига ёши ул жигарбанд,
 Кўруб они онаси ўлди хурсанд.
 Они мактабга элтибдур онаси,
 Муаллим олдидадур иккаласи.
 Ки бисмилло дегач ул нек фарзанд,
 Бу давлатни манга берди худованд.
 Дуъо айланг ўлай, бўлмай осийдан,
 Яна жон аччиғини кўрмай, эй жон!

Дуъо қилдики Исо ибни Марям,
 Ки ул бечора қайтиб ўлди ул дам,
 Укумакдур ду олам обрўйи,
 Демадимму санга қил жусту жуғи.
 Ҳадису масъала, ҳам илми Қуръон,
 Булардир илмдин бил, эй мусулмон,
 Намозу рўза қилмоқ илми диндур,
 Муни билмас киши тонгла хазиндур.
 Қилиб кетди улуғлар кўп насиҳат,
 Дариғо санда йўқ фаҳму фаросат,
 Насиҳатни эшитиб гўша олмай,
 Юрубдурсан кетарга тўша олмай,
 Бугун бу иш бўлур тонгла фалон иш,
 Бу ҳол бирлан ўтадир ёзу ҳам қиш.
 Юрубон нафс ила овзораи зор,
 Ҳаётингнинг тамоми ўтди бекор.
 Ривоят айлади Абу Ҳурайра
 Разияллоҳ анҳу қуддис сирра
 Эшитдим ман Муҳаммад Мустафодин,
 Бу сўзни пешвойи анбиёдин.
 Қиёмат бўлса ул кун қорийлардин,
 Қилибсиз не амал деб сўр-алардин.
 Дегайлар Қодиро Парвардигоро,
 Ниҳон сирлар сангадур ошкоро!
 Санинг хушнудлигинг учун давомат,
 Қилибмиз туну кун Қуръон тиловат.
 Худо айтгай аларга, эй дуруғғўй,⁷⁶
 Сўзингизнинг чини йўқ як саримўй,
 Мани этсун дедингиз эл хушовоз,
 Уқидингиз анинг учун қилиб соз.
 Манимчун қилдингиз қачон тиловат,
 Уқудинглар топай деб элда иззат.
 Ки андин сўнг ғанийларни кўтаргай,
 Алардин ҳам савоб хайри сўрагай.
 Қилибсизлар дегай қайси амалдин,
 Туну куну елиб жаҳдию жаддин.
 Алар айтгай ўшал дам, эй илоҳе,
 Эрурсан жумланинг пушти паноҳи.
 Қилибмиз холисан лилло саховат,
 Санинг хушнудлигинг учун давомат.
 Анга айтгай Худо: — «Сўз айтма ёлғон,
 Қачон қилдинг маним йўлимда эҳсон.
 Топай деб халқ орасидин исм-от,

⁷⁶ Дўруғғўй — ёлғончи.

Бу янглиғ қилмадингму элга ҳайрот».

Ки андин сўнг кетургай ғозийларни,

Қилибсизлар дегай қайси амални?

Алар айтгай: — «Қаримо, подшоҳо!

Эрусан Холиқу Ҳаййу тавоно.

Санинг хушнудлиғинг учун қилиб ҳарб,

Юрудук куфр элига тегуруб зарб».

Худойим айтгай, эй ёлғончи одам,

Бу айтғон сўзларингнинг силқидир кам.

Қачон холис қилибдурсан ғазойе,

Топаи дединг қачон мандин ризойе.

Мани айтсун дединг эл хўб баҳодур,

Отим бўлсун дединг эл ичра машҳур».

Ки ондин сўнг кетургай ҳожийларни,

Алардин ҳам сўрар яхши амални.

Дегай: — Чандон ўшал дунёда юрдинг,

Не иш айлаб маним олдимға келдинг».

Алар айтгай: — «Аё Халлоқи олам,

Санинг ҳукмингдадур кори ду олам.

Тавофи Каъбаи лилло қилдик,

Совуқ-иссиғ жафойи роҳ кўрдик».

Худо айтгай: — «Дема ёлғон бу ишни,

Иуридинглар кечируб ёзу қишни.

Мани айтсун дединглар халқ ҳожи,

Ки топсун иззатим дединг ривоже».

Бўлунг, эй бандалар эмди Худотарс,

Қилиб бўлмас ўшал кунда Худо баҳс.

Бўлур ҳар қорида қулнинг хатоси,

Худонинг кўптурур лутфу атоси.

Амалларни қилинглр яхши ихлос,

Дегай.шояд Худойим бандан хос.

Худованда тамоми осий қулға,

Бериб тавфиқки солғил яхши йўлга!

Ривоят қилди бу сўзни Жобир,

Пайамбардинки ул хайру-л-акобир.

Деди сўрдим бу сўзни ман Расулдин,

Ду олам саййиди покиза диндин.

Дедим ман, ё Расулулло не аъмол,

Жаҳонда яхшидир қилсам ўшал ҳол.

Алар айтди амалнинг яхшиси ул,

Намозин ўтаса вақтинда ҳар қул.

Яна айтди ота бирла онасин,

Қилиб хушнуд дойим топса ризосин.

Мунингдек яхши аъмол бўлмағай ҳеч,

Ризо қил волидайинни эртаю кеч,

Тақи айтди кишиким эрта қўпса,
Ота бирла она кўнглини олса.
Худо ҳар кунда етмиш назри раҳмат,
Солур анга деди баҳри шафоъат.
Киши ҳамсоясин хушнуд қилмас,
Ота-она хизматини зуд қилмас.
Алар юз минг уқубатга гирифтор,
Бўлур деб айтдилар Султони аброр.
Яна бўлгучидир дўзах макони,
Қутулмас ҳаргиз андин жисму жони,
Аё эй одам ўғли, қизларисиз,
Ота-онани рози айлағайсиз!
Билниг ҳар банда мўъмин қилса тоъат,
Бу дунё молиға қилса саховат.
Ота бирла онаси рози бўлмас,
Худовандим они мақбуле қилмас.
Қи бир кун бирким эрса Мустафодин,
Савол этди келуб ул бо сафодин
Бўлубдур волидам ҳам саҳти нохуш,
Аларнинг бошларин олуб ба оғуш.
Аларға дам ба дам ман сув берурман,
Неча кунлар бу хизматни қилурман.
Ҳаққи манда аларнинг қолмағай деб,
Мабодо рози мандин бўлмағай деб.
Деди пайамбари баҳри шафоъат,
Мунингдек айласанг сад сол хизмат.
Ато бўлмастурур ўндин бириси,
Аларнинг ризоси, Тангри ризоси.
Кўрар ҳарким ота бирла онасин,
Топар ул кун савоб, Макка тавофин.
Ота бирла онанинг ўн ҳаққи бор,
Деди фарзандиға Султони аброр.
Таъом бергай аларким қолсалар оч,
Либос бергай алар бўлса яланғоч.
Аларға кеча-кундуз хизмат этгай,
Агар қичқирсалар олдиға етгай,
Намозда бўлсалар ҳам тез боргай,
Қаё борса алар-ла бирга боргай.
Ота-онасини дилшод қилгай.
Дуъойи хайр бирла ёд қилгай.
Пайамбар қилдилар мундоғ насихат,
Қабул айланг мун, эй аҳли уммат!
Яна фарзандингиз бўлса расида.
Солиб зинҳор ётманг бир ўринда,
Ота бирла онада уч ҳаққи бор,

Деди фарзанднинг Султони аброр.
Бири улдурки, яхши исм қўйгай,
Бири улдур сабоқ ўқурга бергай.
Бири улдур қачонки болиғ ўлса,
Они уйландура гар қодир ўлса.

ҲИКОЯТИ АЛҚАМА

Унс бин Молик айлабдур ривоят,
Қилибдур ҳам алар мундоғ ҳикоят,
Эшитингиз Расулулло замоне,
Бор эрди бир йигитким навбахоре.
Қилур эрди намозе бе ниҳоят,
Худонинг қаҳридин қўрқиб беғоят.
Ажойиб нав жавоне порсойе.
Оти Алқама эрди, хуш расойе.
Ки бир кун ул жавонмард бўлди нохуш,
Гаҳе ҳушида бўлди, гоҳ беҳуш.
Хотуни келди пайғамбар қошига,
Бўлуб хўл пой то сар кўз ёшига.
Деди йиғлаб, аё Султони аброр.
Бўлубдур Алқама кўп сахти бемор,
Етибдур ҳам яна ҳоли берур жон,
Йиборинг бир киши то етсун иймон!
Пайамбар айтди: — «Ё Умар Султон,
Иков бориб ўқинглар анга иймон.
Ул икиси боруб айтдилар иймон,
Анга ўргатдилар чандину чандон.
Ёниб Ҳазрат қошига келди бунлар,
— Тили иймонга келмайдир, — дедилар.
Расулулло деди эмди боринглар,
Ота-онаснини чорлаб келунглар!
Бориб ота-онаснини чорладилар,
Расулулло қошига келди онлар.
Онасига дедилар, эй заифа,
Санга бергай Худо жааннат вазифа.
Кел эмди сен бу ўғлингдин ризо бўл,
Гуноҳиндин кечубон ошно бўл.
Алар йиғлаб деди Султони аброр,
Берибдур ўғлимиз кўп бизга озор.
Худо безор яна биз безор андин,
Кечуб икки жаҳонда ўғлимиздин.
Дедилар бизлар мундоғ ўғлимиз йўқ.

Мунигдек ҳеч ўғул туққонимиз йўқ.
 Ризо бўл дедилар то эртадин кеч,
 Ризо бўлмади ўғлидин алар ҳеч.
 Расулullo дедилар, ё Билоле,
 Утун жамъ эт дедилар ушбу холе.
 Тутуб Алқамани ўтқа солалинг,
 Жазосини ушбу дунёда бералинг!
 Онаси айтдиқим ўтқа солурға,
 Ризо эрмасмиз они ёндурурға.
 Дедилар анбиёларнинг хотими,
 Сочибон оғзидин дурри ятимий.
 Жазосидур онингким ўтқа солмоқ,
 Азоби охират мундин қатигроқ.
 Ота-онасини ким рози қилмас,
 Худойим ул қулидин рози эрмас.
 Ва ҳам ўз ҳолина қўймай онасин,
 Кетурди ўғлининг қилғоч жазосин.
 Онаси айтди бўлуиғлар гувоҳе,
 Ризоман қилса ўғлим ҳар гуноҳе,
 Худонинг ҳаққи пайамбар ҳақи-да,
 Ҳама турғон саҳобалар ҳақи-да,
 Қилубдур ҳар гуноҳ ўғлум кечурдим.
 Қўнгулдин гинасини ман учурдим.
 Расулulloнинг қўнгли шод бўлди,
 Балони ул замон фарёд қилди.
 Дедилар эмди борғил, ойғил иймон,
 Дегил бўлсун гуноҳдин пушаймон.
 Басуръат бордилар ул дам Билоле,
 Етар-етмас саҳобалар ҳилоле,
 Жавон ўзига ўзи айтди иймон,
 Қилибон хатми Ясин берди ул жон.
 Саҳобалар жийилуб келди дарҳол,
 Ювуб, ўтаб намозини кўмди филҳол,
 Яна айтди Расули неки манзар,
 Сочуб ширин лабидин дурри гавҳар.
 Ота-онасиға ким қилса хизмат,
 Они этар деди иймон саломат.

ДАР БАЕНИ ҲАҚҚИ ҲАМСОЯ

Саҳобалар жиюлуб жамъ бўлди,
 Расули оламин олдиға келди.
 Бориси сўрди ҳамсоя ҳаққидин,
 Муҳаммад Мустафо соҳиб тақидин.

Аларға айтди ул шоҳи мукаррам,
 Расули Ҳақ чироғи ҳар ду олам.
 Тиласа қарз агар бўлса берунглар,
 Алам тортса анинг ҳолин сўрунглар!
 Агар касал ўлса айланг насихат,
 Сўрунг аҳволини топқанча сиҳхат.
 Бу сўзларни бажой кетурса ҳар қул,
 Қутулғучи ҳаққи ҳамсоядин ул,
 Билинглар қўншини қўншида, эй ёр,
 Аларнинг ҳар бирида тўрт ҳақи бор.
 Бахиллик бир-бирига қилмағайлар,
 Яна дашном, шикоят қилмағайлар.
 Тамаъ айлаб адоват қилмай ҳеч,
 На қилса бир-биридан эртаю кеч.
 Бири-бирга ҳар кун узр қилғай,
 Ямонлиқ қилса ҳарким сабр қилғай.
 Билинг ҳамсоя бўлса агар фосиқ,
 Анинг ҳеч ҳаққи йўқтур, эй халойиқ.
 Анингким бўлмаса ҳаргиз салоти
 Худодин қўрқмаса, элдин уёти.
 Анинг ҳеч ҳаққи йўқтур сизда, эй ёр,
 Кўчуруб йиборинг зинҳору зинҳор.
 Дедилар бенамоздин Тангри безор,
 Малойиклар, набийлар, барча безор.
 Ки бир кун бор эди Султонни олам,
 Ҳама ёронлариға айтди ул дам,
 Дедилар бенамозға бу ким эрса,
 Анинг бир сахл ишига, ёре, берса,
 Маним бирла тамоми анбиёе,
 Топар ул қатл қилғоннинг гуноҳе,
 Яна айтди анга ким берса жоме,
 Қаро бўлғай анга аъмол номе.
 Онасин минг маротиб, эй биродар!
 Зино қилғон билан бўлғай баробар.
 Берур ким бенамоза косаи об,
 Ониким ташналикдин қилса сероб,
 Ки қилғон бўлғай ул юз Каъба вайрон,
 Гуноҳа беадад топқай ул инсон.
 Илоҳе бенамозликдин амон эт,
 Ибодат йўлиға бизни равон эт.

ҲИКОЯТИ ФИ ҲАҚҚИ БЕНАМОЗ

Хабарда келтурубдурлар бу сўзни,
Солунгларки бу сўзунг ичра кўзни.
Сафар қилди баногоҳ шайхи Басрий,
Ки бир жонибға ул Султони асрий.
Борурда йўл билан шайхи мукаррам,
Йўлиқти бир дарахти сабза хуррам,
Бориб турди аларнинг поясида,
Таваққуф айлаб андек соясида.
Ҳаводин ногаҳон бир қуш инди,
Келуб шохи дарахт устига қўнди.
Оёқ етгач ўшал шохе қуруди,
Учиб андин дигар шохега қўнди.
Ки ҳар шох уза тегди пойи ганжашк,⁷⁷
Чу ал-қисса тамоман айлади хашк.⁷⁸
Қилиб кетди ўшал қуш бози тайрон,
Кўруб Шайх ушбу ишни бўлди ҳайрон.
Дуъога қўл очиб қилди муножот,
Деди эй Холиқу арзу самовот.
Ўшал жонвор бу шохлар узра юрди,
Сабаб недур дарахтнинг шохи қурди.
Нидо келдики хотифдин ўшал ҳол,
Деди: — «Эй Шайх! Эмди сан қулоқ сол!
Дарахт узра ўшал қуш қўнди, кетди,
Кўрубсан жумлаи шохни қурутди.
Қўниб эрдик қабри бенамоза,
Ибодат қилмагон бир журмсоза.
Туроб андин аёғига ёпишти,
Учиб андин дарахт устига тушти.
Дарахтнинг шохи узра юруди,
Оёғи шумлуғидин шох қуруди.
Аё мўминки, эй покиза динлар,
Бу сўзни эшитиб ибрат олунглар,
Гўрнинг шумлуғидин пойи ганжашк,
Дарахти сабза хуррамни қилиб хашк.
Жавобин айтмангиз берса саломе,
Анинг шумдур баланд савти, қаломе.
Таъомин емангизлар ўлсангиз оч,
Нагоҳ олдингга келса қуш бўлуб қоч!
Йиғин, тўй ичра бермангиз анга ош,
Ани қувволаб йиборинглар отуб тош!

⁷⁷ Чумчуқ. ⁷⁸ Қуритти маъносида.

Утар бўлсанг қошидин кўз юмуб ўт,
 Қошинга келса юзунга қўлинг тут!
 Агар бўлса касал олдиға борманг,
 Нечуксан деб анинг ҳолини сўрманг!
 Этаги гардидин йўқса, юварсиз,
 Агар ўлса жаноза қилмағайсиз!
 Китоб ҳам ҳадисда ушбу сўз бор,
 Ҳадис айтиб турар Султони аброр.
 Берур қиз бенамоза марди қобил,
 Бўлар ҳар рўз лаънат анга позил.
 Деманг сиз бенамоз аҳлини, шардур,
 Билинг ит, балки итдин ҳам батардур.
 Яна дашном айлаб демагил хар,
 Санга ҳар бенамоздин анга беҳтар.
 Ювувдин бўлди ўлук дема тоза,
 Жанозаға солиб қилманг жаноза.
 Менингдек билгил, эй мард бодрок,
 Ювугон бирла бўлурми жисми пок.
 Билинг йўқ ит, эшакнинг азоби,
 Яна йўқтур гуноҳ бирла савоби.
 Дер эмиш бенамозе қилмагил боз,
 Анингдек этмагил шум гуноҳсоз.
 Паноҳ истарса Ҳақдин хару тўнгуз,
 На ҳожатдур баён этсам дигар сўз.
 Хабарда айтдилар кунлардан бир кун,
 Ки бир аъробий қелди дийда пурхун.
 Савол этди Расули оламиндин,
 Ду олам саййиди покиза диндин.
 Неча кун бўлди вақти рўзгорим,
 Кетибдур бўлди мушкул кори борим.
 Иложимни тополмасман, аё шоҳ!
 Қилинг тафсирини сиз маиға огоҳ.
 Шафиъу-л-музнабийн⁷⁹ рўзи қисмат.
 Магар бўлгай уйунгда бенамозе,
 Онинг шуми қилур ризқингни озе.
 Деди аъробий, эй Садри ду олам,
 Эрурсиз сарвари авлоди одам.
 Зану фарзандим эрминг панж вақте,
 Маним уюмда йўқтур фикри зиқне,
 Келиб эрдики бир кечаки меҳмон,
 Анинг олдиға қўйдим ошу ҳам нон.
 Егач ётди ўқумаи шому хуфтан,
 Уқумасдур дедим йўл ранжи бирлан.

⁷⁹ Гуноҳкорларнинг ҳимоячиси.

Бир обдасте қошинда тўла сувни,
 Қўйиб ётдим, қуйиб қилгай вазувни.
 Туруб эрта билан йўлга кирибдур,
 Нечук қўйгон сувим андоғ турубдур.
 Ушал кас бенамоз экан, аё шоҳ!
 Бўлуб эрдим анга бир кеча ҳамроҳ.
 Расудулло деди ўлтурма борғил,
 Тамоми эвнинг ичин хоруб ургил.
 Уйунгда ҳарна борин қилғил афшон,
 Яна дику табақни айла қатрон.
 Эвига борди аъробий ўшал қол,
 Расулullo сўзинча қилди дарҳол.
 Ушал дам бўлди анга бахт ёре,
 Хуш ўтти неча кунлар рўзи коре.
 Баракоти рахт бирлан тўлди уйи,
 Бурунгидин зиёда бўлди қўйи.
 Билинглар бенамоз шумнинг шумидур,
 Кўруб вайронасен ул айёмедур.
 Ки бир кеча қўниб кетгунча, эй ёр,
 Анинг шуми қилибдур эвни мурдор,
 Хабарда айғдиларким бир жавоне,
 Бор эрди хушсухан, ширин забоне.
 Йўқ эрур ҳуснига ҳеч ҳадду таъриф,
 Они андоқ сифат қилди муарриф.
 Юзини кўрсалар ҳаркимки они,
 Дер эрди Юсуфи Сиддиқи соний,
 Онаси ҳам анга ошуфта эрди,
 Юракда дарди ишқ ниҳафта⁸⁰ эрди.
 Ичиб келдики бир кун ўғли бода,
 Кўрарким маст эрур беҳад зиёда.
 Анга ишқи муҳаббат зўр қилди,
 Ҳавойи нафс они ранжур қилди.
 Қўюб ул дам либосе тоза келди,
 Ёширун ўғлининг қўйнига кирди.
 Анга завқи жавоне келди ғолиб,
 Иковлаб бўлдилар суҳбатга толиб.
 Бўлуб эрдикки ул дам фориги кор,
 Кўруб ул дам онасин бўлди хушёр.
 Ўзин ерга уруб ул нола қилди,
 Кўзининг ёшин чун жола қилди.
 Югуруб келди Ҳазратнинг қошига,
 Бўлуб хўл пой то сар кўз ёшига.
 Дари масжидга келди йиғлади зор,

⁸⁰ Яширинган.

Бошин ерга урубон қилди афгор,
 Ушал дам «ё Расул! — деб қилди чун зор,
 Келибдур даргоҳинга бир гуноҳкор.
 На кўз бирлан санинг юзунг кўрайин,
 На тил бирлан санга арзим қилайин.
 Дебон фарёд айлаб қилди зоре,
 Тўкуб ёшин жавони навбаҳоре.
 Намоздин фориг эрди жумла асҳоб,
 Қилиб эрди Расул ҳам пушт⁸¹ бамеҳроб.
 Қилур эрди саҳобаларга Ҳазрат,
 Уқуб оят, ҳадис, панду насихат.
 Дари масжидда йиғлайдур бир одам,
 Эшитиб савтини Султони олам.
 Эшикка чиқдилар ул дам басуръат,
 Саҳобалар билан баҳри шафоъат
 Кўрарким бир йигит зор-зор йиглаб,
 Етибон бошини туфроқга булғаб,
 Дедилар, эй йигит санга не бўлди,
 Нечук ғамни Худойим санга солди.
 Жавон ул дамда йиглаб бошлади зор,
 Уруб ўзини ерга қилди афгор.
 Деди йиглаб, аё Султони сармад!
 Манимдек бўлмағай махлуқ аро бад.
 Қилибдурман букун журми азимий,
 Тушибдур бошима амри азимий.
 Баён этти опасининг ичинни,
 Тукуб чун абри нисён кўз ёшини.
 Дедилар, эй йигит будур саҳлкор,
 Кечар сандин хатоёе саҳв Жаббор.
 Ки ман қўрқиб эдим ғамдан⁸² намозин,
 Қилибсан тарк, қилмай ихтиёринг.
 Киши тарк айласа ғамдан салотин,
 Бузуб амри Худоёе бе ниёзийн.
 Онасин Маккату-л-лоининг ичинда,
 Муборак Ҳажри асваднинг қотинда.
 Зино қилгон бўлур ҳафтоду ду бор,
 Мунингдек айтдилар Султони аброр.

(Қола-н-набиййу алайҳи-с-салом ман тарака-с-салота
 ғамдан фақааннамо зиноун маъа уммиҳи фи-л-Қаъбати
 иснони ва сабъуна)⁸³

⁸¹ Елка. ⁸² Қасдан. ⁸³ Муҳаммад пайғамбар айтганларки, кимки намоз
 ўқишни қасдан тарк қилса, у киши Қаъбада онаси билан 72 кун
 зино қилган билан баробар бўлади.

Имоми аҳли Суннат Шайхи Баҳлул,
 Дуъоси Тангри даргоҳида мақбул.
 Ки бир кун бордилар сўйи гўристон,
 Улукларга дуъо қилди ўшал он.
 Юруб жамъ этдилар бир неча калла,
 Туриб эрди келуб халқи маҳалла.
 Ки ҳар калла қулоғиға сих ўтди,
 Сих ўтган каллани олдиға қўйди.
 Ки ҳар калла қулоғиға сих ўтмас,
 Они ташлаб йироқ олдида қўймас.
 Маҳалла халқи айтдилар, аё пийр!
 Баён айла бу сирни бизга бир-бир,
 Надин калла қулоғиға сих урдинг,
 Бирин ташлаб, бирин олдинга қўйдинг.
 Аларға айтди ул шайхи замона,
 Эшитинглар сўзимни яна-яна.
 Бу бошларки, қулоғиға сих ўтган,
 Насиҳатни қулоғи узра тутқон,
 Булар манга яқин, Ҳаққа яқиндур,
 Бори рўзи қиёмат беҳазиндур.
 Хатарлардин ўтар бўлғай саломат,
 Худо бергай бориға хуру жаннат.
 Ўшал бошларғаки, сих ўтмагандир,
 Насиҳатни қулоқға тутмагандир.
 Алар мандин йироқ, ҳам Ҳақдин йироқ,
 Қиёмат кун бўлурлар ҳасрату доғ,
 Алар бўлғай сазовори жаҳаннам,
 Жаҳаннамда кўрарлар юз туман ғам.
 Насиҳат фи-л-масал чун оҳаниндур,
 Қулоққа олмағон тонгла ҳазиндур.
 Насиҳат мурдаларни мард айлар,
 Вале номардларни мурда айлар.
 Аларға қил насихат бўлса андак,
 Бўлар нодонға тиж зарби калтак.
 Олур доно насихатни баҳри кайф,
 Қуруғ томға насихат айламак хайф,
 Азалда бўлсаким бе ақлу нодон,
 Насиҳат айласанг бўлур гуризон.
 Насиҳатни эшитмас марди жоҳил,
 Қаро тошқа насихатдин на ҳосил.
 Насиҳат қилди минг йил қавмига Нух,
 Аларға бобдин бўлмади мафтух.
 Расулullo эрурким Ҳодийи халқ,
 Алар қилғон эрур кўфр эшикин ғалқ.
 Туфайлидни ашинг Халлоқи маъбуд.

Замину осмонни қилди мавжуд.
Зи аввал то ба охир жумла жон бор,
Яратилди туфайли Шоҳи аброр.
Лаҳаб бирла Абу Толиб ики пийр,
Ушандоқ эр сўзи этмади таъсир.
Азалда кимни Тангри қилса гумроҳ,
Борининг сўзларида ҳеч йўқ ишбоҳ.
Ки юз минг тарбияларни қилурсиз.
Дарахти бадки бермас меза ҳаргиз.

ҲИКОЯТ

Ривоят айлади Абу Хурайра,
Разияллсҳ анҳу қуддис сирра.
Келиб бир кун Расули оламийдин,
Ушал дам саййиди Мавлоий диндин.
Мадина халқининг жумла занони,
Сўрадилар Расулдин ул замони,
Дедилар: — «Эр ҳақи бизда на миқдор,
Баён айланг, аё Султони аброр!
Аларга айтдилар ул шоҳ шижоат,
Сочибдур орзидин дарёйи раҳмат.
Эриники ризо қилмас қаю зан,
Қирар деб айтдилар дўзахга ул зан.
Агар оқса эрининг бурнидин қон,
Тили бирла яласа зан ўшал он.
Адо бўлмас мунигдек қилса хизмат,
Билинг ўндин бири, эй аҳли уммат.
Дедиларким қаю хотун сабо-явм,
Эриндин беижозат тутсалар савм.
Эрининг бўлмаса анга ризоси,
Қабул бўлмас анинг тутқон рўзаси,
Қаю хотун эрини рози қилса,
Анинг олдида додакдек йугуреа.
Бўлур андоғ хотуннинг ўрни жаннат,
Кўрар жаннат ичинда анча роҳат.
Хотунга қўйуб айб эри урса,
Ароға гар мингиз ўлгунча урса,
Агар хотун эридин ҳар нимарса,
Ижозатсиз гадоға хайр қилса.
Савоби эрга бўлғай, маръа бекор,
Бўлур бергандин ортуқ гуноҳкор.
Сўроғсиз эридин ҳар ерга борса,

Ота-онасининг эвига борса,
Чиқиб борса эридин бе ижозат,
Малойиклар этарлар анга лаънат.
Ки сиздайин хотунлар рўзи маҳшар,
Намоздин сўрғай аввал деб пайамбар.
Ки андин сўнг сўрар эри ҳақидин,
Чу ҳаргиз қилмангиз қори шақидин.
Намоз айлаб қилинг ихлоси тоат,
Тутуб рўза қилинг Ҳақға ибодат.
Зино айлаб кишига боқмангизлар,
Ўзингизни тамуғга ёқмангизлар.
Худонинг раҳматидин айланг умид,
Шояд этгай Худойим Сизни жовид.
Бу дунёдаки зинҳору зинҳор,
Ризо қилсун эрини ҳар хотунлар,
Замона хотуни сизга насиҳат,
Эрунгизни қилинглар яхши иззат.
Қилиб рози эрингиздин кечиб ҳақ,
Юзунгиз бўлғучи Маҳшарда равнақ.
Пайамбар даврида бор эрди бир зан,
Неча кундин кейин ўлди ўшал зан.
Онаси ул хотунни туш кўрубдур.
Қизининг бошида ўтлар ёнубдур,
Бўлубдур ҳам анинг оғзи тўла қон,
Қўли занжири оташ ила паймон.
Йилонлар эмчагига чирмашибдур,
Она кўруб қизи ҳолин сўрубдур.
Қизи айтди, эй ғамхора онамсен,
Эшитгил ҳолу дардим айтайин мен.
Бу ўт узра гўё дер, эй она бош,
Қилур эрдим эримнинг сиррини фош,
Анинг учун бошимга ўт ёқарлар,
Солиб ўтқа бошимни ёндирарлар.
Солибдур илгима ўтлуғ салосил,
Мунинг сиррини айтайин онам бил.
Аё она эримдин ман бе рухса,
Берар эрдим кишига ҳар нимарса.
Қўлум занжир ўтлуғ бирла бөглиц,
Онның учун азобимдур на чоғлиц.
Оёқимда нетай қутлуғ кишан бор,
Эшит айтай она деб йиғлади зор.
Эримдин бейжоза кўчаю кўй,
Борар эрдим азага, бўлса ё тўй.
Йилонлар чирмашибдур эмчагимга,
Чақиб заҳрин соладур кўкрагимга.

Эримдин бейжоза борур эрдум,
 Олуб ҳарким боласин эмзур эрдум.
 Анинг учун чоқадур сийнами мор,
 Азоби мордин енгил эрур нор.
 Аё модар! Эрур оғзим тўла қон,
 Сўкуб сўзлаб эдим эримни фармон.
 Шунингчундурки оғзим тўладур хун,
 Азобим бу тариқа бўлди афзун.
 Жигарбандим онам ўлтурма борғил,
 Пайамбарға баним ҳолимни айтгил!
 Алар эрур шафоъатхоҳи уммат,
 Гуноҳимни тилаб қилғай шафоъат.
 Деди эрса онаси бўлди бедор,
 Бошин ерга уруб кўп йиғлади зор.
 Югуруб келди Ҳазратнинг қошиға,
 Бўлуб хўл пой то сар кўз ёшиға.
 Ушал дам деди, эй шоҳи жаҳоним,
 Фидо бўлсун санга бу молу жоним.
 Қизин туш кўрганин қилди тақрир,
 Баён айлаб ўтади берди таҳрир.
 Ушал дамда Расули бо малоҳат,
 Йибордилар эрига кас басуръат,
 Бориб чорлаб эрин келтурдилар тез,
 Расулullo анга қилди шукррез.
 Эрига қилдилар чандон насиҳат,
 Тамаллуқ айлабон дарёин раҳмат.
 Дедилар хотунингдин рози бўлгил,
 Бизинг учун адоватин кечургил.
 Эри айтди: — «Аё Султони олам!
 Эрурсиз Сарвари авлодн одам,
 Бешингиздин бўлайин ман тасаддуқ,
 Манга кўп қилмангиз эмди тамаллуқ.
 Маним ҳолим хароб этган ўшал зан,
 Худо безору сиз безор ондан.
 Маним ҳаргиз анингдек хотунум йўқ,
 Анингдек хотун асло кўрганим йўқ.
 Яна қилди тамаллуқ анга бисёр,
 Гуноҳини кечур деб Шоҳи аброр.
 Худонинг бирлигинини ҳурматидин,
 Ҷамиъи акбиёлар ҳурматидин.
 Кел эмди сен хотунингдин ризо бўл,
 Маним учун адоватдин жудо бўл».
 Мунингдек айттилар Султони аброр,
 Эри бечора бўлуб кечди ночор.
 Икзовниким Худойим раҳмат этди,

Ушал дамда қариби жаннат этди.
 Яна кечаси туш кўрди опаси,
 Қизин жаннатда кўрди чун онаси,
 Яна ҳурлар билан айлаб фароғат,
 Бўлуб анга муяссар бахту давлат.
 Онасиға деди зинҳору зинҳор,
 Манним холимни айтғил ҳар хотун бор,
 Алар мандин эшитиб ибрат олсун,
 Ба сад зинҳор эрини рози қилсун,
 Аноси ул дам уйқудин уйонди,
 Қизининг ҳолини кўруб қувонди.
 Яна айтди ўшал Султони аброр,
 Хотунларнинг эрида беш ҳақи бор,
 Бири улдур анга пймону ислом,
 Қи учраткай дедилар, эй некном,
 Намоз ўргатқай ул зан бўлса омий,
 Топиб бергай ҳалолу пок таъоме.
 Яна иккинчи тартиб, таҳорат,
 Ҳам учраткай анга ғусли жинобат,
 Анинг айбини билмай, эй некном,
 Яна қилмангки номашруъ дашном.
 Халоллиқ бирла бўлса эру хотун,
 Савобедур анинг ўн мингдин афзун,
 Худойим раҳмат айлаб иккисини,
 Бёрур маҳшарда ўнгдин номасини.
 Хиёнатсиз қани ихлос ўлан зан,
 Юруса доимо эр амри бирлан?
 Бу хотунларға ҳеч сўз келмагай рост,
 Қилур ҳар кунда бир истакни дархост.⁸⁴
 Замона хотунининг яхшиси оз,
 Жаҳон холий эмасдур бўлса ҳам шод.
 Илоҳе жумлаи қулга бер инсоф,
 Ямон ишдин аларни айлагил соф.

ҲИҚОЯТИ ЧАҒИР ИЧМАКНИНГ ЗАРАРЛАРИ БАЕНИДА

Қилибдур Ҳазрати Салмон ривоят,
 Пайғамбардин ўшал кони малоҳат.
 Ки бир кун айтдилар султони лавлок,
 Сочиб ширин лабидин гавҳари пок.

⁸⁴ Бир истак истамоқ.

Дедилар бир гуруҳ жаннатга кирмас,
Аларга неъматин жаннат берилмас.
Алардек одамедин Тангри безор,
Малонклар, лабийлар барча безор.
Чағир ичмаклингидин, ҳам қимордин,
Ота бирла онани оғритардин,
Дилу жонинг билан гар тавба қилсанг,
Бу гардори бадингдич эмди ёнсанг.
Ки шояд раҳмат айлаб Ҳақ таъоло,
Ато қилғай санга Фирдавси аъло
Яна айтди Расули бошарофат
Саҳобаларга ул баҳри шафоъат.
Кишини ҳар нимарса маст қилса,
Ҳаром эрмиш они ҳар қайси билса.
Пишиғ, масх кавчинда бўлса, ё ҳқм,
Ҳаром билгил они эй хос, эй ом.
Саҳобалар деди, эй шоҳи олам,
Баён айланг алардур қайси одам.
Расулу оламийн айтди ўшал ҳол,
Муборак лабларидин тўктилар бол.
Чағир ичуб, яна сотқучиларни,
Ота-онасин оғритқучиларни,
Булар кўрмас дедилар рўйи жаннат,
Расулу Ҳақ, шифоатхоҳи уммат.
Неча кунлик ўтар дунё, эй ёр,
Ичуб май золидайнни қилманг озор,
Ота-онасини ким оғритибдур.
Худонинг раҳматидин бенасибдур.
Ашарнинг этини бил; эй биродар,
Егай мору чаёнлар рўзи маҳшар.
Анинг сасиғлиғидин халқи маҳшар,
Чидай олмай оху воҳлар этарлар.
Кишинингки иши бўлса чағиркор,
Ота-онасини ҳам қилса озор,
Анга қиз бермангиз зинҳор-зинҳор,
Анингдек одамийдин Тангри безор.
Яна айтди ўшал ҳамрози маҳбуб,
Забур, Фурқонда кўрдим деди мактуб,
Яна Инжилу Таврот ичра, эй ёр,
Битиклик дедилар Султони аброр.
Фурушин, хурушинда деди Ҳазрат,
Ота-онасини оғритган уммат.
Алар ҳаргиз биҳишт дийдори кўрмас,
Аларга неъматин жаннат берилмас.
Ҳаромлиғига ҳеч йўқтур гумоне,

Ҳалол деган кишининг йўқ имони.
 Манга айтди деди Жибрийил раҳбар,
 Битиклик лавҳида кўрдим дедилар.
 Чағир ичгучилар Фиръавну Намруд,
 Яна Шаддод ила шайтони мардуд.
 Гуноҳийдур булар бирла баробар,
 Булар тонгла бори дўзахға кирар,
 Тақи айтди Расули сарвари дин,
 Эшитдим дедилар ман Жибрийилдин.
 Бу сўзга қилмангиз шақку гумоне,
 Алар кетди жаҳондин бейимоне,
 Худодин бўлса ҳар кимнинг гумони,
 Ичар тонгла алар хун ила майни.
 Таъомидур аларнинг заҳри заққум,
 Қилурлар оташи дўзахни матъум.
 Чоғир ичиб ибодат қилса мардум,
 Савобидин бўлур албатта маҳрум.
 Худоё жумлага тавба насиб эт.
 Бериб инсофи тэатга қариб эг.
 Хабарда айтдилар ушбу суҳандин,
 Эшитибман бир пийри кўҳандин.
 Борурда Ҳазрати Исо баногоҳ
 Йўлуқти бир гўристонега ул шоҳ.
 Дуъони қилдилар Исо мужаррад,
 Гўристон аҳлиға ул марди бодард.
 Кўрар бир қабрдинким чиқар дуд,
 Ушал гўрнинг қошиға бордилар зуд.
 Ичидур тўб тўлур анинг духхонға,
 Чиқар дуди дамодам осмонға.
 Қилур ул қабр эгаси нолаву зор,
 Бўлубдур ики қўли фарқан нор.
 Бу сирни кўрди Исо ибни Марям,
 Илик очуб дуъо қилдилар ул дам.
 Деди, эй Холиқи ҳаййи тавоно,
 Билай бу сирни қилғил манга ифшо.
 Ушал дамда хотифдин келди бир савт,
 Санга айтсун бу сирни сўрағил мавт.
 Дуъо қилдики, Исо Ибни Марям,
 Деди, эй Подшоҳи жумла олам,
 Бу хожатимни эмди сан раво қил,
 Янгидин бу ўлукка жон ато қил!
 Аннинг бирла тирилсун сўзлашайин,
 Нечук сирдур манга айтсун билайин.
 Яна қудрат билан Тангри таъоло,
 Замон ўтмай ўлукни қилди ихё,

Ёрилди гўр, кўтарди бул ўлук бош,
 Салом берди Масихоға тўкуб ёш.
 Салом айтиб саломига ўшал шоҳ,
 Ки андин сўрдилар ул ҳодийи роҳ,
 Нечук одам бўлурсан деди ул дам,
 Бу янглиғ тортадурсан меҳнату ғам.
 Нетар эрдинг деди халқи жаҳонға,
 Гўринг недин тўлубдур бу духхонға.
 Куяр икки қўлинг нори ҳариқға.⁸⁵
 Қилубсан хизмат бандан фариқға,
 Бу сўздин ёш оқизиб йиғлади зор,
 Деди ул, эй оё Султонки аброр.
 Ман эрдим халқ аро машҳури зоҳид,
 Мураттиб жон эдим, лолайи обид.
 Кеча қойим эдим, кундузда сойим.
 Қилур эрдим насиҳат элга дойим.
 Бор эрди бир йиғит ҳамсоя бўлгон,
 Манга хизмат қилуб бўлгондир, эй жон,
 Уйумдин уйга рўзи неча қўйдим,
 Таъомки анга ондин берур эрдим.
 Берур эдим ўшал рўзе надин осс,
 Тамаку тортар эрди мардидун кас.
 Ғазаб илан манга Тангри таъоло,
 Ушал оташи тунни қилди ҳамроҳ,
 Ямон ишга биродар берма поре,
 Агар чандеки бўлса саҳл коре.
 Давомат айласанг бу ишга вофир,
 Бўлур журми кабира, эй мусофир.
 Азизлардин эшиттим «Қанз-ул-аброр»,
 Китобида дедилар ушбу сўз бор.
 Ушал кун бўлса дедилар қиёмат,
 Муслмонлар кўрарлар рўйи жаннат.
 «Сабуҳу-л-қуддус» отлиғ бир макон бор,
 Қўноқ эви Худойимнинг ўшал дор.
 Ҳама мўъмин қулини анда чорлаб,
 Берур инъомлар юз минг огирлаб.
 Кўтаруб пардани Тангри таъоло,
 Жамолин кўрсатур онда бир аъло,
 Тамомч кўшк-ароға дуд пайдо,
 Бўлуб кўрмас жамоли Ҳақ таъоло,
 Жамолу-л-лоҳдин маҳруме бўлмеғ,
 Бўлурму мундин ортиқ ҳасрати доғ.

⁸⁵ Ёнғия, о.лов.

Қилурда барчае мақсуд, эй шом,
 На ҳасратдур иликдин тушса ошом.
 Мунингдек айтдилар марди хирадманд,
 Қилиб чандон далиллар айлади панд.
 Ривоят айладилар ибни Аббос,
 Расули оламиндин беҳтари нос.⁸⁵
 Расулулло эрур олама ҳодий,
 Қилур умматларин маҳшарда шоде.
 Деди йиғласа ҳар гумроҳи уммат,
 Кўнгулга келтуруб ваҳми қиёмат.
 Анинг жойи деди жаннатда бўлғай,
 Ҳамиша ишрату роҳатда бўлғай.
 Яна айтди ўшал Султони одил,
 Борур деди тамуғға бир гуруҳ эл.
 Бириси подшоҳи золим ўлғай,
 Икинчиси такаббур олим ўлғай,
 Икки муъмин **урушиб бир-бирини**.
 Адоватлиқ қилубон тутса гина.
 Бўлур жойи тамуғда, деди Аҳмад,
 Мунингдек айтдилар Султони сармад.
 Яна айтди ду олам пенвоси,
 Тамоми халқи оламнинг сароси.
 Деди уч тоифанинг ўрни жаннат,
 Ки онларға йиғар борони раҳмат.
 Бириси бо амал муллои доно,
 Бирисидур шаҳидлар бўлса аъло.
 Бириси зоҳидеким бериёдур,
 Анинг туфроғи кўзга тўтиёдур.
 Борур жаннатга бир бўлак халойиқ,
 Башорат бердилар Султони содиқ.
 Кишининг зоҳирида айб бўлса,
 Ва лекин ботинида рост бўлса.
 Тўни йиртиқ бўлур, кафш ямоғлиғ,
 Яна очлиқни тортар ул на чоқлиғ.
 Фақир мискин билла бўлғувчи ҳамдам,
 Ўзин чу камтарин тутган киши ҳам.
 Бу тоифа халойиқларни тонгла,
 Бўлур мартабаси боридин аъло.
 Аларнинг жойини билгил биҳиштда,
 Тамошогоҳ бўлғай фавқи Аршда,⁸⁷
 Худоға қул, Муҳаммад Умматисен,
 Қиёмат кун умиди шафқатисен.

⁸⁵ Иясонларнинг аълоси, яхшиси. ⁸⁷ Арш тепасида.

Ўзинг айбингни бугун сен ўзинг бил,
 Санинг бўлғай муродинг тонгла ҳосил.
 Дедилар ҳар кишида бўлса идрок,
 Давомат халқасин тутсаки пок.
 Насиҳат эшитиб, эй оқил одам,
 Ўзингни айлагил ҳар нарсани кам.
 Кишининг айби бўлса кулма зинҳор,
 Санинг айбингга ҳам кулгучилар бор.
 Худо беайб эрур бил, эй мусулмон,
 Бўлур махлуқда кўп айбу нуқсон.
 Такаббур айламак гирдори бад шум,
 Такаббурдин шайотни бўлди маржум.⁸⁸
 Халқил тутди ўзини жумлади хок,
 Ки андин бўлди пайдо неъмат пок.
 Баланд тутди ўзини терак ҳамиша,
 Бошидин кетмади олати теша.
 Ҳувайдо чун дарахти бо самар бўл,
 Ҳамиша сарнигуну бе зарар бўл.
 Дарахти каж⁸⁹ бўлур, бўлса ё бе бор,
 Жазосини табр⁹⁰ бирла берур нор.
 Шажар шохи бўлур ҳам бўлса пур юк,
 Бўлур ул боғбонга кўп севинчлук.
 Жудо бўлғай ўшал дам назди сарроф,
 Сара бирла пучак, э марди дил соф.
 Эмас маълум қаю зардур, қаю қум.
 Бўлур санги маҳак⁹¹ олдида маълум.

РИВОЯТИ ЯЛҒОНЧИЛАР БАЕНИДА

Ривоят айлади Абу Ҳурайра,
 Разиялло анҳу қуддис сирра.
 Деди сўрдим Расулу жузъи гулдин,
 Залолатларга ҳодийи сабилдин,
 Дедим ҳар баида мўмин деса ёлғон,
 Нечук бўлғай мукофоти ул инсон.
 Алардин дедилар Султони аброр,
 Ҳама каррубиюн бўлғувчи безор,
 Яна меърож туни Султони маъсум,
 Дедилар бир гуруҳ одамни кўрдум.
 Аларнинг суврати монанди тўнгуз,
 Бўлубдурур тамомийси қора юз.

⁸⁸ Лаънатланган. ⁸⁹ Қинғир-қийшиқ. ⁹⁰ Болта. ⁹¹ Синалган тош.

Тилин елкасига тортуб тўралар,
 Ки ўтлуғ қамчилар бирлан уралар.
 Деди: сўрдим ўшалдам Жибрийилдин,
 Бу турғонлар қаюдир, қайси элдин.
 Деди Жибрийил ул дам, эй Муҳаммад,
 Эрурсиз жумлан оламға сармад.⁹²
 Буларнинг ҳаммаси ёлғончилардир,
 Яна ялғон гүвоҳ бергувчилардир.
 Узинг фазлинг билан қилсанг осон,
 Худованда сўзимиз барча ёлғон.
 Мусулмонлиқ қолибдур, маҳз⁹³ исми,
 Қолибдур халқ аро тақлид расми.
 Дарин вақти замон валлоҳу аълам,
 Халойиқлар ичинда ростгўйи кам.
 Деди пайгамбарн охир замона,
 Мунофиқларда бордир уч нишона,
 Бпри улдур анга қўйсанг амонат,
 Амонатга қилур дойим хиёнат.
 Икинчиси қилур ваъдага хилоф,
 Учунчи ҳамиша сўзлагай лоф.
 Дедилар боз сарҳанги қиёмат,
 Бўлур деб некбахтда уч аломат,
 Ки бўлмағай алар йўлдош ёвузга,
 Яна ялғон сўз олмағай огизга.
 Учунчиси бўлур важҳисн хандон,
 Эрур ушбу нишоне некбахтон.
 Яна айди халойиқ аввалини,
 Тамоми анбиёларнинг нигини.
 Дедиким тавба қилса олти ишни,
 Машаққатсиз олур хуру биҳиштни,
 Бириси қилмаса ул сўзи лофин,
 Икинчи қилмаса ваъда хилофин.
 Учунчи қилмаса асло хиёнат,
 Яна тўртунчи ул қилмаса ғийбат.
 Бешинчиси зикодин қилмаса ул,
 Ки сўнгра волидин оғритмаса ул.
 Бўлур деди Расули бо каромат,
 Ки анинг ўрнини албатта жаннат.
 Яна айтди Расули унс ва-л-жон,
 Ҳабиби Ҳақ, ҳама оламға Султон,
 Амалнинг яхшиси зинҳор, эй ёр,
 Деди оз сўзламак Султони аброр,

⁹² Мангу. ⁹³ Пок, тоза.

Тан айтурки кам сўзлагил, эй тил,
 Бўлур юз минг гуноҳлар санда ҳосил.
 Қўрарман ики аламда балони,
 Санинг учун чекарман кўп азани,
 Яна кам сўзлагил деб айтди Умар,
 Ки кўп сўздин бўлур пайдо билинг шарр.
 Киши кўп сўзласа тортар азани,
 Эшитур халқ аро кўп носазони.
 Маъозбони⁹⁴ жабал дар назди Ҳазрат,
 Бориб эрди ўшал кони саъоят.
 Васиат қилди Ҳазрат сўзла деб кам,
 Тилингни халқ арс қил деди маҳкам.
 Карамо котибайн отлиғ фаришта,
 Бўлур тилнинг гуноҳини навишта.
 Қиёмат кун берур илгинга они,
 Тилингнинг журми бу деб, эй фалоний,
 Карамо котибайн айтгай ул дам,
 Нега кўп сўзладинглар гофил одам,
 Қулоғингни Ҳувайдо эмди кар қил,
 Яна кўп сўзламакликдин ҳазар қил.
 Санга кўп сўзламакликдин на фонд,
 Бўлар кўп сўзласанг ғийбатга онд.
 Зарар бўлур санга кўп сўзда зинҳор,
 Теяр кўп сўзласанг элдин санга ғор.

РИВОЯТИ ФИ БАЕНИ ГИЙБАТ

Ривоят айлади Абу-Ҳурайра,
 Разияллоҳу анҳу қуддиса сирра,
 Деди сўрдум Худонинг элчисидин,
 Қиёмат даштининг йўлбошчисидин.
 Дедим ғийбат қаюдир, эй шаҳаншоҳ!
 Жавоб этди манга ул ҳодийи роҳ.
 Кишининг айбини юзига айтса,
 Чекар бўлса изза ул кимки эрса.
 Бўлур ғийбат деди Султони офоқ,
 Муниг журми зинодин ҳам батарроқ.
 Бу сўзга қилмангиз шакку гумон ҳам.
 Намозу рўзаси бўлғувчи барҳам.
 Қаю ғийбат сўз этса ул замона,
 Кўпуб кетгил қилуб бир иш баҳона,

⁹⁴ Сақланадиган жой.

Бўлур ғийбат кунандага кабира,
Эшитганга бўлур журми сағира.
Эшитмаклик ани кори зһендур,
Яна бўхтонки ғийбатдин ямондур.
Бирисидур анинг, эй мазҳаби кенг!
Онасини зино қилгон билан тенг.
Расулудло деди ким қилса ғийбат,
Бўлур Маҳшарда маҳруми саъодат.
Яна айтди Худойимнинг ҳабиби,
Гуноҳнинг дардиға ҳозиқ табиби.
Берур Маҳшар кун баъзи қулиға,
Анингким номасини ўнг қўлиға.
Уқуб кўрса ўшал банда гуноҳин,
Топубдур зоҳиду обид савобин.
Дегай ул, банда, эй парвардигорим,
Маним йўқ эрди мундоғ яхши корим!
Ўзингдин бўлди ўшар бу июят,
Қилибсан соҳиби жуди саховат.
Худойимдин нидо келгай ўшал ҳол,
Дегай, эй банда топдунг яхши аъмол,
Сани ҳар қайси ғийбат айлар эрди,
Анинг қилгон савоби санга бўлди.
Яна Маҳшар кун баъзи қулиға,
Берур номасини ҳам сўл қўлиға.
Уқуб билса ўшал дам дафтарини,
Хижолатдин солур ерга сарини.
На рўза, на намоз, на хайри тоъат,
Кўрар номаси нчра йўқ ибодат.
Дегайлар Қодиро, Парвардигор!
Манинг сиррим сангадур ошкоро.
Кеча қойим эдим, кундузла сойим,
Килур эрдим саховат элга дойим.
Берур эрдим фақир, мискинга жома,
Маним номам эмас келган бу нома.
Нидо келгай Худойимдин ўшал ҳол,
Дегай, эй банда қилдинг, яхши аъмол,
Машаққат тортар эрдинг эртаю кеч,
Қилиб ғийбат борини айладинг ҳеч.
Бўлур шарманда, бошни қилур паст,
На суд айларки, ўтса кор аз даст.

РИВОЯТИ ФИ БАЕНИ ЗИНО

Қилбдурлар яна Аббос ривоят,
Қи бу сўзни ўшал соҳиб саъодат.
Деди бир кун гўристон ичра ўтдим,
Расулullo билан ҳамроҳ эшитдим.
Савол этдим Расули оламиндин,
Ҳабиби Ҳақ, шоҳи рўйи заминдин.
Бу гўрларнинг азобини сўхт кўрдум,
Нечук одам экан бадбахт кўрдум,
Ўшал дам шарҳ қилдилар пайамбар,
Сочиб ширин лабидин дурри гавҳар.
Алар эди бири суд олғувчидур,
Бири дунёда ғийбат қилғувчидур.
Зино бирлан бирининг умри ўтган,
Ичиб бўза, бири Ҳақни унутқан.
Ақойид назмнда мундоғ ривоят,
Бўлублур билгил, эй неку саодат.
Дедилар бўлса ул кун рўзи Маҳшиар,
Кўтарганда халойиқ қабридин сар.
Зино қилғон хотун бирла ражлни,⁹⁵
Солурлар бўйнига занжиру гўлни.
Ражлнинг бўйнига зоний⁹⁶ нишони,
Қўярлар миндуруб ул кунда они,
«Ҳақдўйиқ» ном китоб ичра бу сўз бор,
Эшитгил айтайин эй некгардор.
Малак тортқанда соат суварини,
Ёриб чиқғонда эл гўрлик гўрини.
Бу янглиғ бўлмағай шармандалиқ ҳеч,
Зиночи оқил эрсанг бўлмағил ҳеч.
Зино ризқинга айлар кўп зиёне,
Зиночи топмас умри жовидонё.
Зино икки кўзингни хира айлар,
Зино равшан кўнгулни тийра айлар.
Зино кўтоҳ қилур сўзлар тилмингни,
Зино айлар ҳижил халқа элингни.
Зинокоре эл ичра бўлса гар фош,
Қўмиб белдин урарлар анга эл тош,
Зино қилғон агар бўлса мужаррад,
Урарлар шаръ бирлан анга юз ҳад,
Зино айлаб қўлин боғласа инсон,
Ўшал дамда ўлуб кетмак на имкон.
Зино расво қилур ики жаҳонда.

⁹⁵ Эпкак кишч. ⁹⁶ Зинокор.

Зиногар юрмагай роҳи амонда.
Бу ишлардин кишиким тавба қилмас,
Алар асло биҳишт дийдори кўрмас.
Ки бир кун бандаликни шайх Басрий,
Бажо келтурдилар Султони асрий.
Ўтуб эрди неча муддат, неча йил,
Ҳасаннинг қизидин сўрди келиб эл,
Сўрадиларки сизга бу равишни,
Ким ўргатди мунингдек хулқи ҳушни,
Қизи айтди отамиздин билибмиз,
Отамиз таълимин яхши олубмиз.
Ҳикоят қилдилар ул дам заифа,
Деди айтай эшитинг бир латифа:
Бориб эрдим отам олдиға рўза,
Отамнинг бор эди бир хўб канизи.
Анинг қўлинда бор эрди темир сих,
Танур ичига солғон турфа асиг,
Ки хонум бор эди беҳад зиёда,
Анинг ҳусни эди эли пиёда.
Отам-онам беғоят дўст тутарди,
Дилу жон билан они суярди.
Ўшал сих тушди додакнинг қўлидин.
Хонумнинг бўйниға билмаслигидин.
Қуйиб ул жон беҳақ таслим бўлди,
Каниз бечора хавфидин йиқилди.
Отам айттики, хавф этма, ё додо,
Сани озод қилдим эмди лилло.
Канизақ ул замон озод бўлди,
Анинг кўнгли бағоят шод бўлди.
Бўлур яхши хулқ ушбу равишда,
Зиён қилмас анга ҳар қайси ишда.
Зиён қилма зиён қилғонға зинҳор,
Бўлур яхши хулқ билгил, аё ёр.
Жавоб этди саволе элга қиз зуд,
Халойиқлар ўшал дам бўлди хушнуд.
Худодин кўрқмаса ҳар қайси инсон,
Деса бўлмас, они ҳаргиз мусулмон.
Деди пайғамбарни охир замона,
Мусулмонлиқда бордур уч нишона.
Бири келган балоға сабр қилғай,
Икинчиси қазоға рози бўлғай.
Учинчиси шокир Ҳақ неъматина,
Они лойиқ дегил банда отиға,
Мунингдек Одамеға Ҳақ таъоло,
Ато қилғай анга фирдавси аъло,

Биров бор эрди пайамбар замони,
 Бир ўғли бор эди зино жавоне,
 Ота-ўғил намози бо жамоат,
 Уқур эди Расул ила давомат.
 Ки бир кун ул кишининг ўғли ўлди,
 Яқо йиртиб мусибат тўнни кийди.
 Анингким хотири бўлди мушаъваш,
 Бўлиб ўғлига бўлди кўнглики ғаш.
 Паришонлиқ билан йиғлаб ўшал кас,
 Намозга неча кунлар ўлди келмас.
 Қарар ул кишини ҳар кун пайамбар,
 Кўрунмас саф ба саф аз пойи то сар,
 Саҳобаларга айтди ул замоне,
 Намозга на учун келмас фалоне,
 Саҳобалар деди ўғли ўлибдур,
 Анинг кўнгли тағи ғамгин бўлубдур.
 Бу сўзни эшитиб шоҳи замона,
 Анинг уйи сари бўлди равона.
 Саҳобалар билан бориб пайамбар,
 Ушал кас уйига Султони аброр.
 Они чорлаб қошига кўп насихат,
 Қилиб эрди анга баҳри шафоъат.
 Ки ўғли ўлганига, эй биродар,
 Нега хушнуд бўлолмассан дедилар.
 Қиёмат кун тирилса жумлаи жон,
 Қилур фарзандигизга Тангри фармон.
 Биҳишти жовидон ичра кўрунглар,
 Юруб яхши фароғатлар қилунглар!
 Дегай фарзандингиз, Парвардигоро,
 Раҳимо, мағфиратлик биру боро!
 Ота бирлан онадин илгари биз,
 Биҳишти жовидонга кирмагай биз.
 Алар то кўрмайинча рўйи жаннат,
 Ҳарем эрур аларсиз бизга роҳат.
 Расулдин эшитиб бу сўзни ул кас,
 Ушал соат бошини айлади пас.
 Дедилар пас қилурким кўз ёшини,
 Худойим раҳмат айлар уч кишини:
 Ота бирлак онасини ўшал дам,
 Яна раҳмат қилур фарзандини ҳам.
 Бу сўзга қилса ҳар ким эътиқоде,
 Анга бўстон эрур ҳар қайси водий.
 Расулullo деди сўзни қаю нос,
 Эшитиб жоня бирла қилса ихлос.
 Дуъосини ани айлар ижобат,

Ато қилғай Худойим ҳуру жаннат,
Пайамбарнинг бор эрди бир ўғли,
Оти Иброҳим эрди нав ниҳоли.
Анинг ҳусни эди Юсуфи соний,
Толиб эрди шакардин қатра обе.
Сипехри ҳусн, чандонки қамарвор,
Тулуъ айлаб эди бир моҳи рухсор.
Улум горат қилур жумла жаҳонни,
Киши қўймас на яхши, на ямонни.
Ки бир кун қади сарви равоне,
Тегиб боди ажал қилди хазоне.
Ажал тиғи билан сарви сановбар,
Кесилди, йерда ётти сарви навбар.
Расулullo кўриб бўлди жигархун,
Оқизиб кўзларидин ашки гулгун.
Хазон бўлди ўшал дам гунчаи боғ,
Киши йўқтур ўлумдин бўлмағон доғ.
Пайамбарға дедилар жумла асҳоб,
На деб кўздин тўкарсиз ашки хуноб.
Ки биздин манъ қилибсиз йиғлавини,
Узингиз нега йиғларсиз нигиний.
Ки бизга йиғламоқға бермайн роҳ,
Узингиз нега йиғларсиз, аё шоҳ!
Пайамбар айтди бале йиғламоқ бор,
Вале паст йиғлангиз, эй жумла аброр!
Будур зинҳор сизларга насихат.
Ниҳон йиғлағайсиз, эй аҳли уммат.
Ниҳон йиғлабки кўздин тўкса обе.
Топар ул аҳли собирнинг савобе.
Умар қилди неча йиллар ибодат,
Худонинг қаҳридин қўрқиб беғоят,
Риёзат тортубан ул бўлди бемор,
Ки бир кун келдилар Султони аброр,
Аё Умар дедилар қанча муддат,
Бўлибдур тортасиз мунча машаққат.
Бу дунё кориға машғул эмассиз,
Узуи тунларда ётиб ухламассиз.
Умар айтди, аё Султони аброр,
Агар ман бўлмасам ҳар кеча бедор,
Кеча кундуз Худодин қўрқди Умар,
Терак яфроғитек титрар эдилар.
Эранлар бу тариқа зиндагоне,
Қилгб ўтти жаҳондин, эй фалоне.
Батартиб биз ичиб ҳалвойи бедуд,
Бўлурмиз хоби ғафлат бирла нобуд.

Ададсыз хунжигар луқма таъоме,
 Едилар ваҳме бирла субҳу шоме.
 Берибдурман ҳамиша нафсима рой,
 Манидек осийларнинг ҳолиға вой!
 Кечирдим бачалиқни бозе бирлан,
 Ота бирла она эъзози бирлан.
 Йигитликни кечирдим масти мағрур,
 На парвойе қиёмат, манда на гўр.
 Қарибман йўқ есам жисмимда қувват
 Билолмасман қачон қилғум ибодат,
 Бошим етганда девори лаҳадга,
 Ибодат қилмадим дерман Аҳадга.
 Қилурман анда ангиштим гузида,
 Тўкарман деб надомат оби дийда.
 Хувайдо қилмасанг дил-ла ибодат,
 На айларким иш ўтган сўнг надомат.

ҲИҚОЯТИ МАСРУҚ

Биров бор эрди пайамбар замони,
 Оти Масруқ эди элга аёне.
 Кеча-кундуз қилур эрди ибодат,
 Худодин кўрқар эрди ул беғоят.
 Бир ўғли бор эди бисёр дарвеш,
 Худонинг ишқи бирлан эрди дилреш.
 Отаси ҳар қачон турса намоза,
 Қилиб тоат Худойе, бе ниёза,
 Турар эрди отаси орқасида,
 Оқзиб жола⁹⁷ янглиғ оби дийда.
 Алам тортиб беғоят йиғлар эрди.
 Терак яфроғи янглиғ титрар эрди.
 Онаси айтди бир кун, эй жигарбанд,
 Эрурсан раштан жонимға пайванд.
 Таажжуб қиладурман санга бисёр,
 Машаққат тортадурсан йиғлабон зор.
 Санинг учун Худо, эй нури дийда,
 Қилибмудур тамуғни офарнда.
 Риёзат тортадурсан зор йиғлаб,
 Кеча-кундуз намозу рўза айлаб.
 Бу дунё кориға машғул эмассан,
 Даме луқма таъом деб ғам емассан.

⁹⁷ Шабнам.

Аё ўғлум санинг учун Худованд,
Қилибмудур тамуғни, эй жигарбанд,
Бу сўзни эшитиб ўғли ўшал дам,
Кўзин ёшин қуюб чун оби Замзам.
Нечукким дард йўқ, бедард онамсан,
Маним бу ҳоли дардим билмагайсан.
Бу дунё корини илгари тутсам,
Керак рўзи қиёматни унутсам.
Аё жоним онам ул кун бан ўлсам,
Бориб ёлғиз қаронғу гўрда бўлсам.
Солур устумга эл бисёр туфроғ,
Ётурман ёлғузин ул гўрдаким доғ.
Банам ҳамроҳим ўлғай каждуму мор,
Нечук ҳолим кечар деб йиғлади зор.
Аё модар малак икки баҳайбат,
Кириб қилса савол онлар бешиддат.
Алар қилса манга қаҳри итобе.
Нечук бергум саволига жавобе.
Сирот-кўпруг эрур минг йилчалиқ йўл,
Бўлурман андин ўтмакким нечук, қул.⁹⁸
Малак тортқонда сувар баамри Субҳон,
Ўшал рўзе тирилганда ҳама жон,
Аросате қиёматга ўшал дам,
Жийулғонда тамоми халқи олам,
Икки илгимга беруб дафтаримни,
Сўрарлар заррача хайру шаримни.
Бўйи найза келуб хуршиди тобон,
Турар бошимда чун барқин дурафшон,
Нечук ҳолим кечар деб оҳ ул кун,
Кўзидин айлади чун оби берун.
Бу кунларни соғинурман давомат,
Нечук дунёда юргум бо фароғат.
Агар мен тортмасам мунда машаққат,
Қиёмата кўрарман ранжу меҳнат.
Бу сўзларни деюб ўғли йиқилди,
Ўшал дам жон баҳақ таслим қилди.
Ана ҳиммат, ана хавфи қиёмат,
Ана марду ана соҳиб саъодат.
Эранлар қилди мундоғ бандаликни,
Манимдекким қилур шармандаликни.
Манимдек осий қул дунёда бўлмас,
Қиёмат ваҳмидин кўнглумга келмас.
Ўзумни яъни, ўлмасдай билурман,

⁹⁸ Айт!

Кўнгулга келган ишларни қилурман.
Қилурсан, эй Хувайдо юз, минг асм,
Ва лекин сенда йўқтур заррача бийм.

ҲИКОЯТИ САФВОН

Бор эрди бир ким эрса оти Сафвон,
Қилиб эрди ибодат бодилу жон.
Ки ҳар кун эрди ул эрким баҳиммат,
Чолиб ҳиммат қўрин белга башиддат.
Қилибдур ваъда мундоғ то тирикмен.
Неча кунлар жаҳонда юргулукмен,
Ётуб ерга бошим, ёстиққа асло,
Қўюб ётмам деди ул марди доно.
Тамом мундоғ ул умрин кечурди,
Анинг умрики бори охир ўлди.
Баногоҳ бўлди ул Сафвон ранжур,
Ки мараз бора-бора айлади зўр.
Қилибман ваъда деб ул соҳиби дард.
Бошимни ерга қўймам деди ул мард.
Бу ҳиммат бирла охир ўлди Сафвон,
Таяниб бу риёға берди ул жон.
Они иззат қилиб эл тоза ювди,
Жийилуб эл жанозасин ўқуду.
Халойиқлар қилиб фарёду афгон,
Кўтариб бордилар сўйи гўристон.
Қилиб гўрга қўярлар марди толиб,
Халойиқлар кўзидин бўлди ғойиб.
Ушал дам эл боруси бўлди ҳайрон,
Нечук бўлди дедилар жумла ёрон.
Нидо келдики Ҳотифдин ўшал ҳол,
Бўлурсиз, эй халойиқ, сиз нега лол.
Қилиб эрди мунингдек ваъда Сафвон,
Бошимни ерга қўймам, деб ўшал он.
Анга ҳам Ҳақ таъоло қилди ваъда,
Сан ўлсанг, эй баланд ҳимматли банда,
Сани ётғузмайин зери ғуборо,
Берурман деб фалакнинг устида жо.
Қилибдур ваъдасиға Ҳақ вафони,
Биҳишти жовидон қилди атони.
Ана ҳиммат, ана тоъат, ана мард,
Ана ишқи муҳаббат, соҳиби дард.
Кўтарибман қуруғ номи фалоне,

- Йўқ эрур манда ҳеч эрлик нишони.
 Гушубдур кўп ямон ҳиммат санга паст,
 Олалмасман дароз мақсудиники даст.
 Санинг ваъданг эмас икки эрур бир,
 Сизгарми бир қинёга икки шамшир.
 Хувайдо қилмас ишни олма бекор,
 Дам урмағил қўлингдин келса бир кор.

ҲИҚОЯТИ ШАББОНА ХОТУН

Бор эрди бир хотун оти Шаббона,
 Зарн ганжи бор эрди хона-хона.
 Ки Басра шаҳрида эрди ўшал зан,
 Вилоят халқиға эрди муайян.
 Хуш овоз шоирадай элга машҳур,
 Кетиб эрди анинг овозаси дур.⁹⁹
 Ўйи ҳангома зи рўз то шабона,
 Олиб борур эди эл ҳар қаёна.
 Бағоят шоирадай турфа, бешарм,
 Қилур эрди ўйин ҳангомани чарм.
 Ичиб бўза, шароб ул неча муддат,
 Зино бирла ўтиб умри давомат.
 Анингким юз кайизаги бор эрди,
 Зино бирла ҳаммаси даркор эрди.
 Басрада бор эрди бир марди олим,
 Қилур эрди насиҳат элга дойим.
 Ўшал олимки бир кун панд ўқуду,
 Онинг олдиға кўп одам жийилди.
 Эшитилди Шаббонаға бир овоз,
 Буюрди бир канизга ул гуноҳсоз
 Чиқиб кўргил деди бир ун келадур,
 Бу эл ичра нечук гавғо бўладур.
 Бориб кўрди каниз бир олими нағз,
 Халойиқлар жийилмиш, айтадур ваъз.
 Анинг ваъзин эшитиб бўлди дарқуш,
 Канизак бўлди улдам масти беҳуш.
 Чиқарди боз бировни анга фил ҳол,
 Эшитиб ваъзе ул дам бўлди дарҳол.
 Канизлари бирам-бирам борўси¹⁰⁰
 Иуборди келмади йуздан бириси.
 Ўзи ал-қисса бир қиймат баҳо тўн,

⁹⁹ Атрофга. ¹⁰⁰ Гўзаллар.

Қийуб ул дам уйидин бўлди берун.
 Чскиб сурма кўзига қўйди оза,
 Қўрунди ул халойиқларға тоза.
 Қийуб ул қафтони дебойи камхо,
 Келур бир назонини турфа дилхоҳ.
 Ки ул маъракага келди қўюб ком,
 Замсно ваъз эшитиб олди ором,
 Ушал дам берди анга ҳолате рў,
 Оқизиб кўз ёшини қилди чун жў.
 Келиб турдики ул олим қошиға,
 Бўлуб хўл пойи то сар кўз ёшиға.
 Савол этдики, эй марди хирадманд,
 Қабул қилгайму тавбамни Худованд?
 Дилу жон бирла гар тавба қилсам,
 Ямон йўлга юрувдин эмди ёнсам.
 Деди элим заъифасен билурсен,
 Дилу жонинг билан тавбе қилурсен.
 Агар қилсанг гуноҳ мисли Шаббона,
 Кечар журмингни Халлоқи ягона,
 Худонинг раҳмати кўпдур, эмас оз,
 Қадам илгари қўйғил ёнмағил боз.
 Айблик қулға Саттору-л-уюбдур,
 Гуноҳлиқ қулға Фаффору-л-зунубдур.
 Эшитиб ушбу сўзини йиғлади зор.
 Ушал осию шарманда гуноҳкор.
 Шаббона ман эрурман ўшал ҳол,
 Ўзини ерга уриб бўлди беҳол.
 Солиб эгнига бир эски абони,
 Кириб бир жойға ўлди ул ниҳоне,
 Кеча-кундуз қилиб тоат-ибодат,
 Кечирди умрини тортиб риёзат,
 Белига чалди ҳиммат пўтасиндин,
 Жудо бўлди халойиқ бўтасиндин.
 Канизларни борин дилшоҳ қилди,
 Худонинг йўлида озод қилди.
 Кўнглидин ташлади дунё ҳузурини,
 Кечирди тоат айлаб боқий умрини.

ҲИКОЯТИ МАРДИ ФАҚИР

Бор эрди бир ким эрса порсойе,
Ки марди солиҳ эрди хуш расойе.
Қилур эрдикн ул бисёр тоат,
Халойиқ ичра эрди бе бизоат.¹⁰¹
Вале дунёлиғидин ҳеч йўқ эрди,
Аёли кўп очу ялонғоч эрди.
Ки бир кун хотунн айлаб азони,
Уриб анга берди носазони.
Ман эмди санга хотун бўлмағайман,
Санинг бирлаки, хилват қилмағайман.
Сани эр айламам авқотим ўтсун,
Саннингдек бўлса эр, эр оти ўчсун.
Маним жонимға сан кўб айладинг кор,
Бу жонимдин бўлубман эмди безор,
Сани деб манга кўп кулфатлар ўтди,
Жафосиндин пичоқ сўнғакка етди.
Сўкуб, сўзлаб эрини кўп уришти,
Эри бошиға беҳад қайғу тушти.
Иложин билмади бечора дарвеш,
Хотунидин чекиб бисёр ташвеш.
Бу дунё сифла ередир, аё ёр,
Тамоме яхшилар дунёдадур хор.
Хотунидин қочиб уч кун юрудн,
Бировга борди-да маздур бўлди.
Ушал маздурки, қилгон кам эрса,
Билиб бермади мунга ҳеч нимарса.
Манга маздимни бер дерга уялди,
Бўлуб кун кеч уйига кирди-ёнди.
Ёқасидин хотуни боз олди,
Қаро кунни эри бошиға солди.
Деди: «Эй шарми йўқ, шарманда дарвеш,
Бу уч кундин бери қилдик қаю иш.
Ки уч кундин бери қайда юрудунг,
На иш айлаб маним олдимға келдинг»,
Бўлиб кўтоҳ забон бечора дарвеш,
Яна кетти чиқиб ул марди дилреш.
Бориб бир жойеға қилди таҳорат,
Фуру кетгунча кун¹⁰² қилди ибодат,
Уқуб хуфтонни ул уйига келди,
Хотуннинг яна аччиғи келди:
— «Кетиб эрта яна хуфтонга келдинг,

¹⁰¹ Камбағал. ¹⁰² Кун ботгунча.

На иш айлаб маним олдимға келдинг».
 Деди құрқуб анга бечора дарвеш,
 Ки йўқсизлик билан бўлгон жигар реш:
 — «Бориб бир жойега маздур¹⁰³ бўлдим.
 Ки то хуфтонгача корни қилдим.
 Ман анга айтмадим бер деб ҳақимни,
 На билсун ул маним бору йўқимни.
 Деди уч кунгача маздур бўлғил,
 Ки ондин сўнг келиб маздингни олғил».
 Анга айтди хотуни: «Эрта борғил,
 Ушал эрдин сўраб маздингни олғил!
 Бугун ҳар на топиб келсанг келурсан,
 Бугундин ариға ўзинг билурсан.
 Қулоғингга бугун олғил сўзумни,
 Йўқ эрса ман талоқ қилғум ўзумни».
 Яна алқисса ул бечора дарвеш,
 Хотунинин бўлуб бисёр дилреш,
 Чиқиб кетти яна ул олуб бош,
 Оқизиб кўз ёшини қон аролош.
 Юриб ул кун-кеча лаб ба ташна,
 Ибодат айлади ашқим ба касна.
 Келур бўлди уйига боз ул мард,
 Иложин билмади ул соҳибни дард.
 Яна абгор борсам ул занфа,
 Мани қувлар уйиндин тепа-тепа.
 Кўнгулда кўп хаёл пеша қилди,
 Нечук борғум дебон андиша қилди.
 Олуб борсам деди бир халтада тош,
 Онинг ичра на борин қилмайин фош.
 Ани кўрса манга ул бўлғучи гарм,
 Осиб кўргунча шояд сўзлагай нарм.¹⁰⁴
 Ушал дам тўлдуруб бир халтаға тош,
 Олиб келди қилиб ўзига йўлдош,
 Кеча бирлан келиб уйига кирди,
 Аёли, аҳли ҳам уйқуда эрди.
 Хотунини ўшал дам қилди бедор,
 Анга бу халтани қилди намудор.
 Ани кўруб хотуни бўлди хуррам,
 Олиб ёстуқиға қўйди ўшал дам.
 Саҳар қўпуб бу халтани очибдур,
 Кўрар ичи тамоме сурхи занбур.¹⁰⁵
 Деди бу ким манга душман экандур,
 Мани чақтурғали келган экандур.

¹⁰³ Хизматкор. ¹⁰⁴ Юмшоқ. ¹⁰⁵ Ари.

Урушиб эрини қувлаб йиборди,
 Тонг отқанда яна халтани кўрди.
 Қўрар динор турар ул тўлайинчи,
 Хотун кўнглига тушиб кўп севинчи,
 Отангни деди ўғлига топиб кел,
 Таваққуфсизки, йўлда айла таъжил,
 Отаси олдиға бориб севунуб,
 Они чорлаб олуб келди югуруб.
 Хотунини кўрарким шоду хандон,
 Нечук хуррам эрур деб бўлди ҳайрон.
 Нечук бўлди мунинг кўнгли мулойим,
 Солур эрди манга ғавғони дойим.
 Хотуни айтти: — «Эй бечора дарвеш,
 Нечук жоним кишига айладинг иш.
 Санга ким берди бу тўланча динор,
 Манга айтгил сабабин онинг, эй ёр,
 Бу халта ичра марварид бориси,
 Ажаб қиймат баҳодур ҳар бириси.
 Деди эри неча кун бандалардин.
 Иш айлаб топмадим бир пул алардин,
 Ики кун айладим Тангрига хизмат,
 Қилибон зор-зор йиғлаб ибодат.
 Эшитгил сомиъун¹⁰⁶ ушбу ҳикоят,
 Боримизға етар бўлса фаросат.

ҲИКОЯТИ ИБРОҲИМ БИН АДҲАМ РАҲМАТУЛЛОҲ АЛАЙҲИ

Бор эрди Балх элининг подшоҳи,
 Ушал иқлим уза эди сипоҳе.
 Мусуямон подшоҳи, бо адолат,
 Топиб эрди раъиятлар фароғат.
 Эди ҳукм равона баҳру амвож,¹⁰⁷
 Олур эди Хитойу Ҳиндудин бож.
 Аёлидин бор эди қизи зейбо,
 Уғул қиздин йўқ эрди ғайри асло.
 Жамолидин парий рашк этар эрди,
 Шуоъидин¹⁰⁸ анинг кун тортилурди.
 Анинг нозиклиги чун ҳури айний,
 Сўзи ширин чу гўё анкабиний.
 Юзидин бурқаъ олса моҳи пайкар,

¹⁰⁶ Тингловчи. ¹⁰⁷ Тўққинлар. ¹⁰⁸ Нур.

Қоронғуни қилур эрди мунаввар.
Жамолу васфини айтсам туганмас,
Ки битсам коғазу дафтарга снғмас.
Қилуб ул раъное бир кун вафоте,
Ўлумга топмағай ҳар ким нажоте,
Хазон бўлди ўшал дам гунчайи боғ,
Қиши йўқтур ўлмадин бўлмағай доғ.
Жаҳонда гар фақир, гарчики Султөн,
Ки ўлган сўнг бўлур жойе гўристон.
Келиб ғассоллари ким тоза ювди,
Акобирлар жанозасин ўқуди.
Лаҳадга қўйдилар ўқуб намозни,
Анга жой эттилар қабри замонни.
Қўйиб ер қўйнига бир гавҳари пок,
Халойиқ қайттилар тортиб анга хок,
Бор эди вақтида бир гўрбоне,
Оти Адҳам эди яхши жавоне.
Кеча бўлса кезар эрди гўристон,
Анга одат эди жойи зимистон.
Юриб эрди кезиб бир кун мазоре,
Чиқар бир қабрдин фарёду зоре.
Қилур кўп нолаи вовайлото ул,
Мани олғил дебон айлар нидо ул.
Деди Адҳам бу банда кўп гуноҳкор,
Эрур мундоғ азоб ила гирифтор.
Анинг олдиға ман эмди борайин,
Нечук одам экан ҳолин сўрайин.
Бориб турди ўшал гўрнинг қошиға,
Қулоқ солди онинг кўн нолишиға.
На иш қилдинг деди, эй бандаи зор.
Бўлубсан бу азоб бирла гирифтор?
Қиз айтган ман азоб ичра эмасман,
Сўзумни санга ман ёлғон демасман.
Мани билгил бу гўр ичра тирилдим,
Раги сакта мараздин ман ёзилдим.
Деди сан турмағилу гурни очқил,
Мани тезрок очиб гўрдин чиқарғил.
Қадди сийна эди гўрнинг амиқи,
Чиқарди қазубан, қолмади хоки.
Лаҳадларни олуб қилди кушода,
Шитобан қўпди гўрдин шаҳзода.
Рироқ турғил деди, эй одамийзод,
Чиқарман ёлғузин бу гўрдин озод.
Қафанга чирмалиб сарве гуландом,
Чиқолмади неча қатла қўйиб ком.

Деди, эй марди, солиҳ эмди келгил,
Қўлим ушлаб мани гўрдин чиқарғил.
Яна Адҳам анинг олдиға келди,
Қўлин ушлаб ани гўрдин чиқарди.
Қиз айтди сан мани уйунга элтгил,
Дема ялғон, бу сўзим рост билгил.
Анинг эви эди пазди гўристон,
Олуб борди суюнуб бо дилу жон.
Қиз айтди турмағил игнаесимон
Олуб келгил манга айлаб шитобон.
Қафанимни ўзимга тўн бичайин,
Тикиб кўнглак лачак¹⁰⁹ айлаб кияйин.
Қи инга бирла йип келтурди Адҳам,
Қафани тўн тикиб кийди ўшал дам,
Яна айтди бориб муллони келтур,
Мани эмди ўзинга ақд қилдур.
Бориб муллони Адҳам олди, келди,
Ўқуб хутба ўшал дам ақд қилди.
Бир Оллоҳға сиғингил эртаю кеч,
Қи ҳар корида бўлмас эртаю кеч.
Азалда бор экан тақдири Оллоҳ,
Фақирға жуфт бўлди дўхтири шоҳ.
Ато қилди ўшал йилда Худованд,
Аларға бир ўғул фарзанди дилбанд.
Анга Иброҳим от қўйди отаси,
Кўриб хушҳол бўлди ҳам онаси.
Қи етти ёшга етти шаҳзода,
Анинг ҳуснига эрди эл пиёда,
Олуб борди они мактабга Адҳам,
Худоға шукр айлаб бўлди хуррам.
Бўлуб эрдик рўзи жумъа озод.
Аёллар бирла ўйнар эрди шоҳзод.
Бор эди бир заъифа доя бўлғон,
Қи Иброҳим онасини эмузган.
Бориб эрдик ул кун суйи ҳаммом,
Келур эрди ёниб ондин дилором.
Кўрар бир бачайи навбар ниҳоле,
Кўзи ўйнаб турар мисли ғазоле.
Қароди синчиболабки юзига,
Қи ўхшар шоҳнинг ул ўлган қизиға.
Қучоқлаб юзини ўпди энага,
Қилай деб жонини анга кўлангка.

¹⁰⁹ Қўйлак.

Анинг кўнглига ўғлон маҳри тушти,
Ки гўё жисмига бир ўт ёпушти.
Бу ўғлонни олиб уйига борди,
Пулу нон анга кўп бериб йиборди.
Тақи ал-қисса ҳар кун ул заифа,
Берур эди қилиб пул, нон, вазифа.
Бу ҳол ила ўтуб эрди неча кун,
Энагадни хотунлар олди мазмун.
Ки кунлаб ўрда хотунлар бориси,
Жийилуб келдилар шобу қориси.¹¹⁰
Аё хотун бизим бир сўзимиз бор,
Қулоқ солинг қилайин сизга изҳор.
Ки Адҳам гўрбон бирлан, энага,
Бўлубдур бир кўнгил бериб биногаҳ,
Анинг ўғлини суюб ул дилу жон,
Берур ҳар кунда анга пул билан нон.
Эшитиб ушбу сўзни келди қаҳри,
Юзидин ул замон тўкилди заҳри.
Деди хоним бировга эмди борғил,
Энагани олуб олдимга келгил,
Ушалдам бир хотун борди югуруб,
Энагани олуб келди севунуб.
Келиб ўлтирди хонимнинг қошида,
Тавозиъ айлаб андак Ҳазратида.
Деди хоним маним сўзим эшитгил,
Қулоқ солғил муни кўнглингда тутқил.
Бор эрмиш Адҳам отлиғ мунда гўрбон,
Анинг ўғлига бермишсан пулу нон.
Деди оре, берурман пул билан нон,
Сўзумда йўқтурур бир зарра ёлғон.
Ушал зебо ўғилни кўрсангиз сиз
На эрмас пул анга сиз жон берурсиз.
Юзи эрур қизил гул, тозаситек,
Хазон бўлғон гулнинг андозаситек.
Анинг буткул бўйини ман кўрубман,
Санинг ўлган қизингнинг ўзи дебман
Сабаб будур анга пул, нон берурман,
Муҳаббат бирла ҳам суюб берурман,
Бу сўзга ҳам хонимнинг меҳри тушти,
Юракига магар бир ўт ёпушти.
Уқуб бу байтни хоним боякбор,
Қизи ёдиға тушуб йиғлади зор.
Ениб ички ўтин ёндирди яна,

¹¹⁰ Ешу қариси.

Муҳаббат қўйди анга ғойибона,
Энагага деди келтир сўрайин,
Жамолини кўриб ман ҳам тўяйин.
Югуруб борди ўғлонга энага,
Олуб келуб қилур жонин кўланка.
Бу ўғлонни қизига ўхшатиб ул,
Бир оҳ урди жонини қақшатиб ул.
Деди ўлган қизим эмди қовушти,
Олуб йиғлаб они бағрига қучти.
Йузин йузига қўйиб суйди они,
Будур ўлган қизим бағрим нишонни.
Едирди пози неъматлар оғирлаб,
Қараб ўлтурди тонг отгунча тонглаб.
Белига қуршади заррин камарлар,
Бошига қўйдириб тожи гўҳарлар.
Қилиб ниҳомларе оту саропо,
Йиборди уйига айлаб тавоно,
Деди хонум нечук бўлгай онаси,
Маним қизимга ўхшайдур боласи.
Онасин келтурунгла ман кўроли,
Они таҳқиқлайин ҳолин сўроли?
Қаю бир кордин қилмиш парида,
Қаю келишин қилмишдур чарида.
На оҳуён хўтандур, ё Хитойе,
Они аз лаб сўроли қайси жойе?
Неча уй қизларин анга йиборди,
Ки Адҳамнинг бори уйига келди.
Сани хоним тилайдир, эй заъифа,
Анга борғил берар бўлгай вазифа.
Деди алар: шоҳ эрур, биз гадомиз,
Нечук хизматлар егабиз, равомиз.
Надур бўлгай гадо шоҳнинг қатида,
Боруб турмақ аларнинг суҳбатида.
Гадога суҳбати шоҳ нест лойиқ,
Бўлурму зог билан булбул мувофиқ
Тавозиълар ила кўп узр қилди,
Ўзининг кимки кайфин айта берди.
Бу қизлар келубан хотунга айтди,
Боролмасман деди кўл узр қилди.
Деди хоним анинг узра бул ўқдур.
Енлинг тоза кнюмлар онда йўқдур.
Анинг эгниндадурким кўҳна малбус,
Анинг учун қиладур бизга номус.
Яна яхши саруполар йиборди,
Олуб қизлар анинг олдиға келди.

Аларга боз қилди узр бисёр,
 Борслмасман деди андак ишим бор.
 Борурға йўқ яроғим бу замоне,
 Боринг бир кеча кун менга амоне.
 Деди уй қизлари мундоғ демагил,
 Кўп эмди ҳарза сўз кўп сўзламагил.
 Қачон хоним сўзиндин қайтадурмиз,
 Санинг эркинга қўймай элтадурмиз.
 Кийумлар киюнуб ул моҳи пора,
 Иложин топмайин бўлди сувора.
 Борубан тушти давлат хонасиға,
 Қўрунди шамъким парвонасиға,
 Кишиким рост некукор бўлғай,
 Анга бахти саъодат ёра бўлғай.
 Кўрунғким содиқ эрди духтари шоҳ,
 Анга бўлди саъодат, бахт ҳамроҳ.
 Онасининг юзидан бурқаъ олди,
 Ушалдам оҳ деб фарёд қилди.
 Мусулмонлар ўнгумму ё, тушумму,
 Маним ўчган чироғим ёлқунумму?
 Эмасму мунисим, дилбанди жоним,
 Эмасму бу ҳаёти жовидоним.
 Қиз айтди ман санинг ўлган қизингмаң,
 Ети йилдан бери сўзлар сўзингман.
 Ушал дам шоҳга борди бир хабарчи,
 Олурға шоҳдин инъоми севунчи.
 Эшитиб шоҳ кўнди бу хабарни,
 Севинчига бериб тожу камарни.
 Суюниб жон билан отланди чопти,
 Тирилган жонини уйунда топти.
 На кўрганни, кечурганни қизидин,
 Сўраб таҳқиқлаб ўқитди сўзидин.
 Отаси олдида аввалдин охир,
 Тирилган сўзларини қилди таҳрир.
 Ки Адҳамга малик аччиги келди,
 Мўйин томчилари ҳар ён қирилди.
 Бери келиб қўпуб ўлтурди ул шоҳ,
 Тирилганин манга қилмайдир огоҳ.
 Қиз айтди, эй улуғлар подшоҳе,
 Билинг Адҳамда йўқтур ҳеч гуноҳе,
 Бу ишларни ўзум қилдим ўзумга,
 Худо тақдирини эмиш, ота бизга.
 Лаҳад ичра тирилдим ман ўшал рўз,
 Кеча бирлан эди, йўқ эрди кундуз,
 Келиб Адҳам баним гўримни очти,

Қўлиб эрдим гўримдин қайта қочти.
Чиқарга жаҳд қилдим анча чандон,
Чиқолмадим танимдин кетди дармон.
Дедим, эй марди солиҳ, эмди келгил,
Қўлим ушлаб мани гўрдин чиқаргил.
Бу сўз бирла маним олдимға келди,
Қўлим ушлаб мани гўрдин чиқарди.
Фикр қилдим отам олдиға борсам,
Бурунғудек яна тахтимга минсам.
Ота кўрмас мани Адҳамға лойиқ,
Қилур деб сарзаниш бизни халойиқ.
Қиёмат кун бўлурман деб гуноҳкор,
Гуноҳкорлар иши бўлғувчи душвор.
Ки илкимга берубон дафтаримни,
Сўрарлар заррача хайру шаримни.
Берурман деб ўшал кун на жавобе,
Манга бўлғанда ул явму-л-ҳисобе.¹¹¹
Худонинг хости бизга бу экандур,
Мани тақдир анга қилғон экандур.
Отасиға бу сўз маъқул келди,
Ғазаб сакротидин¹¹² соғлиқға ёнди.
Тақи Адҳамнинг ўғлуни кетурди,
Аларға мулкининг ярмини берди.
Қачонким шоҳнинг бўлди вафоти,
Ки Иброҳимга қолди мамлақоти.
Бу Иброҳим оти оламға тўлди,
Зи машриқ токи мағрибга ёйилди.
Неча йил қилди анда подшоҳлиқ,
Тамоме шаҳрни қилди омонлиқ.
Ҳарис эрди шикор этмакка Султон,
Ки бир кун овға чиқди шоҳи хўбон,
Юрар эрди ов овлаб ўқни гезлаб,
Қўлондин ё, кийикдин бўлса излаб.
Йироқдин шоҳ кўрди бир қулонни,
Миниб эрдик шоҳ аспе девонни.
Қулон қочти они қувлади шоҳзод,
Ёвуқ етти таковур эрди чун бод.
Қулоқиға садоёе келди ногоҳ,
Деди, эй ғофил, Одам бўлки огоҳ.
Улум келмасдан илгари ўёнғил,
Дилу жонинг билан Тангрига ёнғил.
Қулон қайтуб яна ўнглаб юзини,
Ки Иброҳимга айтди бу сўзини.

¹¹¹ Ҳисоб кунни, қиёмат кунни. ¹¹² Ғазаб ҳолатдан.

Сани овға яраттиму Худованд,
 Ва ё ўлмаккамидур, эй хирадманд?
 Бу сўз анга асар қилди ўшал дам,
 Ёниб ўйега тушди шоҳи олам.
 Ушал кун тинмади йиғлади бисёр,
 Таъом тотмай, сув ичмай қилди кўп зор.
 Кечаси тахт узра ётиб эрди,
 Узини ғам билан уйғотиб эрди.
 Бу эди одати ҳар кеча Султон,
 Берур эрди отиға нисфи шаб¹¹³ нон,
 Ки ҳар тундин бу кеча эрта турди,
 Отиға нон солиб тахт узра эрди.
 Кўрарким бир киши томда юрадур,
 Оёғи шарпаси дам-дам келадур.
 Бу чоқда на кишисан деди Султон,
 На иш айлаб юурсан томда, эй жон,
 Деди сарбон эрурман, тева излаб,
 Юрарман ул тевамни мунда кўзлаб,
 Бу сўз бирла табассум қилди Султон,
 Деди кўлдир жаҳонда марди нодон.
 На аҳмоқ кишисан ушбу жаҳонда,
 Тева томға чиқарму ҳеч замонда.
 Тевангни изласанг борғил биёбон,
 Тева томда нетар, эй марди нодон.
 Ул эр айтдики аҳмоқ сан эрурсан,
 Ки Иброҳим деюбон англатубсан.
 Минуб тахт узра ейиб нозу неъмат,
 Қилибсан бандалик ўзинга даъват.
 Либосингдур санинг сайфи сақолот,¹¹⁴
 Булар билан тиларсан завқу ҳолот.
 Ажабму сарбонлиқ даъво қилсам,
 Ажабму томдаки тева сўрсам?
 Бу сўзни эшитиб фарёд қилди,
 Узини тахтидин ташлаб йиқилди.
 Юруб наъра урди анда фил ҳол,
 Гоҳе ҳолида бўлди гоҳ бе ҳол.
 Бу сирдин бўлмади ҳеч ким хабардор,
 На хоним, навкару на бек, на сардор.
 Ки Султон уч кеча-кундуз юриди,
 Сурик¹¹⁵ қўйлар, сурик йилқини кўрди.
 Бу мол кимнинг дейибон қўйчилардин,
 Сўради ҳам тақи йилқичилардин.
 Ки Иброҳим деган шоҳи замон бор,

¹¹³ Кеча ярмида.

¹¹⁴ Қимматбаҳо либослар. ¹¹⁵ Султон.

Анинг моли эрур билгил, аё ёр,
 Сурик-сурик яна қўйларга етти,
 Булар кимнинг дейиб чўпонга айтди,
 Шоҳимизнинг оти Иброҳим Адҳам,
 Анинг қўйларидир бил, эй Мукаррам,
 Деди борму яна илгариди қўй,
 Деди чўпон йўқ эрур, эй некрўй,
 Деди Султон сани озод қилдим,
 Бу қўйларнинг тамоини санга бердим.
 Яна сан чакманингни манга бергил,
 Манни атлас тўнни эгнингга кийгил.
 Кўриб чўпон бу тўнни рози бўлди,
 Палос тўнни бериб атлас тўн олди.
 Кўрунг ҳақ йўлида лаззатни топди
 Ки атлас тўнни чакмонига сотди.
 Деди Султоон, аё чўпонсан эмди,
 Бани кўрдим деганга кўрмадим де.
 Бу ҳолат бирла Султон йўлга кирди,
 Анга шайтон лаъийннинг ичи куйди.
 Келуб Султонга айтди сан оурсан,
 Бу ҳол бирла юруб қайа борурсан,
 Теванг йўқдир минарга зодроҳинг,
 Боролмассан қобаргай анда пойинг.
 Анга Султон деди эмди борурмен,
 Таваккални қилибман, ё ўлармен,
 Ҳама борса бўлуб аштар сувора,
 Яёғ бормоқни қилдим ихтиёра.
 Олиб озуқ ҳама эл тутсалар роҳ,
 Ман олмасман таваккалту алаллоҳ.¹¹⁶
 Яна ҳар бир қадамда ики ракъат,
 Намоз айлаб боруб қилғум ибодат.
 Уч ишни ўзумга назар этибман,
 Таваккал доманин маҳкам тутубман.
 Лаъин шайтон бу ҳимматни кўруб тез,
 Куйиб ўртанди ондин ёнди навмед.
 Бу рафтор ила шоҳ тўрт йилча қолди,
 Лаъин шайтон яна бир куне келди.
 Деди, эй шоҳ таваккал даъво қилди,
 Нега айтғон сўзингдин эмди ёдинг.
 Дер эрдинг ман биёбон олмасам тай,
 Кўнгулда бўлмагай жуз Холиқи ҳай.
 Қани айтган сўзингда турганинг шоҳ,
 Борадурсан бўлуб карвонга ҳамроҳ.

¹¹⁶ Оллоҳга таваккал қилиб.

Топилғай нон буларда оче бўлсанг,
 Сув бергайлар санга ташнае бўлсанг.
 Бу эрмасдур таваккал деди шайтон,
 Бу сўздин урди шоҳ юзини биебон.
 Юруду уч кеча-кундуз емай нон,
 Сув ичмай ташна бўлди кетди дармон.
 Кетиб ҳоли йиқилди, қолди подин,
 Умид узди жаҳони бе бақодин.
 Кўрунг фармони ҳақни, эй биродар,
 Ки бир аъробийи покиза гавҳар.
 Келибон шоҳнинг бошида турди,
 Ки бир нимжон ўлук одамни кўрди.
 Биебонда етибдур масти беҳуш,
 Неча овоз қилди тошмади ҳуш.
 Беролмади жавоб аъроб билди,
 Муниги ҳоли дигар, кўнгли бузилди.
 Шакар шарбат билан қилгон таъоме,
 Бор эрди ўзи бирлан субҳу шоме.
 Олуб бир гора шоҳ оғзинга солди,
 Утуб эрди замон ҳолига келди.
 Кўзин очуб кўрар бир бандан хос,
 Турибдур шафқат ила айлаб ихлос,
 Худоға шукр қилди анда бисёр,
 Бўлуб ўз ҳолидин андек хабардор.
 Қилур эрди табассум анда Султон,
 Худонинг қудратига бо дилу жон.
 Араб айтди магар девонадурсан,
 Бу ҳолатга етиб недни куларсан.
 Мани девона билманг, деди Султон,
 Муниги учун кулубман деди, эй жон.
 Кишиким эътиқод айлаб кўнгулда,
 Таваккал қилса Ҳақға жону дилда.
 Ки дармондалиқ кунда ораға,
 Аниким тўйдиран экан гизоға.
 Бу аъробий ўқуғон олим эрди,
 Ушал дам ушбу оятни ўқуду:

Қавлуҳу таъоло инналлоҳа ла юзинъу ажрал муҳсинина-л-оятин

Олуб аъробий шоҳни йўлга кирди,
 Тевага миндириб Маккага борди.
 Кўрар Султонки, Каъба ўрнида йўқ,
 Магар бўлғай деди йўлни янгилдук.
 Ва ё деди кўзумни парда тутди,

Сабаб недур бу ердин қанда кетти.
 Ушал дам келди хотифдин бир овоз,
 Деди Иброҳим эмди ёнмағил боз.
 Вале билгил бизим бир дўстимиз бор,
 Кетубдур Қаъба қаршу анга, эй ёр,
 Ушал дам шоҳ қилди кўп муножот,
 Деди, эй подшоҳ қозую-л-ҳожат.
 Қилайман хаста жоним анга қурбон,
 Манга ул бандани қилғил намоён.
 Тану жоним анинг бўлсун фидоси,
 Кўзумга сурма бўлсун хоки поси.
 Яна келдики хотифдин нидосъ,
 Отидур Робиъа, бил Басра жойи,
 Билиб Султон бу сўзни йўлга кирди.
 Борибон Робиъа хотунни кўрди.
 Алар ҳам ҳар қадамда икки ракаъат,
 Намоз айлаб келур эрди ба авбат.
 Бўлур эрдик қар манзилда тўрт юз,
 Ракаъат билки намоз, эй ул жигар бўз.
 Қачонким бўлди эрса рўзи эҳром,
 Ҳама эл боғлади эҳром боитмом.
 Бўлубдур ҳайз воқиъ Рабиъадин,
 Кейин қолди ўшал дам қофиладин.
 Ушал дам тангрига қилди муножот,
 Деди эй холиқи арзу самовот.
 Саннинг хушнудлуғунг учун келубан,
 Бу дардга мубталолар ман бўлубман.
 Деди манга худоё сабр бергил,
 Ва ё мандинки дардинги кўтаргил.
 Дер эрди қолмади деб манда тоъат,
 Ушал соатдадурким топти сиҳҳат.
 Йўқ эрди ғусл этарга анда обе,
 Қилай деб пок ўзин айлаб шитобе.
 Юрар эрди югуруб сувни излаб,
 Сусиз қолғон кийикдек даште кўзлаб,
 Йўлиқти даштида чоҳи муғорий
 Олурға далъ¹¹⁷ йўқдур оби покий.
 Солуб кўнглакни соч боғин олди,
 Қилуб далвирасан чоҳ ичра солди,
 Сув олди тортиб андин тўла кўнглак,
 Қилиб ғусли таҳорат бўлди дил пок.
 Бир ит бор эрди юрган анда сувсаб,
 Югуруб юрган эрди топмайин об.

117 Челак.

Ушал итга келуб эрди, сув берди,
Ичуб сув ондин ўз ҳолига келди.
Дуъо айлаб деди ит, ё плоҳе!
Ҳама дармонданинг сан-сан паноҳе,
Бу бандангнинг бугун на мақсуди бор,
Раво қилғил аё доноийи асрор.
Ижобат бўлди ул итнинг дуъоси,
Муяссар бўлди ул дам муддаъоси.
Ушал дам қўпди, кўнглагини кийди,
Анинг олдига Қаъба қаршу келди.
Анга бир илтифот қилмади ул ҳеч,
Ёнуб бир қира кўзин солмади ҳеч.
Чироғига равондек борур эрди,
Бошиндин Қаъба чун парвона бўлди,
Эди илгинда асоийи чўп бепўст,
Аёғин қўймас эрди ёт бедўст.
Белин боғлаб эранлардек уруб бар;
Борар тўрға нечук Мўсо пайамбар.
Алардек борур эрди Робиъа ҳам,
Худонинг ёдидин ўзга емай ғам.
Ушал дам шоҳе ҳожийларни бошлаб,
Етуб келди ваҳм кўзини бошлаб.
Бориб Султон анинг олдида турди,
Деди, эй Робиъа бахтнинг на бўлди?
Санинг олдинга келди Қаъба беҳост,
Нега боқмассан анга қараб рост.
Дедик Робиъа бахтнинг санунгдур,
Бу сўзини манга андоғ айтғонингдур.
Манга Қаъба келибдур бе машаққат,
Машаққатсиз емишда йўқ лаззат.
Топилса бемашаққат ҳар нимарса,
Анинг қадрини билмасдур ким-эrsa.
Сўради боз Султон Робиъадин,
Манга айтғил деди бу воқеадин.
Кн сан ҳар бир қадамда ики рақъат,
Ўқур эрдинг намоз, эй неки ҳиммат.
Манам ҳар бир қадамда икки рақъат,
Намоз ўқуб қилур эрдим ибодат.
Ва лекин санга Қаъба қаршу келди,
Манга келмасму ё ҳикмат на эрди?
Дедиким Робиъа Султон эшитгил,
Санга айтай бу сирни рост билгил.
Юруб эркан ўшал даштеда бир сағ,
Сусаб ётқон экан ўлмага бе шак.

Ичуб мандинки ул сероб бўлди,
Келиб ўз ҳолига дарё бўлди.
Бечора саг дуъо баиға қилди,
Минг олтун берди бир бой деди, эй шоҳ!
Тамоме ҳожилар ҳаж қилди, ёнди.
Ўзи Султон бу Каъба узра қолди.
Минг олтун берди бир бой деди, эй шоҳ!
Муни қилғил ўзунга тўшаи роҳ.¹¹⁸
Деди шоҳ берганинг минг эрди динор,
Тағи бердинг борин соилга, эй ёр.
Деди ул сартарош, эй марди дарвиш,
Минг олтун ҳақ йўлида бўлмағай беш.
Бу сўзни олди шаҳзода ўзига,
Уруб бир печа мушт ул дам юзига.
Ушал дам наъраи мастона урди,
Бу янглиғ зор йиғлаб айтур эрди.
Деди оҳ билмадим, эй парвардигорим,
Қабул қилғил маним фарёди зорим.
Хато қилдим, янгиладим билмадим ман,
Ямон сўзни баногоҳ сўзладим ман.
Маним ишим жаҳонда зор экандур,
Ки бе толий кишига гул тикондур.
Юриб Каъба аро ёзу баҳор ул
Ҳазилкашликни қилди ихтиёр ул.
Ки ҳар кун по бараҳна товға бориб,
Келур эрди ўтун олуб кўтаруб,
Сотар эрдик уч ёрмоқға они,
Олур эрди бориға ошу ноне.
Берур эрди онг дарвешларега,
Худонинг ишқида дилрешларега.
Ятим тулларға яримин берди,
Ки андин сўнгра уйга келтурди.
Турар эрди узун тун зор йиғлаб,
Нинёзин бе нинёза арза айлаб,
Кўринг бу зийри чарх ложуварди,
Гоҳо исиг келадур, гоҳ сарде.
Бу мискин одаманинг бошина бил,
На ишлар келадурки сйу ҳам йил.
Гоҳе шоҳлар қиладур бе наволик,
Гоҳе айлар гадолар подшолик.
Гоҳе бойлар бўлур бир пулға муҳтож,
Топар моли фаровон, гоҳо қулоч.
Гоҳе фирба бўлурсан, гоҳо лоғар,

¹¹⁸ Йўл емаги.

Жаҳонға эътимод этма биродар.
Ки то ўлгунча қилгил хизмати ҳақ,
Тирикликка ишонмоқ кори аҳмақ.
Зи Одам то ба Нуҳ, тобу ни дам,
Келуб кетти жаҳонға мунча одам,
Бири дунёда боқий қолмади ҳеч,
Бўлиб инсоф қилгил эртаю кеч.

ДАР БАЕНИ ЗУЛҲАЁ ИМРААТУ СУЛТОН ИБРОҲИМ БИН АДҲАМ¹¹⁹ РАҲИМАҲУ—Л—ЛОҲИ ТАЪЛО

Чу Султон Балҳин чиқмасдан аввал,
Хотун қаддида бор эрди ҳамал.
Ки Зулҳаё эди номи заъифа,
Латофатлик, ажаб нозук, зарифа,
Ки бир кун Зулҳаё вазъ этди ҳамал,
Ўгул туғди, юзи мисли қизил гул.
Анга булар Муҳаммад қўйдилар ном.
Онасинингки, кўнгли топди ором,
Қачонки ўғли бўлди расоёе,
Отаситек Худотарс порсоёе.
Ки бир кун шаби ийд бўлуб эрди,
Онаси бирла кўшк устида эрди.
Халойиқлар бори борди гўрига,
Чироғ элтиб қўйуб эрди уйига.
Онасинин сўради халқ, эллар,
Чироғлар на учун анда ёқарлар.
Деди ўглига ул дамда онаси,
Ки ўлган бўлса ҳар кимнинг отаси.
Чироғ элтиб гўри узра ёқарлар,
Дуъо айлаб бори уйга кетарлар.
Онасиға деди ул шоҳи хўбон,
Кўзи ёшин оқизиб бўлди гирён.
Кишилардек чироғ элтиб ёқайин.
Онаси айтди, эй фарзанди дилбанд,
Эрурсан риштаи жонимға пайванд.
Отангинг гўри билгил мунда йўқтур
Ки бир кеча тарки ғойиб бўлубтур.
Ул эрининг одати бул эрди, эй жон,

¹¹⁹ Султон Иброҳим ибн Адҳамнинг Зулҳаё исмли хотини ба-
ённда.

Берур эрди отиға нисф шаб нон.
Ки бир кеча туруб ул марди толиб,
Отина нон берубан бўлди ғойиб.
Деди, эй онам ондин бери ҳеч,
Хабарин олмадингму эртаю кеч?
Онаси айтдики, эй жони модар,
Баним сўзимга эмди айла бовар.
Отанг эрди бу элнинг подшоҳи,
Неча иқлим уза эрди сипоҳе.
Анингким молу мулки эрди беҳад,
Ва лекин бик Худотарс эрди ул мард.
Эди ул подшоҳе бо адолат,
Анинг борида шод эрди раъият.
Анга ишқи муҳаббат келди ғолиб,
Ки бир тунда тириклай бўлди ғойиб.
Эшитибман они Маккада ёр ул,
Ҳам кишиликини қилмиш ихтиёр ул.
Ки ҳар кун по бараҳна товға боруб,
Келур эрмиш бир орқа ўтун олуб.
Сотар эрмишки, уч ёрмоқға они,
Олур эрмиш ёрига ошу ноне.
Берур эрмиш бирин дарвешларига,
Худонинг ишқинда дилрешларига.
Яна қолғонни олуб борур эрмиш,
Яtimi беваларга берур эрмиш.
Бу сўзни ўғилға айтди онаси,
Мунидек сўзлашурди иккаласи.
Кетиб ул дамда ўғлининг қарори,
Қилиб кўз ёшини кўксига жорий.
Деди дастур бергил, мап борайин,
Отамнинг юзини кўриб келайин.
Онаси айтди, эй фарзанди ширини,
Маним кўнглум яна сан қилма ғамгин.
Отанг ҳажрида бағрим эрди бирён,
Кўзим ёши эди чун абри нийсон.
Мани сан ҳам жудолиқ қилгинг ўхшар,
Мани фурқат ўтиға солгинг ўхшар.
Ўқиди ул ғазални онда йиғлаб,
Фироқ ўти билан токим куярман.
Саннинг ҳажрингни мап кўрмай ўларман,
Ҳажр ўти билан бағрини доғлаб:

ҒАЗАЛІ

На ҳасратдур ёрдин айрилиб хонумон бўлмоқ,
Хаёлимда йўқ эрди ёрдин мундоғ жудо бўлмоқ.
Жудолиқ ўтига куймак қачон кўнглимда бор эди,
Худонинг пшларига бандасидиндур ризо бўлмоқ.
Басе қатиг дедилар дўстларим ул қиёматни,
Қиёмат ул эқандур меҳрибонидин жудо бўлмоқ.
Ҳама эл айтадур дўзах ўтидин қатиг ўт йўқдур,
На қатиг ўт экан дўстдин тарк ўлмай жудо бўлмоқ.

Деди ўгли аё мушфиқ онамсан,
Билурман сап манга кўп меҳрибонсан,
Маним сўзимни эмди ерга қўйма,
Бу ғамгин хотиримни эмди бузма.
Манга дастур бер эмди ман борайин,
Отамнинг юзини кўриб кетайин.
Деди эрса онаси бўлди майлон,
Деди борғил бу шарт ила аё жон.
Худо тутса сани йўлда амон,
Отанг олдига борсани ул замоне.
Турувни ихтиёр этма, аё жон,
Бир-икки кундан ортиқ турма, эй жон.
Маним йўқдур фироқ ўтига тобим,
Сани кўрмай қурумас кўзда обим.
Отанг қўйгон эрур бағрим уза доғ,
Яна сан қўймағил доғ устига доғ.
Ики уч кундин ортиқ турма, эй жон,
Ажал етса манга ул кун, аё жон.
Улиб кетсам юзингни кўрмай, эй жон,
Қолур бағрида юз минг доғи армон.
Тўла айтди сўзин ўглига бисёр,
Аёғига тутуб кўп йиғлади зор.
Ики, уч кун туруб йўл зори айтди.
Сафар бормақининг таъдодин айтди.
Чиқар ҳолда онасидин сўради,
Отамдур Маккада ё жойи водий,
Насиб бўлса ман ул жойга борурман,
Отамни ман нечук анда топурман.
Онаси айтди гар Маккага борсанг,
Кириб ул шаҳрга бир ерда бўлсанг.
Ки андин сўнг ўтун бозор яна бор,
Қараб бир ёна бўлғайсан хабардор.
Узун бўйлик, қизил юзлик, сияҳ реш,
Ширин сўзлик келур бир марди дарвеш.

Юрар сарпо бараҳна эғнида шол,¹²⁰
 Тилида зикри тасбиҳ дойиму —л—ҳол.
 Намоз ўқур дугона ҳар қадамда,
 Худоға шукр айтубон дам бадамда.
 Қачонким, сан отанг олдиға борсанг,
 Мулоқат айлаю аҳволе сўрсанг,
 Агар сўрса маним аҳволни дардим,
 Баён қилғайсан анда рўйи зардим.
 Онам дегил бу ҳолатга етибдур,
 Турарға қути пойи кетибдур.
 Ки Иброҳим деса ҳар субҳи шоме,
 Чиқар оғзидин ул дам дарди оҳе.
 Вилоятни тутар бўйи кабоби,
 Дегай бир-бирига пайрав шабобе.
 Бу Зулҳаёни дерлар дард доғи,
 Ёнар бағрида ҳижроннинг чироғи.
 Онинг бағрини ўртар нори ҳижрон,
 Кабоб иси келадур бўйи бирён.
 Анга айтғил салом зинҳор-зинҳор,
 Мани бечорадин бисёру бисёр.
 Онаси кўп васияларни қилди,
 Бу сўзларни бола кўнглига солди.
 Туриб шаҳзода ул дам сўрди рухсат,
 Онаси йиғлади, берди ижозат.
 Видоё айлаб ўшал дам йўлға кирди,
 Онаси йиғлади ўрнида қолди.
 Уқуди бу ғазални ул аноси,
 Кўрунмас бўлғуча ўғли қароси.

ҒАЗАЛ

Оҳ мани дарду балога мубтало қилғон фироқ,
 Тахти бахтимни бузуб охир гадо қилғон фироқ,
 Гавҳари қиёматбаҳо эрдим насаб бозорида.
 Синдируб қаддимни найлайким баҳо қилғон фироқ,
 Булбули ширин наводек масканим эрди чаман,
 Сағирдек вайроналар ичра адо қилғон фироқ
 Ман занф бечораниким доимо фурсат билан,
 Куйдуруб хокистаримни зери пой қилғон фироқ,
 Товуси хуррам эдим тўтиеларға ҳамнишин.

¹²⁰ Жун рўмол.

Вой нетайким, зоғи зағанға ошно қилғон фироқ.
Кабки хуррамдек юрушим донмо кўхсор эди,
Оқ бу чубин қафасда мубталойе қилғон фироқ.
Гулчарор эрдим, юзум гулшандаги гуллар аро,
Бевалик ўтида рангим гўҳар боқилғон фироқ.

Неча кунлар юруб йўл ранже кўрди,
Баногоҳ Макканинг шаҳрига кирди.
Бориб қилдики, бир ерда қарор ул,
Юриб эрдикки тун-кун очу зор ул.
Ўтун бозориға боруб ўлуб зор,
Турар эрди қараб йўл зори афгор.
Онаси айтғон эрдан келмади ҳеч,
Қараб турди кўринмас эртадин кеч.
Бўлуб бетоқат ул кетди қарори,
Уриб бир сахт оҳе қилди зоре.
Худоға ёлборибон қилди фарёд,
Ушал дам бу ғазални айлади ёд:

ҒАЗАЛ

Воҳ мани юз минг балоларға дучор этган ўлум,
Ихтиёримни олуб беихиёр этган ўлум.
Бул ғариблиқ даштида аввора саргардон бўлуб,
Кўзи олдурғон кийикдек интизор этган ўлум.
Ман қизил гулдек чаман шаҳрида бир Султон эдим,
Хору хас янглиғ аёқ остида хор этган ўлум,
Кимга йиғлаб боруб айтайин дардимни ман,
Шоҳ эдим, ман эмди гадоӣ, хокисор этган ўлум.
Йироқ ердин келубман қандасан жоним отам,
Кўргил эмди хасте корим интизор этган ўлум.

Кесибор оҳ, нахлу зиндаликни,
Бажой келтирди ўхшар бандаликни,
Зимистон баҳоридин йўл юрудим,
Совуқ, иссиғ жафойи роҳ кўрдим.
Бу мискин одаменинг бошиға бил,
На ишлар келадур ҳам ой, ҳам йил.
Келиб эрдим жамолинга умидвор,
Кўра олмай қолдим ўхшар ёр дийдор.
Сани излаб отам мунда келубман,
Жамолингдин нетай маҳрум қолубман.
Бу сўзни айтубонким йиғлади зор,

Ғариблик дарди эмди айлади кор.
Қаён бормай нетай деб бўлди беҳуш,
Қолиб сўзлар сўзидин бўлди хомуш.
Кишига сўзламай хотир паришон,
Турар эрди бўлиб бисёр гирён.
Кўрарким бир кун эрса бўлди пайдо.
Келурму деб ялонбошу ялаипо.
Қаро шол эгнида бир жундаси бор,
Қилур ҳар бир қадамда сажда ду бор.
Қалимаи таййиба оғзида бас,
Худонинг зикридин ўзга сўз демас,
Онам айтгон киши ушбу нишонлиқ,
Эрур кельучи бўйи меҳрибонлиқ.
Кўзига ёш олубон зор йиғлаб,
Турар эрди дили афгор йиғлаб.
Келиб Султон деди бу сўзини оғоз,
Олунглар деб ўтунни қилди овоз.
Ҳалол ўтун олуб келдим олунглар,
Ҳалол пуллиқ киши бўлса келунглар.
Ушал дам бир киши олдиға келди,
Ки уч ёрмоқ бериб ўтунни олди.
Ки бир ёрмоқ беруб дарвешларига,
Олуб эрди таъом дил решларига.
Яна бир таягаси тўларға берди,
Етимларға бирисин хайр қилди.
Бузуқу вайрон ўйга келиб эрди,
Худонинг зикри бирлан туриб эрди.
Отаси олдиға шаҳзода борди,
Салом бериб тавозий бирла турди.
Алайкум деди Султон кўзи тушди,
Кўпу ул навжавон бирла кўрушти,
Отасини қучоқлаб, йиғлади шоҳ,
Бу сирдин бўлди Султон ул дам огоҳ.
Мани бечораға хуб ўхшаюрсан,
Аё ўғлон деди қайдин келурсан?
Деди ўғли аё, эй бандаи хос,
Қилибдурлар ҳама эл сизга ихлос.
Маним ҳам бир неча арз сўзим бор,
Эшитинг айтайим, эй неки гирдор.
Деди Султон дегил ҳарна сўзинг бор,
Йигит ул дамда ўқсуб йиғлади зор.
Деди ман Балх фарзанди бўлурман,
Азизининг жигарбанди бўлурман,
Бу сўзига тақобил айтди Султон,

Бўлурман Балх элидин ман ҳам, эй жон,
 Яна айтдики кимнинг ўғлидурсан,
 Отаи кимдур қаю диндин бўлурсан?
 Бу сўзни эшитиб беҳуш бўлди,
 Замондин сўнг яна ҳушига келди.
 Ман эрурман анингдек эрга ўгул,
 Ул эрмас Ҳақдин ўзга бирла машғул.
 Вилоят мулкени, тахтини ташлаб,
 Фақирлик мулкин олгон, Ҳақни хушлаб,
 Ҳарир тўнни қаро чакманга сотган,
 Ки Зулҳаё хотуниши тул этган,
 Аёлига етимлик доғи қўйган,
 Бу Макка шаҳрида ўтунчи бўлган.
 Ушал Султоннинг ўғли ман бўлурман,
 Отамин кўргали мунда келибман.
 Бу сўзни эшитиб кетти қарори,
 Қучоқлаб ўглини кўп қилди зоре,
 Йироқ ердин келубсан нек фарзанд,
 Очиб, ориб аё жоним жигарбанд.
 Тамом кўрганларим бир-бир сўради,
 Акобирлар, ҳама шаҳре билади.
 Ғариб мискин онаиғ борму салсат,
 Неча йиллар чекиб тулликда меҳнат?
 Деди ўғли онам ҳоли бул ўқдур,
 Бу туллик доғи бирлан қон юшибдур.
 Яқин бил оҳ бирла Арш куйса,
 Ки Иброҳим дейибон бир оҳ урса.
 Чиқар оҳ деса ўтдек тутуни,
 Анинг бағрида йўқ дерлар ютуни.
 Тутун бўлғай вилоят чанг олди,
 Бу Зулҳаёни дерлар доғ дарди.
 Бу сўзни эшитиб Султон йиқилди,
 Замондин сўнг яна ҳолига келди.
 Ушал дам келди хотифдин бир овоз,
 Деди Иброҳим ўғлунгга бўлиб ёз,
 Мани қилдинг фаромуш эмди билгил,
 Мани суйгилу ё ўғлингни суйгил.
 Эшитуб бу нидони бўлди беҳуш,
 Ичинда зикри ҳолат айлади туш,
 Сени деб тахту бахтимни кечибман,
 Ки ман ваҳдат шаробидин ичибман.
 Кечибман эмди ўғлимдин Худоё,
 Манга сан-сан карамлик раҳнамоё.
 Худо амри билан Азройил энди,

Ушал дам ўғлининг жонини олди.
Нидо келди яна Ҳотифдин ул ҳол,
Ювиб кўмгил деди ўғлингни фил ҳол.
Худонинг қисматига рози бўлди,
Ғариблиги учун кўнгли бузулди.
Аё ўғлум жигарбандим қулунум,
Ғарибликда санга келган бу ўлум.
Мани излаб келиб ўлган ғарибим,
Йигитлик ҳиссасидан бенасибим.
Отасининг ҳузурин кўрмай ўлган,
Муроди мақсудиња етмай ўлган.
Қамолиға етушмай нав йиқилган,
Сани эмди худоға топширибман,
Худонинг ҳукмиға рози бўлибман.
Онандир мунтазир йўлга қараб зор,
Сани келган дебон ул зори афгор.
Вафотингдин онанг охир эшитгай,
Санинг дардингни чека-чека ўлгай.
Бу сўзни айтубон кўп йиғлади зор,
Яқосин қонга булғаб чашмхунбор.
Мунигдек йиғлаб ўглин ерга қўйди,
Илайҳу рожиньун улдам ўқуди.
Ушал дамда энаси фарёд қилди,
Уқубон бу ғазални ёд қилди:

Эмди излаб топмағаймен қайдасен жоним болам,
Кўргали келдинг юзумни моҳи тобоним болам.
Ул қиёмат даштида кўрсам санинг бўюнғ, юзунғ,
Бузгучи Маҳшарни онда оҳи афғоним болам,
Бу ўлум ҳақдурким бунча куймаклик надур.
Вақтиға етмай хазон бўлғон гулистоним болам.
Юрагимнинг қути келди, нетай дардим билан,
Сўзлагунча қолмади бир зарра дармоним болам.
Улгунимча этсам адо бўлмас санинг дардингни ман,
Эй туганмас юрагимдин ҳасрати коним болам.
Бу масал бордур қадимдин яхшиға бўлғай завол,
Эй жавони беназир, муъмин мусулмон жон болам.
Ҳар замон ёлима тушсанг қичқирурман воҳ деб,
Етмағай эмди санга фарёди афғоним болам.
Ер юзини навбаҳор этди деманглар лолазор,
Қатра-қатра ерга томған кўздаги қоним болам.
Айгадурлар баъзиларким ғуссани энди унут,
Бўлмағай ҳаргиз унутиб бу доғи ҳижрон болам.
Билмас эрдим бу онадек ман ғариблик дардини,

Эмди ғам бошима тушди билдим, эй жоним болам.
Юрагимнинг қути, кўзи равшаним, жоним болам,
Жоним, уйум зийнати ҳар кеча меҳмоним болам.
Эй болам, ман қайси ерингни айтиб йиғлайим,
Бе нишон номи йўқ қолгон хонавойроним болам.
Насибим, қадрим ушанди не қилай, эй дўстларим.
Зийнатим, ҳам ҳурматим олдида султоним болам.
Эй санинг дардинг билан ўлсам, қутулсам дарддин,
Куйдурар гўрда кафанни оҳ сўзоним болам.
Қолмади сабри қарорим ҳаммасиким ўлди тоқ,
Ноласидин нолиш этди байт ул—ахзоним болам.
Бандаман бечора келмас қўлимдин ҳеч илож,
Эмди йўқ сабр айламакдин ўзга дармоним болам.

Муҳаммад умматисиз бандаи хос,
Маним сўзимга эмди айланг ихлос.
Маним йиғлагоним ўғлумга эрмас,
Киши ғам чекмаюнча ғамни билмас,
Ғариблиге учун кўнглум тўладур,
Анинг ҳолига раҳмим кўп келадур.
Деди ҳарким ғариблиқ бирла бўлса,
Ғарибларга киши кўз ёши қилса,
Пайамбарнинг ғариблигин қилуб ёд,
Худо қилгай уни дўзахдин озод.
Бу сўзни айтди Султон йўлга кирди,
Кўзининг ёши кўксига тўкилди.
Умид уздимки шўҳликдин илоҳим,
Зану фарзанд етим қилдим илоҳим.
Агар минг пора қилсалар бу йўлда,
Қачон сандин кўнгул узгум илоҳим.
Қабис тогина бориб ул замонда,
Неча йиллар ибодат қилди онда.
Ки ҳар йилда тавофи Каъба айлаб,
Кетар эрди уйига боз йиғлаб,
Ки бир кун борди шоҳи олий ҳиммат.
Бу дори бебақодин қилди риҳлат,
Ул эрни охират уйга қуйилди,
Йилайҳи рожиъун ул дам ўқулди.

ҒАЗАЛ

Утдилар бу дунёдин дилхоҳлар, гумроҳлар.
Қолмади дунёда боқий гадолар ҳам шоҳлар,

Ҳасрато, эй дўстларим золим ўлимнинг зулмидин,
Бу қаро ер остига кирди бори ул моҳлар.
Ногаҳон олса яқонгдин қўймагай дам урғали,
Ҳеч осиг қилмас санга қилсанг фиғоцу оҳлар.
Ғофил эрсанг қил ибодат берма дунёга кўнгул,
Берди дунёга кўнгулни ақлким кўтоҳлар,
Дунё ҳасратхона эрур, эй Ҳувайдо дунёдин,
Ҳасрат ила ўтдилар минг-минглабо ҳамроҳлар.

Бор эрди шоҳнинг бир хўб муриди
Ки бир тун истихора шоҳни кўрди.
Деди Султонгаким ҳолинг на ўлди,
Лаҳад ичра қийлу қолинг на ўлди?
Деди мандин Худо хўшнуд бўлди,
Маним ҳолим бугун беҳуда бўлди.
Худойим манга қилди кўп иноят,
Ки асло кўрмадим ранжу машаққат,
Ки Бобу—ш—шамс отлиғ берди маъво,
Улуғлуғи эрур чун, Арши аъло,
Яна кўп ваъда қилди Ҳаййи акбар,
Жамолин кўрсатай деб рўзи маҳшар.

ҒАЗАЛ

Дунёни тарк қилувчи уқбоға юз урғон киши
Жаннат ила ҳурни нестар мавло юзин кўрган киши,
Ким беҳабардур мавлодин мағрур эрур дунёйега,
Дунёнинг мулкин найласин ондин хабар олгон киши.
Ғаффури қайсар мулкни бошига урсунму они,
Нетсун Сулаймон тахтини ишқ тахтига минган киши.

Илоҳе биз сени воҳид билибмиз,
Ҳабибинг Мустафони ҳақ билибмиз.
Илоҳе ҳожатимизни раво қил,
Қаронғу қилма, иймоним сафо қил,
Ҳувайдоға Худо қилғил иноят,
Кечиб журмин тут иймонни саломат,
Пайамбар айтдилар ким бўлса ҳосид,
На қилгон тоъате бўлғувчи фосид.
Билинг ўтунни ўртайдур нечук нор,
Ҳасад тоъатни андоғ ўртагай нор.
Азозил тоъат айлаб шоҳ бўлди,
Ҳасаддин рондан даргоҳ бўлди.

Бировнинг олдида тавба қилур кас,
 Қилурман дер фалон рўзе иъода,¹²¹
 Бу қилгон тавбасини синдирур бас.
 Ҳама қилгон гуноҳдин бу зиёда.
 Тамуғга киргувчи сакиз гуруҳ халқ.
 Аларға бўлғувчи жаннат дари галқ.¹²²
 Бирисн подшоҳи золим ўлғай
 Бирин билгил амалсиз олим ўлғай.
 Бирисидур ғаний, ҳам бесаҳоват.
 Зинопардир бири кўл анга меҳнат.
 Биридур дунёда тавбасиз ўлган,
 Бири шатранже дойим бозе қилган.
 Фақир молин ҳалол деб егувчи нос,
 Ҳаром ишга ҳалол деб қилгон ихлос.
 Бух тоифа халойиқлар биҳиштни,
 Билинг кўрмаслар ул анбар сириштни.

ШАЙТОН ВА ФИРЪАВН АЛАЙҲИМО—Л—ЛАЪНА ХИКОЯТИ

Хабарда айттилар шайтони малъун,
 Келиб эрди лаъийн Фиръавига бир кун.
 Икови бир-бирнга сўзлар эрди,
 Ки Фиръавни лаъийн Шайтонга айтди.
 Ёзуқлиқму Худога сенму ё ман,
 Жавоб этгил сўзумга эмди равшан.
 Азозил айтди, эй Фиръави англа,
 Қулоқ солғил сўзумга эмди тингла.
 Худо амр айлади жамъи малакка,
 Ҳама Қаррибюну ҳам фалакка.
 Қилинг Одамга сажда жумлангиз зуд,
 У янглиғ амр қилди бизга маъбуд,
 Малоийклар тамоме сажда қилди,
 Худонинг амрини онлар етурди.
 Дедим Одамнинг асли хок, ман нор
 Анга сажда қилурга айладим ор.
 Қилиб ушбу гуноҳ гумроҳ ўлдум
 Сабаб бу рондан даргоҳ бўлдум.
 Ва лекин сан Худони йўқ билурсан
 Ўзингни эл аро тенгри қилурсан.
 Маним журмимдин, эй Фираъавни кофир,

¹²¹ Қайтмиш. ¹²² Жаннат эшиги ёпиқ.

Санинг қилғон гуноҳинг анга вофир.
Деди Фиръавн миёни халқи офоқ,
Яна бўлғайму биздин ёвузроқ?
Азозил айтди кўп биздин забун бор,
Бу дунё мулкида бисёр-бисёр.
Олурлар моли мўъминни ба зўре.
Қилурлар еб-ичиб фисқу фужуре.
Алар золим эрурлар холиқи тоқ,
Алар биздан эрур анча забунроқ.
Қиёмат кун келур Ҳақдин хитобе,
Аларға кўп қилур қаҳри итобе.
Малойикларга ул дам амр бўлғай,
Азоб қилғучиларга буюрғай.
Қилинг шайтону Фиръавдин мушаддад,
Азоби сахту золимларга меҳнат.
Илоҳе ҳеч қулингни қилма золим,
Фақирлик бирла ўтсун умри дойим.
Хувайдо суратинг эрур мулоғим,
Санингдек йўқтурур дунёда золим.
Сўз айтуб чину ялғон элга бисёр,
Бузуб лафзингни топдунг моли мурдор.
Насибинг бўлса йуборсин луқмае ош,
Чиқар Маҳшарда қорнингдин бўлиб тош.
Сан ўлгандан кейин аҳлу аёлинг,
Улашуб йегайлар мулку молинг,
Алар кирмас санга тонгла ароға,
Қолурсан рўзи Маҳшар сан балоға.
Яна уч тоифа элнинг дуъоси.
Ижобат бўлмағай ҳеч иддаъоси.
Ҳаромхўрдир, бири ғийбатчи инсон
Бирисидур ҳасад қилғон мусулмон.
Бу тоифа халойиқни билинг сиз,
Тилакларин Худойим бермас ҳаргиз.
Қиёмат кун келур ҳақдин хитобе,
Халойиққа қилуб қаҳри тобе.
Ки сизлар золим элдин қўрқдингизлар,
Маним амримни сиз тутмадингизлар.
Вале мундин уёлиб қўрқмадинглар,
Маним амримни андоғ тутмадинглар.
Азоби сахт сизларга қилурман,
Борингизни жаҳаннамга солурман,
Ки бир кун айтдилар Султони кавнайн,
Анинг меърожи эрур қоби қавсайн.
Деди манзур элида ҳарким эрса.

Риё бирла намозу рӯза қилса.
 Анинг қилгон намозу рӯзасин Ҳақ,
 Қиёматга дейин қилғай муаллақ,
 Қиёмат кун олиб юзига урғай,
 Малойиклар азоби сахти қилғай.
 Санинг жойинг эрур дегай жаҳаннам,
 Анинг ичинда кўргайсан юз тумаң гам.
 Илоҳе кўнглимизни бериё қил,
 Чироғи сидқимизни пурзиё қил,
 Ҳасаддин ҳам риё, кибрдин эт пок,
 Мани бечора топулгунча бир хок.
 Санинг олдинга, эй Халлоқи довар,
 Эмас пўшида санга заррача кор.
 Маним қилгон ишим, эй поки Яздон,
 Халсйиққа ниҳондур, санга аён.
 Кўрар кўзга ажаб сўфийнамосен.
 Ниҳонда нафси итга мубталосен.
 Қилурман эл аро бисёр тақво,
 Риёнинг лашкарини айлаб ақво.¹²³
 Солурман эл аро элга наззора,
 Назар солғум киши йўқтур канора.
 Уқурман эл кўзина нуқли бисёр,
 Саҳарларда қилурман нолаи зор.
 Қилурман бу тариқа элга тазвир,
 Санга аён эрур, ё Олиму—с—сирр,
 Тамоми умринг ўтти ёз ила қиш,
 Ҳувайдо қилмадинг сан бериё иш.

БИР ТОЛИБУ-Л-ИЛМ ҚИССАСИ

Қилурлар ровийлар ушбу ривоят,
 Хабарда келтуруб мундоғ ҳикоят.
 Бор эрди бир жавоне толибу-л-илм,
 Бағоят порсойе, турфан хушҳилм.
 Талаб айлаб ўқур йўлга кирди,
 Неча кунлар юруб йўл ранже кўрди.
 Юруб ал—қисса бир шаҳрга борди,
 Неча кунлар ўшал шаҳр ичра юрди.
 Бу толибни дағи сўрмади ҳеч ким,
 Мунинг муллолигин билмади ҳеч ким,
 Неча кунлар юриди лаб ба ташна,

¹²³ Кучли.

Таъом топмай багоят бўлди касна.
Юриб эрдик би кун зор йиғлаб,
Ғариблиқ ўтига бағрини доғлаб,
Ушал дам бир жуҳуде бўлди пайдо,
Деди, эй навжавони қадди раъно,
Сиза на бўлди кўп қайғу сясиз,
Нечук кохиш билан йиғлаб турасиз?
Жуҳудға берди ул мундоғ жавобе,
Анинг ҳар бир сўзи роин савобе.
Деди ман Шом халқидин бўлурман,
Қилаймен деб илми таҳсил келибман.
Неча кундур, тотумасман таъоме,
Мани сўрмас кишининг хосу оме.
Анинг учун бўлуб, хотир паришон,
Турубдурман бўлуб бу ерда ҳайрон.
Жуҳуд айтди манга бер пушти хезим,
Кўтариб келтуруб берсанг бежирим.
Берай бўлай таъоме санга вофир,
На этсун анга бечора мусофир,
Ушалдам зор-зор йиғлаб Худога,
Утун олмоқ учун борди далоға.
Утун териб олуб эрди кўтаруб,
Туруб эрди ани бозорға солуб.
Расули сарваре фарзанди одам,
Етиб келди анинг олдиға ул дам,
Муборак кўзлари тушди ғарибға,
Ушал мулло мусофир музтарибға.
Ки ондин сўрдилар Султони аброр,
На бўлди сизга деб айтди, аё ёр.
Ушал муллаи бечора мусофир,
Деди ман Ё Расулулло мусофир,
Деди ман Шом халқидин бўлурман,
Неча кунлар ғарибликда юрурман.
На ишга келдингиз деб айтди Ҳазрат,
Ғариблик шаҳрида тартиб машаққат.
Деди толибки, эй Султони одил,
Келиб эрдим қилай деб илми ҳосил.
Расулулло дедилар, эй ғариб ёр
Турубсиз не муҳимга ушбу бозор.
Ушал бечора толиб айтди ул дам,
Билинг сиз Сарвари авлоди одам.
Неча кунлар бу шаҳр ичра юрдим,
Йўқ эрди ҳеч танишим касна бўлдим.
Туриб эрдим табаҳ деворда йиғлаб,

Ғариблиқ ўтиға бағримни доғлаб,
 Ушал дам бир жуҳуд олдимға келди,
 На жонсан деб маним ҳолимни сўрди,
 Булибсан деди на ғамга гирифтор,
 Қолубсан деб табаҳ деворида зор.
 Ман анга ҳоли зорим арза қилдим,
 Ғариблиқ каснализин анга айтдим.
 Жуҳуд айтди манга саҳроға бориб,
 Олиб келсанг манга ўтуи кўтариб.
 Сани ман ошу нонга тўйгирайин,
 Яна бир неча ёрлиқ ҳам берайин.
 Утунни, ё Расул, ман келтурубман,
 Турибман ушбу ерда бу сабабман,
 Пайамбарға бериб мундоғ жавобе,
 Кўзиндин қатра-қатра тўкди обе.
 Расули оламин ҳам бўлди гирён,
 Бу ёронға юраги бўлди бирён.
 Ғариб бўлди, ғариб холини билурму;
 Жафо тортқон киши зойиғ бўлурму?
 Зероки, ўзлари тортқон ғариблиқ,
 Ғариблиқ шаҳрида кўп музтариблиқ.
 Дедилар эй ғариб, бечора, мискин,
 Замоне айлангиз бу ерда таскин.
 Утунни сиз турунг ман кўтарайин,
 Жуҳуднинг эшигига мен юрайин,
 Пайамбар ўрнидин дарҳол турди,
 Муборак орқасин ўтунға урди.
 Кўтармага ўтунни қасд қилди,
 Ушал дам Жибрийил олдиға келди.
 Дедилар, эй Расули ҳар ду олам.
 Эрурсиз сарвари авлоди одам.
 Қуюнг ўтунни сиз ман кўтарайин,
 Жуҳуднинг уйига олуб борайин.
 Расулудло ўшал дам Жибрийилға,
 Мунигдек айтдилар пайки аминға,
 Бир учин сиз тутингиз пайки раҳбар,
 Бир учун ман тутам деди пайамбар.
 Кўтаруб бордилар икки биродар,
 Жуҳуднинг уйига тегурди онлар,
 Жуҳуд эвдин чиқиб Ҳазратни кўрди,
 Деди, эй Мустафо сизга на бўлди,
 Начун келдингиз ўтунни кўтариб,
 Сабаб недур турарсиз мунда келиб.
 Анга айтди набийлар пешвоси,
 Ду олам халқининг кўз тўтиёси.

Муборак оғзидин қилди шакаррез,
 Жухудга бу тариқа сўзлади сўз:
 — Қилибсиз амр бир ёрон ғарибга,
 Ғариблик шаҳрида бир музтарибга:
 — Банга бир пушти ҳезум кўтариб кел,
 Берай дебсан таъому ҳам яна пул.
 Савоби толиби илм топай деб,
 Олиб келдим санга ўтун кўтариб, —
 Анга ушбу тариқа сўзни айтди.
 Жухуд ул дамда қатиг оҳ урди.
 Деди, эй раҳнамоий ҳар ду олам,
 Эрурсиз Сарвари авлоди одам.
 Ки бизни динимиз содиқ эмасдур,
 Дини исломга ҳам лойиқ эмасдур.
 Неча кунлар қилиб эрдим хатони,
 Яна этдим бу жонга кўп жафони,
 Бугун сиз Саййидул—л—инсон ва—л—жон.
 Қилингким манга эмди арзи нймон,
 Жухудга Мустафо арз этди нймон,
 Қалима келтириб бўлди мусулмон.
 Қилиб онлар толибга андоғ иззат,
 Расули Ҳақ, шафоъаихоҳи уммат,
 Биладур қадри зарни аҳли заргар,
 На билсун ул мағаским қадри шаккар.
 Билур қадри илмини марди олим,
 На билсун олам қадрин марди золим.
 Шарофат фазлидин муллонинг, эй жон,
 Жухуд бўлди мусулмон, топти нймон.
 Дедилар ким қилур муллони иззат,
 Мани иззат қилур деб айтди Ҳазрат.
 Мани иззат қилур ҳар қайси одам,
 Ки гўё қилди Тангрини мукаррам.
 Мани иззат қилур ҳар неки ахтар,
 Анга қилғум шафоъат рўзи маҳшар.
 Мани излаб қилур ҳар қайси уммат,
 Ки гўё қилди ул Тангрини иззат.
 Қилур ҳар бандаким Тангрини иззат,
 Анга бергай Худойим хуру жаннат.
 Қилур ҳар кимки, муллони ҳақорат,
 Мани қилди ҳақорат деди Ҳазрат.

ҲИКОЯТИ ҲАЗРАТИ ИСО АЛАЙҲИ—С—САЛОМ

Хабарда келди Исо ибни Марьям,
 Гўристонегга бәрдилар ўшал дам.

Тамошо айлабон ҳар қайси кўрди,
 Юруб эрди қилуб кашфи қабуре,
 Кўрдилар бир кишини қабр ичинда,
 Танининг яrimi фарқ нур ичинда.
 Ярим жисми эрур нор ичра сўзон,
 Кўриб Исо бу сўзни бўлди ҳайрон,
 Дуъога турдилар кўздин тўкиб ёш.
 Деди ё Раб бу сирни қил манга фoш?
 Нидо келди ўлукнинг ўзидин, сўр,
 Санга айтсун бу сирни соҳиби гўр.
 Яна очти дуъога қўл Масиҳо,
 Улук бир дам ичинда бўлди ихё.
 Гўридин бошин ул киши кўтарди,
 Салом айтиб тавозий бирла турди.
 Деди Исо эурсан кимга уммат,
 Куяр жисмингни ярми саҳти меҳнат.
 Недин ярим танингдур урфай нур,
 Жавоб айлаб бу сирни айла машҳур?
 Деди ул кимса, эй Исо эшитгил,
 Бу сирни айтайин кўнглунгда тутқил.
 Ки бир кун келди бир олим кўйимга,
 Салом бериб кириб келди уйимга.
 Они кўриб ярим жисмин кўтардим.
 Алайка деб анинг саломин олдим.
 Ярим жисмин анга турди гумроҳе,
 Тўкулуб қолмади ерга гуноҳе.
 Сабаб будур Худойим қилди раҳмат,
 Азоби саҳтдин бўлди саломат.
 Танимнинг ярми турмадию қолди,
 Тўкулмади гуноҳим бизга қолди.
 Чекар ярим таним қаттиғ азобе,
 Сабаб будур эрур ҳолим харобе.
 Бу сўзни англағил, эй марди дарвеш,
 Ки ёпан қумларидин журминиз беш,
 Кўриб муллони ҳарким ўра турғай,
 Хазон яфроғиде: журми тўкулғай,
 Туриб бир олимни ким қилса ҳурмат,
 Худойим шояд этгай анга раҳмат.
 Иноят қилса Тенгри ҳеч ажаб йўқ,
 Худонинг раҳмати қўп бесабаб йўқ.
 Ҳувайдо сен сўзунгни мухтасар қил,
 Белингни боғлағил азми сафар қил.
 Бу дунёдин ўзунгни қилғил озод,

Кеча-кундуз кетарга айлагил зод,¹²⁴
 Келибдурсан жаҳони пуржафога.
 Бугун савдонги қил юрма хатога.
 Жаҳон халқи эрур бир карвоне,
 Бўлуру анда пасу пешға равоне.
 Амон бермас ўлум ҳарза нафасни,¹²⁵
 Қилурсан на кўнгул бирлан ҳавасни,
 Ўзини уқбо йўлиға ёвутқил,
 Кўнгулни ушбу дунёдин совутқил.
 Бу дунё чўнки ҳасратхона эрур,
 Ки бе ҳасрат киши девона эрур.
 Агар минг яшасанг бирдур тириклик,
 Ўларсан оқибат, эй хўб билликлик.
 Қани Қорун сифат дунёни қувғон,
 Ки дунёни талашиб қоне тўккан,
 Қани бу дунёда ман-ман деганлар,
 Жаҳон мулки маним деб чўғ еганлар?
 Зи Одам то ба Нуҳ, Солиҳ банн дам,¹²⁶
 Келиб кетди жаҳонға бик кўп одам.
 Бу дунёға кўнгул берма биродар,
 Ҳами коре эрур вайронн абтар.
 Агар минг сўзласа сўз асли бу сўз,
 На ҳожат сўзламакка сўзни ўттуз.
 Намозу рўза қилғил, эй мўсулмон,
 Қўйиб феъли бадингни айла эҳсон.
 Худонинг амрини тут бо дилу жон,
 Маноҳидин ўзингни қил гуризон.
 Бу сўз бирла адо бўлди тамом сўз,
 Ки асли будур эй марди дилсўз.

МУНОЖОТ БА ЖОНИБИ ҚОЗИЮ—Л—ҲОЖОТ¹²⁷

Холиқо, жавр айладим ўз жонима,
 Қўймадим тоъат таъомин хонима.
 Ҳарна иш қилдим бори бўлди рнё,
 Эътимодим йўқ амал қилғонима.
 Холиқо, тўкдим ибодат жомини,
 Пухта қил бандангни ҳоли хомини.
 Сан карамлик подшоҳсан, ман гадо,
 Айлагил хуру қусур инъомини.
 Холиқо келдим санга айлаб умид,

¹²⁴ Пул яроғини ҳозир қил. ¹²⁵ Нафс эгасини. ¹²⁶ Шу вақтга қадар. ¹²⁷ Барча ҳожатларнинг қозиси, яъни Оллоҳу таъолоғу ваъжа.

Даргоҳингдин қилмағил сан ноумид.
 Холиқо сандин тиларман кўп мадад,
 Ҳам тирикда, жон чиқарда, ё Аҳад,
 Сан агар холимга ҳомий бўлмасанг,
 Озғирар йўлдин мани шайтонни бад,
 Холиқо кўп айладим фиқу фажур,
 На жавоб бергумтурур явму—н—нашур¹²⁸
 Кўп гуноҳ қилдим дебон узмам умид,
 Чунки Саттору—л—ъуйуб, сен ҳам Гафур,
 Холиқо қилса савол мункир, накир,
 Ҳайбатиндин тоғлар бўлғай ҳарир.
 Холиқо доим манга бергил амон,
 Икки олам шоҳисан ҳам меҳрибон.
 Тонгла тортқонда тарозуға амал,
 Қил савобимни гуноҳимдин ҳамал.
 Холиқо икки кўзум пуроб қил,
 Кечалар то субҳдам бехоб қил.
 Тизга тушганда сусаб Маҳшарда тил,
 Ҳавзи кавсардин бериб сероб қил.
 Холиқо хайф ўтди мандин солу моҳ.
 Ҳарна иш қилдим бори бўлди гуноҳ.
 Тонгла расво қилмағил эл олдида,
 Қўл оёғим сўзлашиб берса гувоҳ.
 Холиқо доимо беғам айлагил,
 Улгунимча зикр ҳамдам айлагил.
 На бало келса ўзингдин розиман,
 Мунда ғамгин онда беғам айлагил.
 Холиқо лутфи иноят айлагил,
 Жумла мўъминларга раҳмат айлагил.
 Ҳам сиротдинки саломат ўткариб,
 Жаннату—л—маъво каромат айлагил.
 Холиқо хайф ўтди мандин моҳу сол,
 Туну кун фикри хаёлим бўлди мол.
 Тонгла мандин олсалар бир-бир ҳисоб,
 Оҳ билмасман на бўлғай онда ҳол.
 Холиқо ики жаҳон ғамхоҳисан,
 Барҷанинг Раззоқи биру борисан.
 Қим энгиз турса айлагил ерга уриб
 Қилғувчи пасти энгиз Қаҳҳорсан.
 Холиқо кўп айладим журму хато,
 Манга сандин кўптурур лутфу ато,
 Бу Ҳувойдойи ғарибнинг ҳолини,
 Қилмағил сан нафси бадга мубтало.

¹²⁸ Қиёмат куни.

ХУЖАНАЗАР ХУВАЙДО

РОҲАТИ ДИЛ

Ўзбек тилида

Нашр учун масъул: *Бахтиёр ОМОН*
Мусаввир *Осимхон ВОСИХОН*
Тех. муҳаррир *Мирзиёд ОЛИМ*
Мусаҳҳиҳа *Зиёда Латифхон қизи*

ИБ № 78.

Босмахонага 15.09.1993. да берилди. Босишга 1.02.1994 да рух-
бат этилди. Бичими 84×108^{1/32}. Босмахона қоғози. Адабий гарни-
тура. Юқори босма. Шартли босма табоғи 6,3. Нашр. л. 7,5.
Жами 25 000 нусха. 327-рақамли буюртма. Баҳоси келишилган
нархда. Шартнома № 7096.

Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти
700129. Тошкент, Навоий, 30.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитаси ҳузурида-
ги Тошкент китоб-журнал фабрикаси. 700194. Тошкент, Юнусобод
даҳаси, Муродов кўчаси, 1.